

ՏՕՐՔՈՒՆՏՕ ՏԱՍՍՕ¹⁾

ԹԱՏԵՐԱԽԱՂ

ԳԷՕՏԷԻ

ՆՐԿՐԱՐԴ ԳՈՐԾՈՂՈՒԹԻՒՆ

ԱՌԸԶԻՆ ՏԵՍԻԼ

ՉՈՀԼԻՔ

ԻՇԽԱՆՈՒՀԻ, ՏԱՍՍՕ.

ՏԱՍՍՕ.

Քալլերս անվտանգ են հետևում քեզ, ով իշխանուհի և անչափ ու անկարգ մտքերը լուղւում են հոգու մէջ։ Թւում է, միախառնւած կանչում է, սիրով շնչում է, արի, ես կը լուծեմ քո կրծքի նոր լարուցուած տարակուսանքները։ Բայց երբ մի հալեացք եմ զգում քո վրա, եբբ մի խօսք եմ լսում քո շրթունքից, մի նոր օր է ծագում ինձ համար և բոլոր կապանքներն արձակւում են ինձանից։ Յօժարութեամբ խոստովանում եմ քեզ, ախ մարդը, որ անսպասելի կերպով եկաւ մեզ մօտ, մեղմութեամբ չը զարթեցրեց ինձ իմ գեղեցիկ երազից։ Նրա վարքը, նրա խօսքերն ալնպէս զարմանալի կերպով ներգործեցին վրաս, որ ես աւելի քան մի որ և է անգամ կրկնապատիկ զգում եմ, որ ինքս ինձ հետ նորից հակասական շփոթութեան մէջ եմ ընկել։

ԻՇԽԱՆՈՒՀԻ.

Անկարելի է, որ մի հին բարեկամ, որը երկար ժամա-

¹⁾ Տես «Լուսալո» 1901 թ. Ա.

Նակով հեռացած, վարել է մի օտար կեանք, նորն վալրկե-
նում, երբ նա նորից մեզ տեսնում է, իսկ և իսկ առաջուպ
նման լինէր: Նա ներքուստ չի փոխուել: Թող մի քանի օր
նրա հետ միասին լինենք, լարերը կը դաշնաւորուեն, մինչև
որ նորից բաղդաւորապէս մի գեղեցիկ ներդաշնակութիւն կը
միացնի նրանց: Երբ նա լաւ կը ճանաչի, ինչ որ դու գոր-
ծել ես ալս ժամանակամիջոցում, նա քեզ անշուշտ կը զետե-
ղի ալն բանաստեղծի կողքին, որին նա ալժմ քո վերաբեր-
մամբ մի հակալ է կարծում:

ՏԱՍՍՕ

Ա՛խ, իմ իշխանուհի, գովաբանութիւնը որ նա իր բե-
րանից արտասանեց Արիստոի համար, աւելի զուարճացրեց ինձ,
քան վիրաւորեց: Մեզ համար միւլթարական է, ալդ մարդուն
հռչակուած տեսնել, որ մեր առջև կանգնած է որպէս մի մեծ
կաղապար: Մենք կարող ենք հանգիստ սրտով ասել. Եթէ նրա
արժանաւորութեան մի մասն ունենաս, պէտք է նրա փառքի մի մա-
սին տիրանաս: Ո՛չ, ինչ որ ամենասաստիկ կերպով շարժում է
սիրտս, ինչ որ ալժմ լցնում է ամբողջ հոգիս, ալդ ուրուական-
ներ էին ալն աշխարհի, որը կենդանի, անխոնջ, առհելի, կանո-
նաւոր կերպով պտտում է մի մեծ, միալնակ խելացի
մարդու շուրջը և վերջացնում է իր ընթացքը, որը զստա-
հանում է նրան նախագծել կիսաստուածք: Ազահութեամբ ուն-
կընդիր էի, ուրախութեամբ լսում էի փորձուած մարդու հաս-
տատուն խօսքերը, բայց աւանդ, որ քան աւելի լսում էի, ա-
ւելի և աւելի ստորանում էի ինքս իմ առջև, ես վախենում էի
անհետանալ, ինչպէս արձագանքն անհետանում է ժալուերին
դիպելով, վախենում էի կորչել որպէս մի արձագանք, մի
ողնութիւն:

ԻՇԽԱՆՈՒՀԻ

Փոքր ինչ առաջ, կարծես թէ, պարզ զգում էիր ինչպէս
հերոսը և բանաստեղծը միմեանց համար են ապրում, ինչպէս
հերոսը և բանաստեղծը միմեանց որոնում են և ոչ մէկը միւ-
սին չը պէտք է նախանձի: Թէպէտ հիանալի է երգին արժա-
նի գործը, բայց և նուրբպէս գեղեցիկ է գործերի կատարեալ
ամբողջութիւնը լանձնել արժանաւոր երգերով ապագալ
սերնդն: Բաւական եղիր մի փոքրիկ պետութիւնից, որ քեզ

պաշտպանում է, որ տեղից որպէս մի ափից հանգստութեամբ կարող ես նախել աշխարհի վարկենի ընթացքի վրայ:

ՏԱՍՍՕ

Եւ մթթէ առաջին անգամ զարմացմամբ չը տեսալ ալս տեղ, ինչպէս հիանալի վարձատրեցին քաջ մարդուն: Որպէս անփորձ երիտասարդ, չը կալ ալս տեղ ալն ըրպէին, երբ տօնը տօնին հետեւելով թուում էր, որ դարձնում է Ֆէրրարան փառքի մի կենտրոն: Ո՛հ ինչ տեսարան էր: Նոյն լալն հրապարակէն, որ դիւրաշարժ քաջութիւնը պէտք իրեն ցոյց տար իր պալծառութեան մէջ, կազմեց մի շրջան, որ արեգակը շուտով չի լուսաւորելու: Այդ տեղ խիտ նստած էին ամենագեղեցիկ կանաչք և մեր ժամանակակից առաջին մարդիկը: Հալեացքը զարմացմամբ թռչում էր ալդ ազնիւ բազմութեան վրայով: Գոչում էին, մեր հայրենիքն, ալդ միալնակ, անձուկ, ծովապատ մեր երկիրն է դրանց բոլորին ալս տեղ ուղարկել: Դրանք միասին կազմում էին մի հիանալի դատարան, որ պէտք է վճիւ կալացնէր պատու, արժանաւորութեան, առաքինութեան մասին: Երբ ամեն մէկին առանձին նալս, ոչ մէկին չես գտնի, որ իր դրացու առջև ամաչելու կարիք ունենար: Եւ լստոյ դռները բացուեցին, ձիերը տրոփեցին, փալլեցին սաղաւարտները և վահանները, խմբուեցին մանաւակները, հնչեցին փողերը և նիզակները ջարդուելով փչուեցին, հարուածներով ձալն էին տալիս սաղաւարտները և վահանները, փռչին պտտուելով, մի ըրպէալափ ծածկեց, լաղթողի փառքը լաղթուածի անարդանքը: Ո՛հ, թող տուր մի վարագոյր քաշեմ ալդ խիտ լուսաւորուած ամբողջ տեսարանի առջև, որ ալս գեղեցիկ ըրպէում ինձ լոյծ զգալի չը լինի իմ անարժանութիւնը:

ԻՇԽԱՆՈՒՀԻ.

Եթէ ալն ազնիւ ասպարէզն, ալն գործքերը քեզ լորդորում էին դէպի ջանք և ձգտումներ, ես կարող էի միևնոյն ժամանակ, երիտասարդ բարեկամ, քեզ տալ համբերութեան խաղաղ դասի ապացոյց: Ես չէի տեսնում ալն տօնախմբութիւնները, որ դու փառաբանում ես, որոնց ալն ժամանակ հարիւրաւոր լեզուներ գովաբանում էին և շատ տարիներից լստոյ էլ գովել են: Մի հանդալտ տեղում, ուր ուրախութեան բեկբեկուած վերջին արձագանքը հազիւ թէ կարողանար ան-

հետանալ, ես պէտք է զգալի շատ վշտեր և կրէի ինչ ինչ տխուր մտատանջութիւններ: Մահն իր լալնատարած թերեւո՛ք երերում էր աչքերիս առջև ու քողարկում էր միշտ նոր կեանքի տեսարանը: Միայն կամաց կամաց նա հեռացաւ և ինձ թուլ տուեց ինչպէս մի մէգի միջով տեսնել կեանքի բազմազան գոյները թէպէտեւ գունատ, բայց դուրեկան: Եւ կրկին տեսալ կենդանի կերպարանքների մեղմ շարժումն: Երբ նա ժիշտներէս օգնութեամբ հիւանդութիւնիցս լետող առաջին անգամ դուրս եկալ, ալն ժամանակ զուարթ դէմքով եկաւ լուկրէցիան և բերեց քեզ ձեռքիցդ բռնած: Դու առաջինն էիր որ անծանօթ լինելով պատահեցիր ինձ իմ նոր կեանքում: Այն ժամանակ ես շատ բան էի սպասում քեզ համար և իմ համար: Մինչև այժմ էլ լուրը մեզ չի խաբել:

ՏԱՍՍՈ.

Եւ ես, որ ամբողջի խոնուած աղմուկից թմրած, այդ քան շքեղութիւնից կուրացած և մի քանի կրքերից լուզուած, քերովդ հետ լուռ անցնում էի պալատի հանդարտ անցքերով, լետող մտալ ալն սենեակն, ուր դու երևացիր ինձ նաժիշտների՛դ վրալ լեռնուած, ալն ինչ բոպէ էր: Ո՛հ, ներքի: Ինչպէս աստուածալնութեամբ մերձաւորութիւնը հեշտութեամբ և յօժարութեամբ բժշկում է կախարդութիւն աւիւնից և ցնորքից, նոյնպէս էլ ես լանկարծակի հալեցողութեամբ բժշկուեցի բոլոր երևակալութիւններից, ամեն կրքից, ամեն մի սնոտի ձգտումից: Երբ անփորձ կիրքս հաղար ու մի առարկաների լետնից ընկած մեղմութեամբ մոլորւում էր, ես սկզբում ամօթով ընկղմուեցի իմ մէջ և ճանաչեցի ցանկալին: Այդ պէս էլ ի զուր եմ որոնում ծովի մեծատարած աւաղների մէջ մի մարդարիտ, որ ամփոփուած, թաղնուած է իր անդորր պատենի մէջ:

ԻՇԽԱՆՈՒՀԻ.

Այն միջոցին սկսեցին գեղեցիկ ժամանակները և եթէ զուրք Ուրբինօն քրոջս չը տանէր, գեղեցիկ ու անդորր երջանկութեան մէջ կ'անցնէինք շատ տարիներ: Բայց տարաբաղադարաւ այժմ շատ ենք զրկուած այդ սիրալի կնոջ ուրախ հոգուց, նրա զուարթութեամբ և կեանքով լի սրտից, հարուստ սրախօսութիւնից:

ՏԱՍՍՈ.

Ես լաւ գիտեմ, որ ալն օրից, երբ նա ալս տեղից հե-

ապացու, ոչ ոք չէր կարող տալ քեզ այն անապակ բերկրութիւնը: Ո՛րքան լաճախ սիրտս ճմլում էր, որքան լաճախ քո պատճառով լատնել եմ իմ վիշտս խաղաղ պրակին: Ա՛խ, գոչեցի ես, միթէ միայն քոյրն ունի բաղդ, իրաւունք, նազելու համար շատ բան լինելու: Միթէ մի ալլ արժանաւոր սիրտ չը կալ, որ նրան համապատասխանէր: Միթէ խելքը և սրամտութիւնը հանգել են: Եւ միթէ ալդ միակ կինը, որքան էլ որ պատուական էր, ամեն ինչ էր: Ո՛հ, ներքի իշխանուհի: Շատ անգամ ինքս մտածում էի իմ համար, և ցանկանում էի, որ կարողանամ մի բան լինել քեզ համար: Գոնէ մի չնչին բան լինել ոչ միայն խօսքով, ալլ գործով ցոյց տալ կեանքում, թէ ինչպէս սիրտս լռելեայն նուիրուած է քեզ: Բայց ինձ չը լաջողուեց և սխալմամբ լաճախ գործել եմ այն, ինչ որ կարող էր սրտիդ ցաւ պատճառել, վիրաւորում էի այն մարդուն, որին դու հովանաւորում էիր, անմտաբար խառնակում էի այն, ինչ որ դու կամենում էիր պարզել և միշտ այն բողբոջին, երբ կամենում էի քեզ մօտենալ, ինձ զգում էի քեզանից հեռու և աւելի հեռու:

ԻՇԽԱՆՈՒՀԻ.

Քո ցանկութիւնը, Տասսօ, երբէք ես անուշադիր չեմ թողել և գիտեմ ինչպէս դու ինքդ զբաղուած ես քեզ վնասելու համար: Փոխանակ այն, որ քոյրս գիտէ վարուել ամեն մէկի հետ ինչպէս էլ որ նա լինի, դու հազիւ կարող ես երկար տարիներից լետոյ գտնել քեզ մի բարեկամ:

ՏԱՍՍՕ.

Պարսաւիր ինձ: Բայց դրանից լետոյ էլ ասան, հօր է այն մարդն, այն կինը, որի հետ կարող եմ սրտանց խօսել, ինչպէս քեզ հետ:

ԻՇԽԱՆՈՒՀԻ.

Պէտք է եղբօրս վրալ վտան լինես:

ՏԱՍՍՕ.

Նա իմ իշխանն է: Սակայն մի կարծիր, որ ազատութեան ժալրենի ձգտումը փքում է կուրծքս: Մարդս ծնուած չէ ազատ լինելու և մի ազնուականի համար աւելի գեղեցիկ բաղտ չը կալ, քան ծառայել մի իշխանի, որին նա լարգում է: Նա իմ տէրն է, և ես զգում եմ ալդ մեծ խօսքի ամբողջ ծաւալը: Ես պէտք է սովորեմ լուռ մնալու, երբ նա խօսում

է և կատարել, երբ նա հրամայում է, եթէ նոյն իսկ խելքս ու սիրտս խիստ հակաճառում լինէին նրան:

ԻՇԽԱՆՈՒՀԻ.

Եղբայրս երբէք արդ չի պահանջում: Եւ արժամ որովհետեւ Անտօնիօն կրկին արտեղ է, դու ունիս մի նոր և խելացի բարեկամ:

ՏԱՍՍՕ

Առաջ ես արդ լոյսն ունէի, արժամ համարեա թէ լուսահատում եմ: Ո՛րքան կրթական կը լինէր նրա հասարակութիւնն իմ համար և հազար ու մի դէպքում օգտաւէտ նրա խորհուրդը: Ես կարող եմ ասել, որ նա ունի արն ամենը, ինչ որ ինձ պակասում է: Սակայն բոլոր աստուածները ժողովուած են եղել նրա որորանին պարգևներ մատուցանելու, տարաբաղաբար գրացիաներն ¹⁾ արն տեղ չեն եղել և ով որ արդ սքանչելիներից պարգև չի ստացել, կարող է շատ բան ունենալ, շատ բան տալ, բայց երբէք չի կարող տալ հանգչիլ իր կրօնի վրայ:

ԻՇԽԱՆՈՒՀԻ

Բայց կարելի է նրա վրայ վստահ լինել և արդ մեծ բան է: Մէկ մարդից չը պէտք է ամեն բան պահանջես, դա կը կատարի, ինչ որ քեզ խոստանալ: Եթէ նա իրեն քեզ բարեկամ լստնէ, կը հոգալ քո մասին ինչպէս ինքդ կը հոգալիր: Դուք պէտք է միանաք: Ես մեծ լոյս ունիմ արդ գեղեցիկ գործը շուտով կատարելու: Միայն մի ընդդիմանալ, ինչպէս դու սովոր ես: Քնքուլ և շնորհալի Լէօնօրէն վաղուց արտեղ է և նրա հետ կարելի է ուրախութեամբ ժամանակ անցկացնել, նրա հետ էլ երբէք մօտիկ լինել չես կամեցել, արն ինչ նա արդ ցանկանում էր:

ՏԱՍՍՕ.

Ես քեզ եմ լսել. հակառակ դէպքում ես նրանից կը հեռանալի փոխանակ մօտենալու: Որքան էլ նա կարողանում է սիրալիւր երեալ, արնուամենայնիւ չը գիտեմ, թէ ինչ է պատճառը, որ ես դժուարութեամբ եմ կարողանում նրա հետ բոլորովին ազատ խօսել, և եթէ նա նաեւ նպատակ ունի բարեբարել իր բարեկամներին, մի նպատակ է զգացուած և մարդ տխրում է:

¹⁾ Շնորհքի և սիրալութեան չաստուածունները:

ԻՇԽԱՆՈՒՀԻ.

Այդ կերպով երբէք չենք կարող հասարակութիւն ունենալ, Տասսօ: Այդ ճանապարհը տանում է մեզ թափառելու մենաւոր պրակներին միջով և խաղաղ հովիտներով: Հոգին աւելի և աւելի քնքշանում է և ձգտում է վերածել իր միջոսկէ ժամանակը, որից նա արտաքուստ զրկոած է և փորձը դժուարութեամբ է լաջողում:

ՏԱՍՍՕ.

Ո՛հ Բնչ խօսք է արտասանում իշխանուհիս: Ո՛ւր է թռել ոսկէ ժամանակը, որին 'ի զուր տենչում է ամեն մի սիրտ: Այն տեղ, ուր ազատ երկրի վրայ մարդիկ վախչում թեամբ տարածում էին որպէս ուրախ հօտեր, այն տեղ, ուր բազմագոյն դաշտի վրայ ստուեր էր տալիս հովուին և հովուհուն մի հնադարեան ծառ, մի նորաբույս, մացառի նուրբ ոստերով վստահաբար ընդգրկում էր տենչալից սէրը, ուր միշտ մաքուր աւազի վրայ բոլորում էր հանդարտ դետը լաւերժահարսին, ուր երկչոտ օձը կանաչների մէջ անվտանգ անհետանում էր, անտառի համարձակ աստուածը, պատժուելով քաջ երիտասարդից, փախչում էր, ուր ամեն մի թռչուն արձակ օդում և ամեն մի կենդանի անցնելով լեռներ, ձորեր, ասում էր մարդուն, Սոյլ է տուած, ի՛նչ սր հանելի է:

ԻՇԽԱՆՈՒՀԻ.

Իմ բարեկամ, ոսկէ ժամանակն անցել է: Միայն լաւ մարդիկ են վերադարձնում այն: Եւ պէտք է քեզ խոստովանեմ, թէ ես Բնչ եմ կարծում. ոսկէ ժամանակը որով բանաստեղծը սովորութիւն ունի մեզ փափալել, այդ զեղեցիկ ժամանակն արդէն եղել է, ինձ թւում է, որ այժմ էլ կայ: Եւ եթէ մի անգամ եղել է, անկասկած է, այժմ էլ կրկին կարող է լինել: Դեռ հանդիպում են միատեսակ սրտեր և միասին վալելում են զեղեցիկ աշխարհի երջանկութիւնը:

Բարեկամ, առածի մէջ միայն մէկ խօսք է փոխւում, Սոյլ է տուած ինչ որ պատշաճ է:

ՏԱՍՍՕ

Ո՛հ, եթէ բարի և ազնիւ մարդկանցից կալացած մի ընդհանուր ատեան որոշէր, ինչն է պատշաճ, փոխանակ այն որ ամեն մէկը կարծում է, թէ այն է վալելու, որ իրեն օգտաւէտ է: Չէ որ մենք տեսնում ենք, որ ուժեղին, խելօքին ամեն զործ սաղում է և նա իրեն ամեն բան թոյլ է տալիս:

ԻՇԽԱՆՈՒՀԻ.

Եթէ կամենում ես փշտն իմանալ ինչն է պատշտծ, հարցրու, միայն աղքիւ կանանցից, որովհետեւ դրանց համար անհրաժեշտ է, որ ամեն ինչ որ պատահում է, պատշաճ լինի. Պատշաճութիւնը պարսպի նման պատում է քնքով, դիւրեաւ վիրաւորելի սեռը. Ուր տիրւոյստում է բարոյականութիւնը, դրանք են կառավարիչներն, իսկ ուր իշխում է ցոփութիւնն, այն տեղ դրանք ոչինչ են. Եւ եթէ Կրկու սեռիցն էլ հարցնես, այդ մարդը ձգտում է դէպի ազատութիւնը, կինը—դէպի բարոյականութիւնը:

ՏՄՍՍՕ.

Դու մեզ անուանում ես անզգուսպ, կոպիտ, անզգայ:

ԻՇԽԱՆՈՒՀԻ.

Ո՛չ, Դուք միայն ձգտում էք դէպի հեռաւոր բարիքները և ձեր ձգտումը պէտք է բռնի լինի. Դուք վստահանում էք գործել մշտնջենաւորութեան համար, այն ինչ մենք կը ցանկալինք տիրապետել այս աշխարհում մի միայն մօտակալ սահմանափակ բարիքին, կը ցանկալինք, որ դա մշտական մերը լինէր. Մենք չենք հաւատում ոչ մի ալը մարդու սրտին, եթէ նաև մեզ ջերմ նուիրուած լինէր. Անցողական է գեղեցկութիւնը, որ դուք, թուում է, միայն էք գնահատում. ինչ որ աւելորդ է մնում նա ալլ ես չի գրգռում, իսկ ինչ որ չէ գրգռում, մնած է. Եթէ լինէին այնպիսի ալը մարդիկ, որոնք Կարողանալին գնահատել մի կանացի սիրտ, կամենալին տեսնել թէ Բնչ հաւատարմութեան և սիրոյ սքանչելի զանձ Կարող է պարունակել մի կնոջ կուրծք. Եթէ մի քանի գեղեցիկ ժամերի լիշողութիւնը կարողանար վառ մնալ ձեր սրտերում, եթէ ձեր հայեացքը, որ սովորաբար թափանցիկ է, կարողանար անցնել այն քօղի միջով, որ մեզ վրալ գցում է ծերութիւնը կամ տկարութիւնը, եթէ ունենալը, որ պէտք է հանգիստ պահէր, չը դարձնէր ձեզ ազահ դէպի միւսների գուլբերը, այն ժամանակ մեզ համար կը բացուէր մի գեղեցիկ օր և մենք կը տօնէինք մեր ոսկէ դարը:

ՏՄՍՍՕ

Դու ինձ այնպիսի խօսքեր ես ասում, որոնք ուժգնութեամբ զարթեցնում են կրծքումս կիսանիւր հոգներ:

ԻՇԽԱՆՈՒՀԻ

Ի՞նչ ես ուզում ասել, Տասսօ, համարձակ խօսիր:

ՏԱՍՍՈ

Արդէն շատ անգամ լսել եմ, այս օրերում կրկին լսեցի, եթէ իմացած չը լինէք, պէտք է ինքս մտածէի, թէ ազնիւ իշխանները ձգտում են ձեռքդ խնդրելու: Ինչ որ պէտք է սպասենք, դրանից ենք վախենում և պէտք է խիստ լուսահատուենք: Դու մեզ կը խոզնես, բնական է ալդ: Բայց չը գիտեմ, թէ մենք ալդ ինչպէս պէտք է տանենք:

ԻՇԽԱՆՈՒՀԻ

Առ ալժմ անհոգ եղէք: Համարեա կարող եմ ասել, ընդ միշտ անհոգ եղէք: Այստեղ ինձ հաճելի է և ուրախութեամբ եմ կամենում միայն Դեռ ինձ լալտնի չէ ոչ մի հանգամանք, որ ինձ հրապուրէր: Եւ եթէ անպատճառ ցանկանում էք ինձ ալստեղ տեսնել, լալտենցէք ինձ ալդ ձեր միաբան համաձայնութեամբ և ստեղծեցէք նոյն իսկ ձեզ համար մի երջանիկ կեանք, իսկ ձեզանով իմ համար:

ՏԱՍՍՈ

Ո՛հ, սովորցրու ինձ, որ կատարեմ ինչ որ կարելի է: Կեանքիս բոլոր օրերը քեզ են նուիրուած: Նրբ սիրտս բացւում է քեզ մեծարելու, քեզնից գոհանալու համար, միայն այն ժամանակ եմ զգում պարզագոյն երջանկութիւն, որը կարող են մարդիկ զգալ: Աստուածալինը միայն քեզանում տեսաւ: Այդպէս զանազանում են երկրալին աստուածները միւս մարդկանցից, ինչպէս և զանազանում է բարձր ճակատագիրն ամենախելօք մարդկանց խորհրդից և կամքից: Ինչ որ մենք տեսնում ենք որպէս ուժգին ալիքներ ալիքների վրայ, նրանք շատ բան, որպէս թեթև ալիքներ, թողնում են աննշմարելի կերպով խշշալով անցնել իրենց ոտների տակ, չեն լսում մըրրիկը, որ մեր շուրջը շառաչում է և մեզ գլորում է, նրանք հազիւ լսում են մեր աղաչանքը և թողնում են, որ մենք, ինչպէս անում են սահմանափակ, ողորմելի երեխաները, լըցնենք օդը հառաչանքով և աղաղակով: Դու ինձ լաճախ ես համբերել, ո՞վ աստուածալին, և քո հալեացքը, որպէս արեգակ, չորացրել է կոպերիս ցողը:

ԻՇԽԱՆՈՒՀԻ

Շատ իրաւացի է, որ կանալք քեզ քաղցրութեամբ են զիմաւորում: Քո երգերը զանազան կերպով փառաբանում են: մեր սեռը: Քնքշութեամբ կամ քաղցրութեամբ դու միշտ կա-

լրողացել ևս ցոյց տալ նրանց սիրող արժանի և ներկայացնել ազնիւ, իւր եթէ Արմիդան ¹⁾ երևում է ատելութեան արժանի, նրա հրապուրքը և սէրն իսկոյն հաշտեցնում են:

ՏԱՍՍՕ

Ինչ որ կրկնապէս հնչում է իմ երգի մէջ, ես միայն մէկին, բոլորը մէկին եմ պարտական: Երևակայական, անորոշ պատկեր չէ սաւառնել ճակատիս առջև, որ երբեմն փալլուն մօտենար հոգուս, երբեմն էլ անհետանար: Եւ իմ աչքերովս եմ տեսել ամենալին մի առաքինութեան, ամենալին մի գեղեցկութեան նախապատկերը: Ինչ որ նրան նմանեցրել եմ, այն կը մնայ: Տանկրէտի դիւցազնական սէրը դէպի Խլօրինդէն, Էրմէնէսի մեղմ, աննշմարելի հաւատարմութիւնը, Սօֆրօնիէի մեծութիւնը և Օլիւդէի կարիքը ստուերներ չեն, որ ցնորքն առաջ է բերել: Եւ գիտեմ, որ դրանք մշտնջենաւոր են, որովհետեւ դրանք կան: Եւ թնշն աւելի իրաւունք ունի դարեր շարունակ գոյութիւն ունենալ և հանդարտ շարունակաբար ներգործել, քան մի ազնիւ սիրող զաղտնիք, որ համեստութեամբ հաւատ է ընծալում սքանչելի երգին:

ԻՇԽԱՆՈՒՀԻ

Յալտնեմ արդեօք քեզ մի առաւելութեան մասին ևս, որին ալդ երգը զաղտնագողի մերձենում է: Դա մեզ հրապուրանքով հետզհետէ ձգում է դէպի իրեն, մենք ունկնդիր ենք: Մենք լսում ենք և կարծում ենք որ հասկանում ենք: Ինչ որ հասկանում ենք, այն չենք կարող պարսաւել: Եւ վերջապէս ալդ երգը մեզ գրաւում է:

ՏԱՍՍՕ

Ո՛րպիսի երկինք ես բացում իմ առջև, ո՛վ իշխանուհի: Եթէ այս պալծառութիւնը չը կուրացնի ինձ, կը տեսնեմ մի անսպասելի, մշտնջենաւոր բախտ, որ սքանչելապէս իջնելու է ոսկէ ճառագալթների վրայով:

¹⁾ Արմիդան Տասսօի «Ազատած Եւուսաղեմի» մէջ գրտնուած կանանց նախատիպերից մէկն է, որի անունը համարեա առած է դառել, որպէս հրապուրիչ կնոջ մի կատարեալ օրինակ և նրա կախարդական պարտէզները նկարագրում են որպէս ամենաբարձր գեղեցկութիւն, որ կարող է լինել բնութեան մէջ: Ալդ նիւթերի մասին Գուքը և Բօսսինին օպերա են գրել:

ԻՇԽԱՆՈՒՀԻ

Կանգ մու, Տասուօ, Կան շատ բաներ, որոնց մենք պէտք է ուժգնութեամբ ձեռնարկենք: Սակայն ուրիշները կարող են միայն ողջախոհութեամբ և զրկանքով մեր սեպհականը դառնալ: Այդ պատճառով էլ ասում են. եղբիւր առաքինութիւն, եղբիւր սէր, որ նրան մերձաւոր է, Դրա մասին լաւ մտածիր:

ԵՐԿՐՈՐԴ ՏԵՍԻԼ

ՏԱՍՍՕ (միայն)

Արդեօք թո՛ւ է տուած քեզ աչքերդ բանալ, Կը համարձակուես շրջահալել: Դու միայնակ ես: Լսեցին արդեօք այս սիւներն. ինչ որ նա խօսեց: Եւ ունես վկաներ, բարձրագոյն բախտիդ այս լուռ վկաներից վախենալիս ես: Բարձրանում է նոր կեանքի օրուալ արեղակը, որ նախընթացներին հաւասար չէ: Աստուածունին իջնելով, արագութեամբ բարձրացնում է մահկանացուն: Ի՞նչ մի նոր շրջան է բացում աչքերիս, ի՞նչ թագաւորութիւն: Ի՞նչպէս հիւսնալի վարձատրում է ջերմ ցանկութիւնը: Ես երազում էի մօտ լինել բարձրագոյն բախտին և այս բախտը գերազանց է երազներից: Կոյր ծընուածը թող երևակալէ լոյսը, գոյներն, ինչպէս կամենում է: Երբ լալտնում է նրան նոր օր, նրա համար մի նոր զգացմունք է: Լի քաջութեամբ և գուշակութեամբ, ուրախութեամբ արբած, երերուելով մօտք եմ գործում այս շաւղի վրայ: Դու ինձ շատ ես տալիս, դու տալիս ես մեզ ինչպէս երկիրքը և երկիրն անչափ հարուստ, լի ձեռքերով պարգևներ և պահանջում ես ինձանից ալն, ինչ որ մի ալդպիսի պարգևն իրաւունք է տալիս: Ես պէտք է զրկեմ ինձ, պէտք է ինձ չափաւոր ցոյց տամ և ալդ կերպ արժանանամ, որ որ . . . ինձ վրալ վստահ լինես: Ի՞նչ արեցի, որ նա կարողացաւ ինձ ընտրել: Ի՞նչ պէտք է անեմ, որ նրան արժանի լինիմ: Նա կարողացաւ քեզ վրալ վստահ լինել և դիմանով ցոյց տուեց, որ վստահալի ես: Այն իշխանունի, քո խօսքերին, քո հալեացքին թող իմ հոգիս լաւիտեան նուիրուած լինի: Այո, պահանջիր, ինչ ցանկանում ես, օրովհետեւ ես քոնն եմ: Թող նա ուղարկի ինձ հեռաւոր երկրներ, աշխատանք, վտանգ և վառք

որոնելու, թող շնորհի ինձ ոսկէ քնար խաղաղ պրակում,
 թող նուիրէ ինձ խաղաղութեանը և փառքին: Եւ նրանն եմ,
 սովորցնելով, նա պէտք է ինձ տիրէ: Սիրտս պահում էր ա-
 մենայն գանձեր նրա համար: Ո՛հ, եթէ մի աստուած ընծայէր
 ինձ մի հազարերանգ գործիք, աչն ժամանակ էլ դրանով հա-
 ղիւ կը կարողանալի բաւարար արտալալտել անասելի լար-
 դանքս: Նկարչի վրձին, բանաստեղծի ամենաքաղցր շրթուն-
 քը, որ մի ժամանակ կերակրուել է ալգի մեղրով, իմ համար
 եմ ցանկանում: Ո՛չ, ապագայում Տասսօն ալ իմ միայնակ,
 թուլ, տխուր չը պէտք է թափառի ծառերի տակ և մարդկանց
 մէջ: Նա ալ իմ միայնակ չէ, նա քեզ հետ է: Ո՛հ, երանք
 ամենաաղնիւ գործը սարսափելի վտանգով շրջապատուած, իմ
 համար ակներե դառնար: Եւ կը լարձակուէի, լօժարութեամբ
 կեանքս վտանգի կենթարկէի, որ նրանից եմ ստացել, լաւա-
 գոչն մարդկանց կը հրաւիրէի իմ բարեկամը շինել և նրա
 ակնարկութեամբ ու ցանկութեամբ, աղնիւ խմբով կը կատա-
 րէի անկարելին: Անմիտ, ինչո՞ւ բերանդ չը քողարկեց աչն,
 որ դու զգում էիր, մինչև որ դու արժանի և աւելի արժանի
 լինէիր նրա ոտների տակ սփռուելու: Ա՛յդ էր քո նպատակը,
 քո խելացի ցանկութիւնը: Թո՛ղ հէնց այդպէս լինի: Աւելի
 գեղեցիկ է մաքուր և անարժան լինելով, այդպիսի մի պար-
 գն ընդունել, քան կիսով չափ կարծել, թէ պէտք էր պա-
 հանջել: Ուրախ նախիր: Ո՛րքան մեծ, որքան անչափ է, որ
 դրած է առջևդ: Եւ լուսով լի երիտասարդութիւնը կրկին
 հրապուրում է քեզ դէպի անլալտ, լուսափալ ապագան: Լալ-
 նացիւր կուրծք: Ո՛վ զգէ բախտի, մէկ անգամ էլ նպաստա-
 մատույց եղէք այս բոյսին: Սա ձգտում է դէպի երկինք և
 դրանից դուրս են գալիս հազարաւոր ոստեր, ծաղիկներ են
 տալիս: Ո՛հ, թո՛ղ դրանք պտուղներ տան, ո՛հ, թո՛ղ դրանք
 ուրախութիւն բերեն: Թո՛ղ մի քնքով ձեռք քաղէ դրանց
 թարմ, հաբուստ ոստերի ոսկէ զարդարանքը:

ԵՐՐՈՐԳ ՏԵՍԻԼ

ՏԱՍՍՕ, ԱՆՏՈՆԻՕ.

ՏԱՍՍՕ

Գնալ բարի, ինձ թւում է, որպէս թէ այժմ քեզ առա-

ջին անդամն եմ տեսնում: Ոչ մէկի մասին արած ծանուցումն արեւմտեան հաճող չի եղել ինձ: Բարեւ եկար: Այժմ ճանաչում եմ քեզ և քո բոլոր արժանաւորութիւնդ: Առանց դանդաղելու տալիս եմ քեզ ձեռքս և սիրտս և լոյս ունիմ, որ դու էլ ինձ չես արհամարհի:

ԱՆՏՈՆԻՑ

Առատութեամբ տալիս ես ինձ գեղեցիկ պարգեւներ և դրանց արժանաւորութիւնը ճանաչում եմ, ինչպէս որ պէտքն է: Այդ պատճառով էլ թոյլ տուր լապաղեմ, մինչև որ կարողանամ ընդունել: Սակայն ես չը դիտեմ, կարող եմ արդեօք դրա փոխարէն քեզ նոյնը տալ: Ես լսածութեամբ չէի կամենալ շտապել և անշնորհակալ երեւալ: Թոյլ տուր, որ երկուսիս համար էլ կորովամտութեամբ և խնամոտ հոգամ:

ՏԱՍՍՕ.

Ո՞վ է կարող կորովամտութիւնը պարսաւել: Կեանքի ամենալին մի քալը ցոյց է տալիս, թէ դա որքան կարևոր է: Սակայն աւելի գեղեցիկ է լինում, երբ մեզ սիրտն է առում, թէ որ տեղ նուրբ զգուշութիւնը հարկաւոր չէ:

ԱՆՏՈՆԻՑ.

Այդ պէտք է ամեն մարդ ինքն իրեն հարցնի, որովհետեւ սխալանքի մասին ինքը պէտք է զղջալ:

ՏԱՍՍՕ.

Թող ալդպէս լինի: Ես իմ պարտաւորութիւնս կատարեցի: Իշխանուհու խօսքը, որ կամենում է մեզ բարեկամ տեսնել, ես լարեցի և ինձ քեզ ներկայացրի: Ես չը պէտք է քեզնից քաշուեմ, Անտօնիօ, բայց 'ի հարկէ չեմ էլ կամենում ժիտ լինել. թող ալդպէս լինի: Ժամանակը և ծանօթութիւնը կարելի է պատուիրեն քեզ, աւելի սրտով պահանջես պարգեւ, որ դու այժմ ալդքան սառնութեամբ մի կողմ ես դնում, նաև համարեա թէ արհամարհում ես:

ԱՆՏՈՆԻՑ.

Շատ անգամ մարդիկ չափաւորին ուսնասիրտ են անուանում, որովհետեւ կարծում են, թէ իրենք աւելի սրտանց են, ան պատճառով որ եռանդը թռուցիկ կերպիւ նրանց վրայ լարձակումն է գործում:

ՏԱՍՍՕ.

Պէտք պարսաւում ես, ինչ որ ես եմ պարսաւում, որից

հէնց ես խոյս եմ տալիս. Թէպէտեւ երկտասարդ եմ, բայց և լաւ հասկանում եմ, որ համբերութիւնը սրտմտութիւնից աւելի լաւ է:

ԱՆՏՈՆԻՕ.

Այդ շատ իմաստնաբար է, միշտ ալդպէս էլ մտածիր:

ՏԱՍՍՕ.

Դու իրաւունք ունես ինձ խորհուրդ տալ, ինձ զգուշացնել, որովհետեւ փորձառութիւնը քեզ միշտ ընկերակցում է, որպէս երկար փորձած բարեկամ: Բայց հաւատման միայն, որ մի մեղմ սիրտ միշտ ունկնդիր է ամեն օրուայ և ամեն մի ժամի զգուշացնելուն և փորձուած է ամեն մի բարի գործում, որ քո խստութիւնը կարծում է թէ նոր պէտք է սովորցնի:

ԱՆՏՈՆԻՕ

Շատ դուրեկան է, երբ մարդ ինքն իրենով է զբաղւում, եթէ միայն ալդպէս օգտաւէտ լինէր: Ոչ մի մարդ իր ներքինը չի ճանաչում, որովհետեւ իր չափով չափելով, երբեմն իրեն շատ փոքր է համարում և տարաբախտաբար երբեմն էլ շատ բարձր է դասում: Մարդ իրեն ճանաչում է միայն մարդկանց մէջ: Միայն կեանքը ցոյց է տալիս ահեհ մէկին, թէ ինչ է նա:

ՏԱՍՍՕ.

Հաւանութեամբ և լարզանքով եմ քեզ լսում:

ԱՆՏՈՆԻՕ.

Նւ ալդ ասելով դու աշխուսեցնալիս ալ բան ես կարծում, քան ես կամենում եմ ասել:

ՏԱՍՍՕ

Այդ կերպով մենք չենք մօտենում, Խելացի չէ, լաւ էլ չէ դիտմամբ չը ճանաչել մի մարդուն, ով և լինէր ալդ մարդը: Իշխանուհու խօսքը հաղիւ թէ հարկաւոր էր, ես քեզ հնչտութեամբ ճանաչեցի: Նա գիտեմ, որ բարի ես ցանկանում և գործում: Անձնական վիճակիդ վերաբերմամբ անհոգ ես, մտածում ես ուրիշների մասին, ուրիշներին ես օգնում և կեանքի դիւրաշարժ ալիքի վրայ սիրտդ անփոփոխ է մնում: Նա քեզ ալդպէս եմ տեսնում: Նւ թիւ կը լինէի ես, եթէ չը դիմաւորէի քեզ: Միթէ ազահութեամբ չէի որոնում նաեւ մի մասն թաղցրած գանձիդ, որ դու պահում ես: Գիտեմ, որ չես զըզջալ, եթէ սիրտդ բանաւ: Գիտեմ, իմ բարեկամը կը լինես, եթէ ինձ ճանաչես: Նւ ալդպէս մի բարեկամ ինձ վաղուց է:

հարկաւոր: Ես չեմ ամաչում, որ անփորձ եմ և երիտասարդ եմ: Ապագայի ոսկէ ամսը դեռ անչարժ հանգչում է գլխիս վրայ: Ընդունիր ինձ, ով աղնիւ մարդ, կրճքիդ վրայ և սովորեցրու ինձ եռանդուն և անփորձ երիտասարդիս չափաւ որ կեանքի:

ԱՆՏՈՆԻՕ

Մէկ վարկեանում պահանջում ես, ինչ որ ժամանակը միայն հասուն խորհրդածութեամբ է տալիս:

ՏԱՍՍՕ

Մէկ վարկեանում սէրը տալիս է ինչ որ ջանքն երկար միջոցում հաղիւ է ձեռք բերում: Ես այդ չեմ խնդրում քեզանից, ես վստահանում եմ պահանջել: Ես քեզ կոչում եմ չանուն առաքինութեան, որ աշխատում է միացնել բարի մարդկանց: Եւ պէտք է արդեօք մի անուն ևս չիչեմ: Իշխանունին չոյս ունի, Լէօնօրէն կամենում է ինձ առաջնորդել դէպի քեզ և քեզ դէպի ինձ: Ո՛հ, Թոլլ տուր, որ նրա ցանկութեանն ընդառաջ գնանք: Թոլլ տուր աստուածունու առջև միաբան չալտնուենք, առաջարկենք նրան մեր ծառայութիւնը, մեր ամբողջ հոգին: Միաբանուած կատարենք նրա համար ամենաարժանաւոր գործը: Կրկնում եմ, ահա իմ ձեռքս, տո՛ւր քոնը: Մի հրաժարուիր և ալլ ևս մի մերժիր, ով աղնիւ մարդ, արժանացրու ինձ լաւ մարդկանց գեղեցիկ վալեղութեանը, որ լաւագոյնին հաւատալով, կարողանամ նրան անձնատուր լինել:

ԱՆՏՈՆԻՕ

Ի՞նչ լեցուն առագաստներով ես դնում: Սակայն ինձ թւում է, որ դու սովոր ես լաղթել, ամեն տեղ ճանապարհներն ու դռներն առջևդ բաց տեսնել: Ես ցանկանում եմ քեզ ամենայն մի արժանաւորութիւն և ամենայն բախտաւորութիւն, բայց և լաւ տեսնում եմ, որ մենք միմեանցից դեռ շատ հեռու ենք մնացել:

ՏԱՍՍՕ

Թող այդ լինի հասակով, փորձուած արժանաւորութեամբ, բայց զուարթամտութեամբ և հաստատամտութեամբ ոչ ոքի չեմ կարող զիջանել:

ԱՆՏՈՆԻՕ

Կամքը չի գրաւում գործքերը դէպի իրեն: Քաջասրտութիւնը ճանապարհներն իրեն աւելի կալն է երեւակայում: Ով հաս-

նում է նպատակին, նա պատկազարդուում է և մի արժանաւոր շահախ դրկուում է պսակից: Սակայն թեթեւ պսակներ, կան դանազան տեսակի շատ պսակներ: Դրանցից լաճախ կարելի է հեշտութեամբ ստանալ դրօսնելու ժամանակ:

ՏԱՍՍՕ

Ինչ որ մի աստուածութիւն մէկին հեշտութեամբ է տալիս և միւսին խստութեամբ արգելում է, ալդպէս մի ինչքամեն մարդ չի կարող ստանալ երբ կամենալ և բաղձալ:

ԱՆՏՕՆԻՕ

Վերագրիր չաստուածներից առաջ, բախտին, ալն ժամանակ ես լօժարութեամբ կը լսէի, որովհետեւ նրա ընտրութիւնը կուր է:

ՏԱՍՍՕ

Արդարութիւնն էլ ունի աչքի մի կապ և փակում է ամեն մի կեղծիքի աչքերը:

ԱՆՏՕՆԻՕ

Թող բախտաւորուածն իր բախտը հեշտութեամբ բարձր դասի, թող նա իր արժանաւորութեան համար հնարի հարիւրաւոր աչքեր և խելացի ընտրութիւն և խիստ հոգացողութիւն, թող նրան անուանի Մինէրվա, թող անուանի ինչպէս կամենում է, թող ողորմութեամբ տուած պարգէն ընդունի որպէս վարձատրութիւն, պատահաբար զարդարանքը որպէս վաստակած զարդ:

ՏԱՍՍՕ

Կարիք չունէիր աւելի պարզ լինել: Ալդ բաւական է. Խոր նալեցի սրտիդ մէջ և ընդմիշտ ճանաչեցի քեզ: Ո՛հ, եթէ իմ իշխանունին էլ քեզ ալապէս ճանաչէր, ի զուր մի շուալլիր աչքերիդ և լեզուիդ սլաքները: Դու ի զուր ես սլաքներդ դարձնում դէպի ալն անթառամ պսակը, որ գլխիս վրալ է: Նախ եղիւր ալնքան մեծ, որ չը նախանձես ինձ: Ալն ժամանակ կարող ես նրան վիճելի դարձնել: Ես սրբութեամբ եմ գնահատում ալդ և բարձր բարիքը: Սակայն ցոլց տուր ինձ ալն մարդուն, որ արժանացել է ալն բանին, որին ես ձգտում եմ, ցոլց տուր ինձ դիւցազնին, որի մասին պատմութիւնները խօսէին: Առաջ բեր բանաստեղծին, որ կարողանար համեմատուել Հոմերոսի և Վիրգիլիոսի հետ, ալն, աւելի ևս ասեմ, ցոլց տուր ալն մարդուն, որ հրեք անգամ արժանացած լի-

նէր ալս վարձատրութեանը, որին գեղեցիկ թաղն եռապատիւ աւելի ամաչացրած լինէր, քան ինձ. Այն ժամանակ ծունկ իջած կը տեսնես ինձ ալս աստուածութեան առջև, որ ինձ արդպէս պարգեատրեց: Ես տեղիցս չէի բարձրանալ, մինչև որ արդ զարդարանքը չը վերցնէր իմ գլխից, զնէր իր գլխին:

ԱՆՏՕՆԻՕ

Հարկաւ արդ չափով արժանի ես նրան:

ՏԱՍՍՕ

Թող քննադատեն ինձ, չեմ կամենում խուսափել, սակալն արհամարանքի չեմ արժանացել: Այն թագը, որով իմ իշխանն ինձ արժանաւորութեամբ պատուեց, որ իմ իշխանուհու ձեռքը հիւսեց իմ համար, ոչ ոք չը պէտք է ենթարկի ոչ կասկածանքի, ոչ էլ հեղհուկան ծիծաղի:

ԱՆՏՕՆԻՕ.

Պատշաճելի չէ հպարտ ձայնը և լանկարծակի զալութը ոչ քեզ զէպի ինձ, նույնպէս ոչ քեզ ալս տեղում:

ՏԱՍՍՕ.

Ինչ որ դու ալս տեղ քեզ թուլ ես տալիս, նույն իմ համար էլ է պատշաճ: Եւ միթէ ճշմարտութիւնն ալստեղից աքսորուած է: Միթէ պալատում ազատ խօսքն արգելուած է: Մի աղնիւ մարդ, միթէ ալս տեղ պէտք է միայն ճնշում կրի: Ինձ թուած է, որ ալս տեղ վսեմութիւնը, հոգու վսեմութիւնը, հէնց իր տեղումն է: Վսեմութիւնը չի համարձակուելու արդեօք ալս երկրի մեծամեծների մերձաւորութեամբն ուրախանալ: Կարող է և պէտք է: Մենք մօտենում ենք իշխանին միայն աղնուականութեամբ, որ ժառանգել ենք նախնիքից: Ի՞նչու ոչ հոգով, որ բնութիւնն իւրաքանչիւրին բաւարար չափով չի տուել, ինչպէս և չի կարողացել տալ մեծաշուք նախնեաց մի շմբք: Այս տեղ միայն փոքրոգութիւնը պէտք է իրեն երկչոտ զգալ, նախանձը, որ ամօթալի կերպով իրեն լալտում է, որպէս սարդի կեղտոտ ոտալն, չը պէտք է կպած լինի ալս մարմարիտի պատերից:

ԱՆՏՕՆԻՕ.

Դու ինքդ ինձ ցոլց ես տալիս իմ իրաւունքը քեզ արհամարհելու: Վաղվաղկոտ երեխան ցանկանում է հաստատակամ մարդու հաւատարմութիւնը և բարեկամութիւնն ուժով:

ձեռք բերել: Դու անհամեստ ես, միթէ կարծում ես, որ քեզ կարգին ես վարում:

ՏԱՍՍՕ.

Աւելի լաւ է քո ասածով անհամեստ լինել, քան թէ ինքս ստիպուած լինիմ ինձ անազնիւ համարել:

ԱՆՏՕՆԻՕ.

Դու դեռ աչքան երիտասարդ ես, որ լաւ կրթութիւնը կարող է քեզ մի աւելի լաւ ճանապարհ հրահանգել:

ՏԱՍՍՕ.

Աչքան էլ երիտասարդ չեմ, որ կուռքերի առաջ խոնարհեմ և աչքան չափահաս եմ, որ կարող եմ կամակորու-թիւնը զսպել կամակորութեամբ:

ԱՆՏՕՆԻՕ.

Ուր վճռում են շրթնախաղը և լարախաղն, այն տեղից 'ի հարկէ հեռանում ես որպէս ղիւցազն և լաղթող:

ՏԱՍՍՕ.

Յանդգնութիւն կը լինէր, եթէ բռունցքս գովէի, որովհետեւ դեռ ոչինչ չի կատարել, սակայն կարող եմ վստահ լինել նրա վրայ:

ԱՆՏՕՆԻՕ.

Յույզ խնայողութեան վրայ է, որ բախտիդ լանդուզն ընթացքում քեզ շատ երես է տուել:

ՏԱՍՍՕ.

Նս ինքս զգում եմ, որ արդէն չափահաս եմ: Բոլորովին չէի կամենալ քեզ հետ փորձել զէնքի համարձակ խաղը: Բայց դու բորբոքում ես լուզքը լուզքի վրայ, ուղեղս եռում է, ռիտի ցաւալի ցանկութիւնը փրփրալով եփւում է կրծքումս, եթէ դու այն մարդն ես, որ պարծենում է, կանգնիր առջևս:

ԱՆՏՕՆԻՕ.

Դու բոլորովին չը գիտես, թէ ո՞վ ես և ո՞րտեղ:

ՏԱՍՍՕ.

Ոչ մի սրբութիւն չի պատուիրում մեզ հայնուանք տանել: Դու չարախօսում ես, դու պղծում ես այս վալրերը, ո՛չ ես, որ քեզ առաջարկեց հաւատարմութիւն, լարգանք, սէր, որ ամենագեղեցիկ նուէրներն են: Քո խելքն ազոտոտում է այս արքայութիւնը և քո խօսքերն այս մաքուր սրահը, ոչ

սրտիս լեցուն զգացմունքը, որ շառաչում է, չի կարող կրել
ամենափոքր բիծ:

ԱՆՏՅՈՒՆԻՕ.

Ի՛նչ մեծ հոգի փոքրիկ կրծքում:

ՏԱՍՍՕ.

Այս տեղ դեռ տեղ կալ կուրծքը թեթևացնելու համար:

ԱՆՏՅՈՒՆԻՕ.

Ժողովուրդն էլ խօսքերով է իրեն թեթևացնում:

ՏԱՍՍՕ.

Եթէ դու ինձ նման աղուական ես, ապացուցիր:

ԱՆՏՅՈՒՆԻՕ.

Ի հարկէ աղնուական եմ, բայց գիտեմ, թէ՛ ճիշտ տեղ եմ:

ՏԱՍՍՕ.

Արի վալր գնանք, որ մեր ղէնքը կարող է արժէք ունենալ:

ԱՆՏՅՈՒՆԻՕ.

Որովհետեւ չը պէտք է մենամարտութեան հրաւիրելիք,
ալդ պատճառով էլ չեմ կարող հետեւել քեզ:

ՏԱՍՍՕ.

Եր'չոտուծեան համար այդպիսի արդելքը ծեռնտու է:

ԱՆՏՅՈՒՆԻՕ.

Երկչոտն սպառնում է միայն ուր նա ապահով է:

ՏԱՍՍՕ.

Ուրախութեամբ կարող եմ հրաժարուել ալդ ապահովութիւնից:

ԱՆՏՅՈՒՆԻՕ.

Խնայիր միայն քեզ. դու այս վալրերը չես խնայում:

ՏԱՍՍՕ.

Թող այս վալրերն ինձ ներեն, որ ես կրեցի ալդ:

(սուրը հանում է)

Հանիւր կամ հետեւիք, եթէ չես կամենում, որ լաւտեան
արհամարհեմ քեզ, ինչպէս քեզ ատում եմ:

ԶՈՐՐՈՐԳ ՏԵՍԻԼ

ԱԼՖՕՆՍ, ԱՌԱՋԻՆԵՐԸ

ԱԼՖՕՆՍ.

Ի՞նչ անակնկալ կուտի մէջ եմ տեսնում ձեզ:

ԱՆՏՕՆԻՕ.

Դու ինձ անպաշտպան ես տեսնում, ո՞վ իշխան, մէկի առջև, որին կատաղութիւնը բռնել է:

ՏԱՍՍՕ.

Եւ աղօթում եմ քեզ, որպէս մի աստուածութեան, որ մի հալեացքով միայն զգուշացնելով, զսպում ես ինձ:

ԱԼՖՕՆՍ

Պատմիր Անտոնիօ, ասա ինձ Տասսօ, երկպառակութիւնն ինչպէս է մուտք գործել իմ տան մէջ: Ի՞նչպէս է նա ձեզ գրաւել, բարքի, օրէնքների շաւղից, ցնորքի ենթարկել խեղացի մարդկանց: Զարմա՛նում եմ:

ՏԱՍՍՕ.

Եւ հաստատ համոզուած եմ, որ դու մեզ երկուսիս էլ չես ճանաչում: Ահա այս մարդը, որ լալտնի է որպէս խելացի և բարեբարոյ, վարուեց ինձ հետ որպէս կոպիտ, խորամանկ, որպէս անկիրթ և անազնիւ մարդ: Վստահ մօտեցալ սրան և սա ինձ 'ի բաց միտեց: Սրտանց սիրելով զիմեցի ես սրան և սա դառնութեամբ, դառնազոյն վարուելով, չք հանգստացաւ, մինչև որ արիւնիս ամենամաքուր կաթիլը մաղձի ալլակերպեց: Ներքի: Դու ինձ այս տեղ կատաղածի նման տեսար: Սրանն է բոլոր մեղքն, եթէ ես մեղաւոր դուրս եկալ: Նա լուղքն ուժգնութեամբ բորբոքեց, որ պատեց ինձ և ինձ էլ, դրան էլ վիրաւորեց:

ԱՆՏՕՆԻՕ

Սրան լախշտակեց բանաստեղծի բարձր աշխուժ: Դու, ո՞վ իշխան, խօսքդ առաջ ինձ ուղղեցիր, հարց տուիր ինձ, թող այժմ ինձ թող տուած լինի, որ այս արագ ճարտասանից լետով ես էլ խօսեմ:

ՏԱՍՍՕ

Այո՛, պատմիր բառ առ բառ, պատմիր: Համարձակուիր, եթէ միայն կարող ես, լալտնել այս դատաւորին ամեն մի խօսք, ամեն մի կերպարանափոխութիւն: Երկրորդ անգամ

վիրաւորի քեզ և քո դէմ վկայութիւն տուր: Իսկ ես չեմ ուրանալ ոչ մի արտաշնչութիւն. զարկի ոչ մի ծփանքը:

ԱՆՏՈՆԻՑ

Եթէ էլի ասելու բան ունես, ասա: Եթէ ոչ, լռիք և մի ընդհատիր ինձ: Թէ ես, իմ իշխան, թէ ալս դիւրաբորբոք գլուխն առաջինն սկսեց կռիւը, որն էլ որ լինի, անիրաւ է, ալդ ալ հարց է, որի մասին առ ալժմ դեռ չը խօսենք:

ՏԱՍՍՕ

Ինչպէս: Կարծեմ ալդ առաջին հարցն է, թէ մեղանից ով է իրաւացի և ով անիրաւ:

ԱՆՏՈՆԻՑ

Բոլորովին ալդպէս չէ, ինչպէս մի անզուսպ խելք կարող է մտածել:

ԱԼՖՅՈՆՍ

Անտօնիօ:

ԱՆՏՈՆԻՑ

Ամենաողորմած, ես լարգում եմ քո ակնարկութիւնը, բայց թող նա լռէ: Երբ խօսքս վերջացրած լինեմ, թող լեռնոյ նա խօսի: Դու կը դատես: Ես միայն ասում եմ, որ ես չեմ կարող սրա հետ դատ վարել, չեմ կարող սրա վրայ դանդաղաւորել, ոչ պաշտպանուել սրանից, ոչ էլ բաւականութիւն առաջարկել սրան: Որովհետեւ ալսպէս բոլորէիս սա աղատ մարդ չէ: Սրա վրայ ծանրանում է մի խիստ օրէնք, որ քո գութը միայն կարող է մեղմացնել: Սա ինձ սպառնաց ալստեղ, մեռնամարտութեան կոչեցւոյն առջև հազիւ թաղցրեց մերկացրած սուրբ: Լեւ եթէ դու չը միջամտէ՛ր տէր, ես էլ պարտազանց կը լինէի և որպէս մեղապարտ, ամօթով առջեղ կանգնած կը լինէի:

ԱԼՖՅՈՆՍ (Տասսօին)

Լաւ չես արել:

ՏԱՍՍՕ

Իմ սիրտս ինձ արդարացնում է, ո՛վ տէր, ի հարկի քոնն էլ կարդարացնի: Այո, ուղիղ է, ես սպառնացել եմ, ես մեռնամարտութեան եմ կոչել, մերկացրել եմ սուրբ: Միայն չես կարող երեսկալել, թէ ինչպէս սրա նենգաւոր լեզուն ընտիր խօսքերով վիրաւորեց ինձ, ինչպէս սրա խալթող և սուր առամն իր նուրբ թոյնն արիւնիս մէջ թափեց և ջերմաւ աւելը:

և աւելի սաստկացրեց: Իր հանդարտութեամբ և սառնութեամբ հասցրեց ինձ ծալրալեղութեան: Ո՛հ, դու սրան չես ճանաչում և երբէք էլ չես ճանաչի: Ես ջերմ առաջարկեցի սրան իմ ամենազեղեցիկ բարեկամութիւնը և նա իմ ալդ պարզենները զլորեց ոտներին տակ: Եւ եթէ սիրտս բորբոքուած չը լինէր, լաւիտեան անարժան կը լինէր քո ողորմածութեանը և քո ծառայութեանը: Ներքի, եթէ մոռացութեան եւ տուել օրէնքը և այս վայրերը: Ոչ մի տեղ չեմ կտրող ստորուիւն կրել: Եթէ այս սիրտս, որտեղ էլ որ լինի, քեզ համար և իր համար չը գործի, այն ժամանակ պատժիր, այն ժամանակ մերժիր և երբէք մի թողնիր, որ աչքդ տեսնեմ:

ԱՆՏՕՆԻՕ

Երկտասարդը որպիսի հեշտութեամբ մեծ ծանրութիւն է վերցնում իր վրայ և սխալանքը փոշու նման թափ է տալիս իր շորերից: Զարմանալի կը լինէր, եթէ բանաստեղծութեան կախարդական ուժը մեզ անկալտ չը լինէր, որ անկարելի բանի հետ սիրում է թծարութեամբ խաղալ: Ես գրեթէ երկբաշում եմ, իմ իշխան, թէ դու և թէ քո բոլոր ծառաներն այս գործն աննշան համարեն: Վեհափառութիւնը տարածում է իր հովանաւորութիւնն ամեն մէկի վրայ, որ մօտենում է նրան և նրա անեղծ բնակարանին, որպէս մի աստուածութեան: Որպէս մի խորանի առջև, արդէն սեամքում զսպում է ամեն մի կիրք: Այնտեղ չի փալլում ոչ մի սուր, այնտեղ չի արտասանում ոչ մի սպառնալի խօսք, այնտեղ նաև վիրաւորանքը չի պահանջում ոչ մի վրէժխնդրութիւն: Բաւական լաֆն դաշտ և արձակ տեղ է մնում զայրութի և անհաշտութեան համար: Այնտեղ ոչ մի երկչոտ չի սպառնալ, այնտեղից ոչ մի մարդ չի կարողանալ փախել: Քո նախնիքը հիմնել են այս պատերն ապահովութեան համար, որոնց արժանիքին միացել է մի սրբութիւն, այս խաղաղութիւնը ծանր պատիժներով պահպանել են խստութեամբ, կորովութեամբ: Մեղապարտն ենթարկուել է աքսորանքի, բանտարկութեան և մահի: Այն ժամանակ ուշադրութիւն չէին դարձնում անձնաւորութեանց վրայ, մեղմութիւնը չէր բռնում իրաւունքի ձեռքը: Եւ ինքը չարագործը վախենում էր: Այժմ տեսնում ենք, որ երկար և զեղեցիկ խաղաղութիւնից լեռու, բարձր իշխանութեան մէջ

մտել է կոպիտ կատաղութիւն ցասումով: Տէր, վճռիր, պատ-
ժիր, որովհետեւ ով որ կարող է գործել իր սահմանափակ
չըջանում, միթէ օրէնքը և նրա իշխանի ոլժը չի պաշտպանի-
նրան:

ԱԼՖՕՆՍ

Իմ անկողնապահ սիրտը աւելի է ասում ինձ, քան
դուք երկուսդ էք ասում և ասել կարող էք: Դուք աւելի լաւ
կը կատարէիք ձեր պարտաւորութիւնն, եթէ դատավճիռս չը-
լայտնէի, որովհետեւ այստեղ իրաւունքը և անիրաւութիւնը
միմեանց շատ են նման: Եթէ Անտօնիօն քեզ վիրաւորել է,
պէտք է քեզ մի կերպ բաւականութիւն տալ, ինչպէս որ դու
կը պահանջես: Ինձ հաճելի կը լինէր, եթէ դուք ինձ միջնորդ
ընտրէիք: Սակայն քո լանցանքը, Տմասօ, դատապարտում է
քեզ բանտարկութեան: Բայց որովհետեւ քեզ ներում եմ, այդ
պատճառով էլ քեզ համար մեղմացնում եմ օրէնքը: Գնա՛,
Տմասօ: Մնա քո սենեակում և միայն ինքդ քեզ վրայ հսկիր:

ՏԱՍՍՍ

Ա՛յդ է, ով իշխան, քո դատավճիռը:

ԱՆՏՕՆԻՑ

Միթէ չես տեսնում հալրական մեղմութիւնը:

ՏԱՍՍՍ (Անտօնիօնին)

Առ ալժմ քեզ հետ խօսելու բան չունեմ:

(Ալֆօնսին)

Ո՛վ իշխան, քո ծանրակշիռ խօսքն, ինձ ազատ մար-
դուս, բանտարկութեան է լանձնում: Թո՛ղ ալգպէս լինի: Դու
այդ իրաւացի ես համարում: Պաշտելով քո սուրբ խօսքն, ես
պատուիրելու եմ իմ սրտիս, պահպանել ամենախոր լուութիւն:
Այս /մ համար մի նոր բան է, այնչափ նոր, որ համարեա
թէ այս գեղեցիկ վալրում քեզ և ինձ չեմ ճանաչում: Սակայն
սրան լաւ եմ ճանաչում: Ես կամենում եմ հնազանդել, թէ-
պէտ և այստեղ դեռ կարող էի և պէտք է որ շատ բան ա-
սէի: Շրթունքս լամբանում են: Յանցանք էր դա արդեօք:
Գո՛նէ թւում է, որպէս թէ ես լանցաւոր լինէի: Ինչ էլ որ
սիրտս ասէ, ես կալանաւորուած եմ:

ԱԼՖՕՆՍ

Դու դրան աւելի նշանակութիւն ես տալիս, քան ես
ինքս:

ՏԱՍՍՕ

Ինչպէս որ է, ինձ անհասկանալի է մնում, թէպէտև ոչ անհասկանալի, ես երեխալ չեմ: Ես կարծում եմ, ես պէտք է ալդպէս ենթադրէի: Յանկարծ ինձ ակնարկում է մի պարզութիւն, սակայն բոլորապէս կրկին ծածկւում է: Ես լսում եմ միայն իմ դատաւիճիւժը, խոնարհում եմ: Սրանք արդէն շատ զուր խօսքեր են: Այժմից սովորիր խոնարհելու, անզօր, դու մոռացար, թէ որտեղ էիր կանգնած: Կարծեսիր թէ աստուած. ների սրահը հարթ գետնի վրալ է, ալժմ լանկարծական դէպքը լաղթեց քեզ: Յօժարութեամբ հնազանդուիր, որովհետեւ ալր մարդին պատշաճ է նորնպէս կամաւ կատարել ամենադժուարինը: Ահա նախ ան ալս սուրը, որ դու տուիր ինձ, երբ կարդինալին ուղեկցում էի դէպի Ֆրանսիա: Ես դրան փառքով եմ գործադրել, սակայն ալսօր էլ անպատուութեամբ չեմ գործածել: Յուսալից պարգևից հրաժարում եմ խոր սըրտաշարժում:

ԱԼՖՕՆՍ

Դու չես զգում, թէ որքան հակուած եմ դէպի քեզ:

ՏԱՍՍՕ

Ինձ վիճակուած է հնազանդել և ոչ մտածել: Հակառակ դիրս տարաբախտաբար պահանջում է ինձնից մերժել ամենահիւանալի պարգևը: Թագը չի զարդարում կալանաւորուածին: Ես ինքս վերցնում եմ իմ գլխից ալն զարդը, որ թւում էր թէ լաւիտեան ինձ շնորհուած լինէր: Շատ վաղ շնորհուեց ինձ ամենագեղեցիկ բախտը և կարծես թէ նրանով պանծացած լինէի, որ շատ շուտ առնուեց ինձնից: Դու ինքդ ես վերցնում ալն, ինչ որ ոչ ոք վերցնել չէր կարող, որ ոչ մի աստուած երկրորդ անգամ չի տալ: Մենք, մարդիկս զարմանալի կերպով ենք փորձւում: Եթէ բնութիւնը տուած չը լինէր մեզ սքանչելի թեթեամտութիւնը, մենք չէինք կարող դիմանալ: Կարիքը շուալութեամբ սովորցնում է մեզ հանդարտ խաղալ անգին ինչքի հետ: Մենք լօժարութեամբ բաց ենք անում մեր ձեռքերը, որ մի ինչք անդառնալի սահէ մեզնից: Այս համբուրի հետ միանում է մի արտասուք և նուիրում է քեզ անցատրութեանը: Այդ թող է տուած, որպէս մեր թուլութեան մի սքանչելի նշան: Ո՞վ չի լալ, եթէ անմահականն ինքը խորտակուելուց ապահով չէ: Միաբանուիր ալս սրի

հետ, որ տարաբախտաբար քեզ չը դրաւեց: Սրա շուրջը փաթթուած հանգչիւր, ինչպէս քաջերի դագաղի վրայ ըստիս գերեզմանի և իմ լուսի վրայ: Այստեղ լոժարութեամբ դնում եմ ոտներիդ տակ երկուսն էլ: Որովհետեւ ո՛վ է լաւ ղինուած, երբ դու բարկանում ես: Եւ ո՛վ է զարդարուած, ո՛վ տէր, որին դու չես ճանաչում: Գնում եմ կալանաւորուած, սպասում եմ դատաստանի:

(Գնում է: Իշխանի ակնարկով մի մանկլաւիկ վերցնում է սուրը պսակի հետ և դուրս է տանում):

Հ Ի Ն Գ Ե Ր Ո Ր Գ Յ Ե Ս Ի Լ

ԱԼՖՅՈՆՍ, ԱՆՏՈՆԻՕ

ԱՆՏՈՆԻՕ

Ի՞նչ է երազում պատանին: Ինչպիսի գոցներով է նկարագրում իւր արժանաւորութիւնը և իւր ճակատագիրը: Սահմանափակ և անփորձ երիտասարդութիւնն իրեն կարծում է միայնակ ընտրեալ էակ և իրեն ամեն բան թող է տալիս: Նա իրեն պատժած է զգում, և պատժել չշանակում է երկտասարդին լաւութիւն անել, որ հասակն առնելով մեղ շնորհակալ լինի:

ԱԼՖՅՈՆՍ

Նա պատժուած է, միայն վախենում եմ, որ շատ պատժուած լինի:

ԱՆՏՈՆԻՕ

Եթէ ցանկանում ես նրա հետ աւելի մեղմ վարուել, վերադարձրո՛ւ նրան, ո՛վ իշխան, ազատութիւնը և մար տարածաշուրթիւնը թող վճռի սուրբ:

ԱԼՖՅՈՆՍ

Եթէ վարկն ալդ պահանջում է, թող ալդպէս լինի: Բալց ասան, Բնչպէս գրգռեցիր նրա զարուրթը:

ԱՆՏՈՆԻՕ

Ես ինքս չը գիտեմ, թէ ինչպէս պատահեց: Կարելի է, որպէս մարդու, նրան վերաւորած լինեմ, որպէս ազնուականի, նրան չեմ վերաւորել: Եւ ամենամեծ բարկութեան միջոցին էլ նրա շրթունքից ոչ մի անվայել խօսք չի թռել:

ԱԼՖՅՈՆՍ

Այդպէս էլ թուաց ինձ ձեր կռիւը և ինչ որ մտածում էի, քո խօսքերն աւելի ևս հաստատում են։ Նրբ ալր մարդիկ միմեանց հետ կռւում են, արդար են համարում խելացուն ընդունել մեղապարտ։ Դու նրա հետ չը պէտք է կռուէիր, քեզ աւելի վայել կը լինէր առաջնորդել նրան։ Դեռ ևս ժամանակ կալ։ Այստեղ մի դէպք չի եղել, որ ստիպէր ձեզ կըռուելու։ Փանի որ խաղաղութիւն եմ վայելում, ես կը ցանկայի նոյնքան միջոց վայելել նրա ներկայութիւնն, իմ տան մէջ։ Վերականգնեցրու խաղաղութիւնը, դու ալդ հեշտութեամբ կարող ես։ Նախ թող Լէօնօրէ Սանվիտալէ'ն քնքով շրթունքով փորձի մեղմացնել նրան։ Յետոյ մօտեցիր նրան, իմ անունից վերադարձրու նրան կատարեալ ազատութիւն և ազնիւ ու ճամբարիտ խօսքերով վաստակիր նրա հաւատարմութիւնը։ Կատարիր որքան կարող ես շուտ։ Դու կը խօսես նրա հետ որպէս բարեկամ և հալո։ Առաջ քան մեկնենք, ես կը ցանկայի խաղաղութիւն տեսնել։ Եւ եթէ կամենաս, քեզ համար ոչինչ անկարելի չէ։ Աւելի լաւ կը լինի մէկ ժամ աւելի երկար մնանք և լետոյ կանանց լանձնենք քաղցրութեամբ վերջացնել, ինչ որ դու ձեռնարկել ես, և երբ վերադարձած լինենք, անհետացրած կը լինեն այս լանկարծակի տպաւորութեան վերջին հետքերը։ Թւում է, Անտօնիօ, որ դու չես կամենում գործելու սովորութիւնդ կորցնել։ Հազիւ վերջացրիք մի գործ, վերադարձար և քեզ համար իսկոյն մի նորն ստեղծեցիր։ Յոյս ունեմ, որ այս էլ կը լաջողի քեզ։

ԱՆՏՈՆԻՕ

Նս ամաչում եմ և քո խօսքերից տեսնում եմ իմ մեղքը, որպէս կարելի է տեսնել մի պարզ հայելու մէջ։ Մարդ ուրախութեամբ է խոնարհում մի ազնիւ տիրոջ, որ հրամայելով է համողում։

ԵՐՐՈՐԳ ԳԱՐԾԱՂԱԽԹԻՒՆ

ՌԻԸՋԻՆ ՏԵՍԻԼ

ԻՇԽԱՆՈՒՀԻ (միայն)

Ո՛ւր մնաց Լէօնօրէ'ն։ Հոգսն ամենալոյ վայրկեան աւելւորեալ։

լի և աւելի ցաւալի է շարժում սրտիս խորքը: Հազիւ դիտեմ,
թէ ինչ պատահեց, հազիւ գիտեմ, թէ երկուսից ո՞րն է մեղա-
ւոր: Ո՛հ երանի դարձ Զօթարութեամբ չէի կամենալ խօսել
ոչ եղբօրս, ոչ էլ Անտօնիօի հետ, մինչև որ կարողանալի պատ-
րաստուել, մինչև լսէի, թէ դործն ինչ դրութեան մէջ է և
ինչ կարող է պատահել:

ՆՐԱՐՈՐԳ ՏԵՍԻԼ

ԻՇԽԱՆՈՒՀԻ, ԼԷՕՆՕՐԷ

Ի՞նչ լուր ես բերում, Լէօնօրէ, առա ինձ, ինչ դրու-
թեան մէջ է մեր բարեկամների գործը: Ի՞նչ պատահեց:

ԼԷՕՆՕՐԷ

Ձը կարողացաւ իմանալ աւելի, քան մենք գիտե՞նք:
Նրանք միմեանց հակառակել էին, Տասսօ՛ն սուրը մերկացրել
էր, եղբայրդ նրանց ջոկել էր: Միայն թւում է, որ Տասսօ՛ն
է սկս'ւ ալդ կռիւը: Անտօնիօ՛ն աղաւտ դբանում է և խօսում
է իր իշխանի հետ, ալն ինչ Տասսօն կալանաւորուած է իր
սենեակում և միայն է:

ԻՇԽԱՆՈՒՀԻ.

Անկասկած Անտօնիօն նրան զարացրել է, բարձր տրա-
մադրուածին օտարօտի և սառնութեամբ միբաւորել է:

ԼԷՕՆՕՐԷ.

Նս էլ ալդպէս եմ կարծում, որովհետեւ երբ նա մեզ
մօտեցաւ, մի ամպ կանգնած էր նրա ճակատի շուրջը:

ԻՇԽԱՆՈՒՀԻ.

Ա՛խ, Բնչպէս մոռանում ենք հետեւել մաքուր, հանդարտ
սրտի ակնարկին: Մի աստուած շատ մեղմ խօսում է մեր
կրծքում, բոլորովին մեղմ, հազիւ լսելի կերպով լաւանում է
մեզ, թէ ինչին պէտք է մօտենալ և ինչից փախչել: Այս
սուաւօտ Անտօնիօն ինձ թուեց աւելի կոշտ, քան մի որ և է
անգամ և ինքն իր մէջ աւելի խորասուզուած: Հոգիս ինձ
զգուշացնում էր, երբ Տասսօն նրա մօտ էր կանգնած: Նախք
միայն նրանց երկուսի արտաքինը, երեսը, խօսելու ձևը,
հայեացքը, քալուածքը: Ամեն ինչ միմեանց հակառակ է: Նը-
րանք երբէք չեն կարող միմեանց սէր փոխարինել: Սակայն

Վեղծաւոր լուր համոզում էր ինձ, թէ բարեկամներդ երկուսն էլ խելացի, ազնիւ, բարեկիրթ են: Եւ քնչ կարող է բարի մարդկանց կապից հաստատ լինել: Ես ստիպեցի երիտասարդին և նա բոլորովին անձնատուր եղաւ: Որքան նա գեղեցիկ և ջերմ կերպով ինձ բոլորովին անձնատուր եղաւ: Ո՛հ, եթէ ես իսկոյն Անտօնիօի հետ խօսած լինէի, ես դանդաղեցի, ժամանակը կարճ էր: Ես խորշում էի հէնց առաջին խօսակցութեան միջոցին երիտասարդին ջերմարար լանձնարարել նրան: Յոյսս դրեցի պատշաճութեան և քաղաքավարութեան վրայ, աշխարհում ընդունուած սովորութեան վրայ, որ յարմար դրուած է թշնամեաց մէջ: Վախենում էի փորձառու մարդուց, ոչ աշխօժ երիտասարդից: Կատարումս է: Չարիքը հեռու էր ինձանից, բայց ահա վրայ է հասել: Ո՛հ, մի խորհուրդ տուր ինձ: Ի՞նչ պէտք է անել:

ԼԵՕՆՕՐԷ.

Խօսքերիցդ երևում է, ինքդ էլ զգում ես, թէ խորհուրդ տալը որքան դժուար է: Այս տեղ մի թիւրիմացութիւն չէ, ներդաշնակների մէջ: Այդ կարող էին ուղղել խօսքերն, ակո, հարկաւոր դէպքում զէնքը կարող էլ հեշտութեամբ և լաշտութեամբ վերականգնեցնել: Ես վաղուց զգում էի, որ արել երկու ար մարդիկն, այն պատճառով են միմեանց թշնամի, որ բնութիւնն ար երկուսից մի մարդ չի ձեակերպել: Եւ եթէ խելացի կերպով ճանաչէին իրենց օգուտը, կը միանային որպէս բարեկամներ: Այն ժամանակ կը կազմէին մէկ անձնաւորութիւն և կեանքում կ'ընթանային որպէս զօրեղ, բաղաւոր և ուրախ մարդիկ: Ես արդէս լոյս ունէի, այժմ լաւ տեսնում եմ, որ իդուր էր: Ինչպէս էլ որ եղած լինի այս օրուան երկպառակութիւնը, պէտք է խաղաղութեամբ վերջացնել, բայց արդ չի ապահովում մեզ վաղուան և ապագայի համար: Կարծեմ, աւելի լաւ կը լինէր, եթէ Տասսօն առժամանակ հեռանար այս տեղից: Նա կարող է գնալ Հռոմ, նոյնպէս Ֆըլօրէնցա դառնալ: Մի քանի շաբաթից լեռնոյ այն տեղ կը հանդիպէի նրան և որպէս բարեկամ կը կարողանայի նրա հոգու վրայ աղղել: Այդ միջոցին Անտօնիօն, որ օտարացել է մեզանից, դու կարող կը լինէիր նրան նորից աւելի մօտեցնել քեզ և քո բարեկամներին: Կարելի է, որ արդ կերպով ժամանակն լաշտեցնի, որ շատ բան տալիս է, ինչ որ այժմ անկալելի է թւում:

ԻՇԽԱՆՈՒՀԻ.

Դու կամենում ես քեզ վալելք պատճառել, ո՞վ բարեկամ. ես պէտք է զրկուեմ, միթէ արդարացի է:

ԼԷՕՆՕՐԷ.

Ոչնչից զրկուած չես լինի, բացի արն բանից, որ դու արդէպքում վալելել չես կարող:

ԻՇԽԱՆՈՒՀԻ

Միթէ արսպէս հանդարտօրէն պէտք է աքսորեմ մի բարեկամի:

ԼԷՕՆՕՐԷ.

Պահպանել, որին դու միայն ձեռի համար ես աքսորում:

ԻՇԽԱՆՈՒՀԻ

Նշքարլոս լօժարութեամբ չի թողնի նրան:

ԼԷՕՆՕՐԷ.

Նիթէ նա մեզ նման նալի, հանգամանքի վրալ, կը համաձայնի:

ԻՇԽԱՆՈՒՀԻ.

Շատ դժուար է, երբ բարեկամին դատապարտելով, մարդ ինքն իրեն դատապարտում է:

ԼԷՕՆՕՐԷ.

Եւ արնուամենայնիւ քեզանով փրկում ես բարեկամին:

ԻՇԽԱՆՈՒՀԻ.

Ես չեմ համաձայնի, որ արդ կատարուի:

ԼԷՕՆՕՐԷ.

Ուրեմն սպասիր, որ մի աւելի մեծ չարիք պատահի:

ԻՇԽԱՆՈՒՀԻ.

Դու ինձ տանջում ես և չը գիտես, օգո՞ւտ ես արդեօք բերում:

ԼԷՕՆՕՐԷ.

Շուտով մեզ լալտնի կը լինի, թէ մեզանից ո՞վ է սխալուում:

ԻՇԽԱՆՈՒՀԻ.

Եւ եթէ արդ լինելու է ալլ ես ինձ մի հարցնի:

ԼԷՕՆՕՐԷ.

Ով հաստատ է վճռում, յաղթում է ցաւին:

ԻՇԽԱՆՈՒՀԻ.

Հաստատ վճռած չեմ, միայն թող արդպէս լինի, եթէ

նա երկար ժամանակով չի հեռանալու։ Եւ թող մենք հոգանք նրա մասին, Լէօնօրէ, որ նա ապագայում պակասութիւն չունենայ, որ դուքը նրա ապրուստն ապագայումն էլ շարունակ յօժարութեամբ տալ։ Խօսիր Անտօնիօի հետ, որովհետեւ եղբօրս մօտ նա շատ ոգժ ունի և նա երկպառակութեան պատճառով չի կամենալ մեր բարեկամին և մեզ թշնամութիւն անել։

Գո մէկ խօսքն, իշխանուհի, աւելի նշանակութիւն կ'ունենալ։

ԻՇԽԱՆՈՒՀԻ.

Դու գիտես, որ ես չեմ կարող, իմ բարեկամ, խնդրել իմ համար և իմ բարեկամների համար, ինչպէս կարողանում է իմ քույր Ուրբինօն։ Ես յօժարութեամբ ալսպէս հանգիստ ապրում եմ և եղբօրիցս շնորհակալութեամբ ընդունում եմ, ինչ որ նա միշտ կարող է և կամենում է ինձ տալ։ Ես ինքս շատ անգամ կշտամբել եմ ինձ, ալժմ ես ինձ լաղթահարել եմ։ Այդ պատճառով մի բարեկամ ինձ շատ է լանդիմանել։ ասել է, դու անշահասէր ես, որ շատ գեղեցիկ է, բայց արնքան որ չես կարող զգալ բարեկամներին՝ կարիքն ըստ արժանոյն։ Ես թողնում եմ, որ հէնց ալդպէս լինի և ալդ պատճառով էլ ալժմ պէտք է կրեմ լանդիմանութիւն։ Եւ ալժմ աւելի ես ուրախ եմ, որ իրապէս կարող եմ բարեկամիս օգտուէտ լինել։ Մօրիցս ինձ ժառանգութիւն կը հասնի և ես յօժարութեամբ ցանկանում եմ օգնել նրա մասին հոգալու։

ԼԷՕՆՕՐԷ.

Եւ ես, ճիւղ իշխանուհի, մի ալնպիսի պատեհութեան մէջ եմ, որ ես նոյնպէս կարող եմ ինձ ցոյց տալ որպէս բարեկամ։ Նա լաւ տնտես չէ։ Ինչ որ նրան պակաս լինի, ճարպկութեամբ կարող կը լինիմ օգնել։

ԻՇԽԱՆՈՒՀԻ.

Ուրեմն տար նրան, և եթէ զրկուելու եմ նրանից, թող ամենից առաջ քեզ պատկանի։ Ես լաւ տեսնում եմ, որ ալդպէս աւելի լաւ կը լինի։ Պէտք է արդեօք ալս ցաւը փրկարար և լաւ համարեմ։ Մանկութիւնիցս ալդպէս է եղել իմ վիճակը, ալժմ ես նրան սովոր եմ։ Ամենագեղեցիկ բախտը միայն կիսով չափ կորցրած է, եթէ ձեռք բերելու մասին հաստատ լոյս չենք դնում։

ԼԷՕՆՕՐԷ.

Յոյս ունիմ բախտաւոր տեսնել քեզ, որքան գեղեցկաբար որ արժանի ես:

ԻՇԽԱՆՈՒՀԻ.

Լէօնօրէ. բախտաւոր: Ո՞վ է բախտաւոր, թէպէտ եղբօրս կը կամենալի ալդպէս անուանել, որովհետեւ նրա մեծ հոգին կրում է նրա ճակատագիրը միշտ միակերպ քաջութեամբ: Բայց ինչ որ նա վաստակում է, երբէք նրան չի պատկանել, Միթէ իմ քոյր Ուրբինօն բախտաւոր է: Այդ գեղեցիկ, ազնիւ, մեծահոգի կինը չի ծնում իր երկտասարդ ամուսնու համար ոչ մի զաւակ, Նա լարդում է իր կնոջը և չի թողնում նրան անհանգիստ լինել, սակայն նրանց տանն ուրախութիւն չը կայ: Մեր մօր կորովամտութիւնն ինչ օգնեց նրան, Ամեն տեսակի գիտութիւնը, նրա մեծ խելքը, կարողացած արգեօք ուրիշների մոլութիւնից պաշտպանել նրան: Մեզ նրանից հեռացրին, ալժամ նա մոռած է: Նա չը թողեց մեզ, իր զաւակներին միտիթարութիւն, որ իր Աստուծոյ հետ հաշտուած մեռաւ:

ԼԷՕՆՕՐԷ.

Ո՞հ, մի նալիր, թէ ումն ինչ է պակաս: Տես, թէ ումն ինչ է, մնում: Քեզ ինչ չի մնում, իշխանուհի:

ԻՇԽԱՆՈՒՀԻ

Ինձ ինչ է մնում: Համբերութիւն, Լէօնօրէ: Ես դրան գործադրել եմ մանկութիւնիցս սկսած: Երբ բարեկամներս, քոյրերս տօնին և խաղի ժամանակ միասին ուրախանում էին, հիւանդութիւնն ամուր պահում էր ինձ իմ սենեակում և շատ ցաւերի ընկերակցութեամբ, պէտք է վազօրօք զրկանքի սովորէի: Միայն մէկ բան կար, որ գեղեցիկ զուարճացնում էր ինձ միախառնեանս ժամանակ, ալդ երգեցողութեան ուրախութիւնն էր: Ես ինքս ինձ զբաղեցնում էի մեղմ հնչիւններով, որորում էի ցաւս և տենչանքս և ամեն մի ցանկութիւնս: Այդ ժամանակ վիշտը լաճախ վալելք էր դառնում և նաև տխրաւի զգացմունքը — ներդաշնակութիւն: Այդ բախտն էլ չը թողեցին երկար վալելելու, բժիշկը դրանից էլ զրկեց ինձ: Նրա խիստ պատուէրն էլ լռութեան ենթարկեց ինձ, Պէտք է ապրէի, տանջուէի, միակ փոքրիկ միտիթարութիւն/ց էլ պէտք է զրկուած մնալի:

ԼԷՕՆՕՐԷ

Բարեկամներիցդ շատերն ացեւում էին քեզ և ահա առողջ, կենազուարճ ես:

ԻՇԽԱՆՈՒՀԻ

Ես առողջ եմ, ախինքն տկար չեմ և ունեմ մի քանի բարեկամներ, որոնց հաւատարմութիւնն ինձ բախտաւորացնում է: Մէկ բարեկամ էլ ունէի. . . .

ԼԷՕՆՕՐԷ

Այժմ էլ նրան ունես:

ԻՇԽԱՆՈՒՀԻ

Եւ նրան շուտով կորցնելու եմ: Շատ նշանաւոր էր այն վարկեանն, երբ ես նրան առաջին անգամ տեսաւ: Ջանաղան հիւանդութիւններից լետով հազիւ կազդուրուել էի, ցաւը և տկարութիւնը հազիւ անցել էին, կրկին հանգիստ, համեստ նստում էին կեանքի վրայ, կրկին ուրախանում էի օրուայ վրայ, եղբօրս և քրոջս վրայ, անվեհեր ծծում էի քաղցր լոյսի մաքուր բալասանը: Համարձակուեցի կեանքի մէջ աւելի հեռու նայել և հեռուից հանդիպեցին ինձ սիրելի ստուերներ: Այդ ժամանակ, Լէօնօրէ, քու այդ երիտասարդին ներկայացրեց ինձ: Նա եկաւ քրոջս ձեռքը բռնած և թող քեզ խոստովանեմ, այդ միջոցին սիրտս գրաւուեց նրանով և լաւիտեան գրաւած կը պահի նրան:

ԼԷՕՆՕՐԷ

Ո՛հ, իմ իշխանուհի, մի թուլ տալ քեզ զղջալ: Ազնիւ քան ծանաչելը վաստակ է, որ երբէք մեզանից խել չի կտրելի:

ԻՇԽԱՆՈՒՀԻ

Պէտք է վախենալ գեղեցիկից, սքանչելուց, որպէս մի բոցից, որ հիանալի շահաւէտ է, քանի որ կրակարանումն է վառուում, քանի որ քեզ մի լապտերից է լոյս տալիս: Որքան սքանչելի է, ով կը կամենալ, ով կարող է հրաժարուել նրանից: Եւ եթէ իր անպահպան շրջակայքը ճարակում է, որքան դժբախտութիւն է կարողանում առաջ բերել: Այժմ թող ինձ: Ես շատախօսում եմ և աւելի լաւ կը լինի քեզնից էլ թաղցնեմ, թէ որքան թուլ և տկար եմ:

ԼԷՕՆՕՐԷ

Հոգեկան հիւանդութիւնը մեծ հեշտութեամբ լուծւում է գանգատի և մտերմութեան մէջ:

ԻՇԽԱՆՈՒՀԻ

Եթէ մոտերմութիւնը բժշկում է, ևս շուտ կը բժշկուեմ, ևս մաքուր սրտով բոլորովին վստահ եմ քեզ վրայ: Ա՛խ, իմ բարեկամ, Թէպէտեւ վճռեցի, որ նա դնայ, բայց ես արդէն զգում եմ ալն երկար, ընդարձակութեամբ օրերի ցաւը, երբ պէտք է զրկուած լինիմ նրանից, որ ինձ ուրախացնում էր: Արեգակն ալ ևս չի թաղցնում իմ կողերից նրա գեղեցիկ, պարզ, երազական պատկերը: Նրան տեսնելու լոյսն ալ ևս ուրախալի ցանկութեամբ չի լցնում իմ հազիւ զարթնած հոգիս: Իմ առաջին հալեացքը դէպի մեր պարտէզն ի զուր է որոնում նրան ստուերների ցողում: Տենչանքս որքան գեղեցիկ քաւականացած էր զգում իրեն ամեն մի ուրախ երեկոյ նրա հետ լինել: Յարաբերութեան ժամանակ որքան աճում էր պահանջն աւելի ծանօթանալ միմեանց հետ և աւելի հասկանալ միմեանց: Եւ հոգին օրէ ցօր աւելի գեղեցիկ կերպով էր չարմարւում միշտ մաքուր ներդաշնակութեանց համար: Այժմ թնչ տեսակ խաւար է տարածւում իմ առջև: Արեգակի պայծառութիւնը, կէս օրուայ ուրախալի զգացմունքն, աշխարհի բազմատեսակ փառահեղ ներկան դատարկ է և թանձր մառախուղով ծածկուած, որ ինձ չբնապատում է: Սովորաբար ամեն մի օր իմ համար մի ամբողջ կեանք էր: Հոգսը լուռ էր, կասկածն ինքը լամբանում էր և լաջողութեամբ նաւելով, առանց թիալարելու, հոսանքը տանում էր մեզ թեթև ալիքների վրայով: Այժմ մթին ներկայում, ապագայի զարհուրանքը զաղտնապէս լարձակւում է կրծքիս վրայ:

ԼԵՕՆՕՐԷ

Ապագան կը վերադարձնի քեզ քո բարեկամներին և կը բերի քեզ համար նոր ուրախութիւն, նոր բախտ:

ԻՇԽԱՆՈՒՀԻ

Ինչ որ ունիմ լստարութեամբ կը ցանկալի պահպանել: Պոլիտոսիւնը զրաղեցնում է, սակայն թէ օգտաւէտ է: Երիտաւարդական տենչանքով, երբէք ազահութեամբ չեմ շօշափել ուրիշների վիճակի տուփն իմ կարօտ և անփորձ սրտիս համար, պատահմամբ մի առարկայ որսալու: Պէտք է նրան չարգէի, այդ պատճառով էլ սիրում էի նրան: Ես պէտք է նրան սիրէի, որովհետև նրա հետ միասին կեանքս կեանք էր, որպիսին ևս երբէք չէի ճանաչել: Սկզբում ինքս ինձ ա-

առւում էի, հեռացիր նրանից: Եւ խուսափում և խուսափում էի և միայն միշտ աւելի մօտենում էի: Որպիսի՞ հաճուքով հրապուրուեցի և ճրքան խիստ պատժուեցի: Անհետանում է մաքուր, ճշմարիտ ինչքա և տենչանքիս տակ մի չար ոգի դնում է ուրախութեան և բախտի տեղ համատեսակ ցաւեր:

ԼԷՕՆՐՐԷ

Եթէ մի բարեկամի խօսք չի կարողանում մխիթարել քեզ, կարող է գեղեցիկ աշխարհի լաւ ժամանակի հանդարտ ուժն աննշմարելի կերպով զովացնել քեզ:

ԻՇԽԱՆՈՒՀԻ

Աշխարհը շատ գեղեցիկ է: Նրա տարածութեան մէջ շատ լաւ բաներ են շարժւում այս ու այն կողմ: Ա՛խ, միայն միշտ մէկ քալ հեռու են թւում մեզանից և կեանքի միջով մեր տաղնապալի տենչանքը նոյնպէս քալլ առ քալլ ձգում է մեզ դէպի գերեզման: Շատ սակաւ է պատահում, որ մարդիկ գրտնեն այն, ինչ որ նրանց համար նշանակուած է թւում: Շատ սակաւ է լինում, որ ստանան այն, որին մի բախտաւոր ձեռք հպուել է: Փախչում է, ինչ որ մեզ անձնատուր էր եղած: Մենք թողնում ենք, ինչ որ տենչանքով բռնած ունէինք: Կալ մի բախտ, միայն մենք նրան չենք ճանաչում: Մենք ճանաչում ենք, բայց չենք կարողանում գնահատել:

ՅՐՐՈՐԳ ՏԵՍԻԼ

ԼԷՕՆՐԷ (միայն)

Ինչպէս ցաւ է պատճառում ինձ այն ազնիւ, գեղեցիկ սիրտը, Ի՛նչ տխուր վիճակի է ենթարկուած նորին բարձրութիւնը: Ա՛խ, նա կորցնում է—և դու կարծում ես, թէ կը շահուես: Միթէ այնքան հարկաւոր է, որ նա հեռանալ: Այդ հարկաւոր ես դարձնում, որ միայն քեզ համար գրաւես սիրտն ու տաղանդը, որ դու մինչև այժմ մի ուրիշի հետ էիր վայելում և միթէ անհաւասար էիր վայելում: Միթէ արդար է արդպէս վարուելը: Միթէ բաւարար հարուստ չես, էլ թնչդ է պակաս: Ունես և ամուսին, և որդի, և կալքեր, դիրք և գեղեցկութիւն, դու ալդ բոլորն ունես և դու բացի ալդ բոլորից, Վրամենում ես նրան էլ ունենալ: Սիրում ես նրան: Ուրեմն

ինչ է, ինչո՞ւ չես կարող զրկուել նրանից: Պէտք է ինքդ քեզ խոստովանես: Որքան հրապուրիչ է, նրա գեղեցիկ հոգու մէջ ինքդ քեզ ցոլացնել տալը: Միթէ բախտը կրկնապատիկ գեղեցիկ և սքանչելի չի լինի, եթէ նրա երգը մեզ տանի, բարձրացնի ինչպէս երկնալին ամպերի վրայ: Այն ժամանակ նա խանձելի ես: Դու ես, դու միայնակ չունես ասն, ինչ որ շատերը ցանկանում են: Յալտնի է, ամեն մարդ էլ գիտէ, ինչ որ դու ունես: Քեզ ճանաչում է հայրենիքը և քեզ նալում է: Այդ է բախտի բարձրագոյն գագաթնակէտը: Միթէ միայն լաուրա ¹⁾ անուան է, որ պէտք է հնչի բոլոր նուրբ շրթունքներից: Եւ միթէ միայն Պէտրարքան իրաւունք ունէր անծանօթ գեղեցիկուհուն աստուածացնելու: Ո՞րտեղ կալ մի մարդ, որ համարձակուէր համեմատուել իմ բարեկամի հետ: Ինչպէս աշխարհը նրան մեծարում է, նոյնպէս զաւոց աշխարհը նրան լարգելով կանուանի: Որքան սքանչելի է, այս աշխարհի փառքի մէջ նրան մօտն ունենալ, ասնպէս նրա հետ մշտն թեթեւ քալելով մօտենալ ապագային: Այն ժամանակ չի կարող ներգործել քեզ վրայ ոչ ժամանակը, ոչ հասակը և ոչ լանդուզն համբաւը, որին հաւանութեան ալիքը քշում է այս ու այն կողմ: Ինչ որ անցաւոր է, պահպանում է նրա երգը: Դու դեռ գեղեցիկ ես, դեռ բախտաւոր ես, թէպէտ և իրաց շրջանն արդէն շատուց քեզ իր հետ տարածէ: Դու պէտք է նրան տիրես և նրանից ¹⁾ ոչինչ չես խլում, որովհետեւ նրա հակումը դէպի արժանաւոր մարդը, նման է նրա միւս կրքերին: Նրա կրքերը լոյս են տալիս որպէս լուանի աղօտ լոյսը, որ գիշեր ժամանակ հազիւ լուսաւորում է ուղեորի ճանապարհը: Նրանք չեն տաքացնում և իրենց շուրջը չեն սփռում ոչ ցանկութիւն և ոչ էլ կենաց ուրախութիւն: Նա ուրախ կը լինի, երբ գիտենալ, որ նա հեռու է, երջանիկ է ինչպէս վալելում էր նրան, երբ նրան ամեն օր էր տեսնում: Այն ժամանակ իմ բարեկամի հետ ինձ չեմ աքսորի նրանից և այս արքունիքից: Ես կը վերադառնամ և նրան էլ կրկին կը բերեմ: Այսպէս պէտք է լինի: Ահա զալիս

¹⁾ Պէտրարքայի սիրած կինն է: Պէտրարքան իտալիայի մեծ բանաստեղծներից մէկն է:

¹⁾ Իշխանուհուց:

է խստասիրտ բարեկամը: Տեսնենք կը կարողանամ արդեօք սանձել նրան:

ԶՈՐՐՈՐԴ ՏԵՍԻԼ.

ԼԷՕՆՕՐԷ, ԱՆՏՈՆԻՕ.

ԼԷՕՆՕՐԷ.

Խաղաղութեան փոխարէն դու մեզ համար պատերազմ ես բերում: Կարծես թէ գալիս ես մի բանակից, մի ճակատամարտից, ուր ոլժն է կառավարում, բռունցքն է վճռում և ոչ Հռովմից, ուր հանդիսաւոր կորովամտութիւնն օրհնելով բարձրացնում է բազուկները և իր ոտների տակ սփռւած տեսնում է մի աշխարհ, որ լոժարութեամբ է հնազանդում:

ԱՆՏՈՆԻՕ.

Պէտք է տանեմ լանդիմանութիւնդ, գեղեցիկ բարեկամ, սակաւն ներողութիւնն էլ հեռու չի դրանից: Վտանգաւոր է, երբ մարդ ստիպուած է իրեն երկար ժամանակ խելացի և չափաւոր ցոյց տալ: Չար ողին կողքիդ կանգնած քեզ դիտում է և երբեմնապէս նոյնպէս կամենում է ուժով մի զոհ ունենալ: Այս անգամ տարաբախտաբար զոհաբերութիւնը նրա համար կատարեցի բարեկամների հաշուով:

ԼԷՕՆՕՐԷ.

Ոտարների համար այնքան երկար հոգացիր և նրանց տրամադրութեանը լարմարուեցիր, իսկ ալժմ երբ դու կրկին տեսնում ես քո բարեկամներին, այլ ես նրանց չես ճանաչում և վարում ես որպէս օտարների հետ:

ԱՆՏՈՆԻՕ.

Հէնց այդ տեղն է վտանգը, սիրելի բարեկամ: Օտարների հետ մարդ շատ զգուշ է լինում, այդ դէպքում մտադիր են, այդ դէպքում նրանց հաճութիւն լարմարուելով, մարդ ձգտում է իր նպատակին, որ կարելի լինի օգուտ քաղել: Բարեկամների մօտ միայն մարդ իրեն ազատութիւն է տալիս, հանգստանում է նրանց սիրով մէջ, քմահաճութիւն է թող տալիս իրեն: Կիրքն աւելի անզուսպ է գործում և այդ պատճառով ամենից առաջ վիրաւորում է նրանց, որոնց աւելի քնքուղ է սիրում:

ԼԷՕՆՕՐԷ.

Քեզ կրկին ուրախութեամբ եմ տեսնում, իմ թանկագին, բարեկամ, արդ հանդարտ խորհրդածութեանդ մէջ:

ԱՆՏՈՆԻՕ.

Այո, ես դժգոհ եմ և լսօթաբուքեամբ լանձնառու եմ, որ այս օր անչափ մոլորուեցի: Միայն խոստովանում եմ, որ երբ մի արթուն մարդ տաք ճակատով վերադառնում է դառն աշխատանքից և մտածում է, ուշ երեկոյեան ցանկալի ստուերում հանգիստ առնել նոր աշխատանքի համար և տեսնում է, որ մի դատարկաբան հանդարտ տեղաւորուել է արդ ամբողջ ստուերում, միթէ նա չը պէտք է ունենալ իր կրծքում փոքր ինչ մարդկային զգացմունք:

ԼԷՕՆՕՐԷ.

Եթէ ունի մարդկային զգացմունք, նա արն ստուերից մի ալ մարդու էլ մաս կը տալ, որը զրոյցով ու սքանչելի հնչիւններով կը քաղցրացնի հանգստութիւնը, կը թեթևացնի աշխատանքը: Ծառը մեծ է, բարեկամ, որ ստուեր է տալիս, հարկաւորութիւն չը կալ մի ուրիշին տեղից հանել:

ԱՆՏՈՆԻՕ.

Լէօնօրէ, աւելորդ է կրկին և կրկին խաղալ համեմատութիւնների հետ: Աշխարհումս շատ բաներ կան, որոնց տալիս են մի ուրիշի և լսօթաբուքեամբ կիսում են, սակայն կալ մի գանձ, որ լսօթաբուքեամբ են տալիս միայն ամենաաբժանաւորին, կալ ևս մի ալը, որ լսօթար կամքով արժանաւորագոյնի հետ էլ երբէք չի կիսի: Եւ հարցնում ես ինձ արդ երկու գանձերի մասին. արդ դափնին է և կանանց շնորհքը:

ԼԷՕՆՕՐԷ.

Միթէ մեր երիտասարդի գլխի արն պսակը վիրաւորեց ծանր մարդուն: Նրա աշխատանքի և գեղեցիկ բանաստեղծութեան համար դու ինքդ չէիր կարող գտնել մի աւելի համեստ վարձատրութիւն: Որովհետեւ մի ծառաւորութիւն, որ արտաքու կարգի է, որ ծածանում է օդոց և հնչիւնների մէջ միայն, թեթև պատկերներով փաղաքշում է վեր հոգին, վարձատրում է միայն մի գեղեցիկ պատկերով, մի սքանչելի նշանով: Եւ եթէ նա հազիւ հազէ շօշափում երկիրը, բարձրագոյն վարձատրութիւնն էլ հազիւ է շօշափում նրա գլուխը: Մի անպտուղ ոստ է պարգեւը, որով երկրպագուն լսօթաբուքեամբ

շնորհում է նրան մի անպտուղ հակումն, որպէսզի ամենամեծ հեշտութեամբ կատարած լինի իր պարտաւորութիւնը: Դու դժուար թէ նախանձես մարտիրոսի պատկերի ոսկէ ճառագայթներին, որ դրած է լերկ գլխի վրայ: Եւ 'ի հարկէ, դափնեալ պսակն է, որ թւում է քեզ աւելի որպէս մի նշան տանջանքի, քան բախտի:

ԱՆՏՈՆԻՕ.

Չը լինի թէ, քո սիրալիր բերանդ կամենում է սովորցնել ինձ արհամարհել մարդկային աշխարհասիրութիւնը:

ԼԵՕՆՕՐԷ.

Ինձ հարկաւոր չէ սովորցնել քեզ գնահատել ամեն ինչ իր արժանեաց համաձայն: Բայց աշխուժեցնել թւում է, որ իմաստունին, ինչպէս և ուրիշներին հարկաւոր է երբեմնապէս իսկութեամբ լուսաբանել նրա ունեցած ինչքը: Դու, ազնիւ մարդ, դու չես պահանջիլ աշն շնորհքը և լարդանքը, որ ցոյց են տալիս ուրուականին: Այն ծառալութիւնը, որով դու քեզ քո իշխանի հետ, որով դու քեզ քո բարեկամների հետ կապում ես, ազդու է, կենդան է և վարձատրութիւնն էլ պէտք է իրակոն և կենդան լինի: Քո դափնին իշխանի հաւատարմութիւնն է, որ կիտած է ուսերիդ վրայ և թեթեւութեամբ տարւում է, որպէս մի սիրելի բռն: Քո փառքն է ընդհանուր վստահութիւնը:

ԱՆՏՈՆԻՕ

Բայց կանանց շնորհքի մասին ոչինչ չես ասում: Չես կամենում արդեօք ներկայացնել որպէս մի աւելորդ բան:

ԼԵՕՆՕՐԷ

Այդ կախում է ցանկութիւնից: Դու զրկուած չես դրանից և քեզ աւելի հեշտ կը լինէր զրկուելը, քան թէ աշն բարեսիրտ մարդուն: Ասա, կը լաջողէր արդեօք մի կնոջ, եթէ մտածէր հոգալ քո մասին իր կերպի, ձեռնարկէր քեզանով զբաղուելու: Քեզ մօտ ամեն ինչ զարդ, ապահովութիւն է: Դու հոգում ես քո մասին, ինչպէս և ուրիշների մասին: Դու ունես, ինչ որ կը ցանկալին քեզ տալ: Նա մեզ զբաղեցնում է մեզ լատուկ մասնագիտութեամբ: Նրան պակասում են հազար ու մի մանր բաներ, որոնց մասին մի կին լօժարութեամբ աշխատում է հոգալ: Նա սիրում է հազնել ամենագեղեցիկ բնէջ, մետաքսի զգեստ փոքր ինչ ասղնեգործած:

Նա սիրում է զարգարուած լինել, աւելի ևս, նա չի կարող հազնել անաղնիւ կերպաս, որով ծառան է զանազանում: Նրա վրայ ամեն ինչ պէտք է լինի նուրբ և լաւ և գեղեցիկ և ազնիւ: Եւ ամուսնանալիս նա ոչ մի ձիրք չունի հոգալու ալդ բոլոր բաների մասին և երբ ձեռք է բերում, չի կարողանում պահպանել: Նա միշտ կարիք ունի փողի և հոգսի: Երբեմն մի բան ալստեղ է թողնում, մի բան ալստեղ, Նա երբէք չի վերադառնում ճանապարհորդութիւնից, որ նրա իրերի երբորդ մասը պակաս չը լինէին: Երբեմն էլ ծառան է նրան կողոպտում: Ալդպէս, Անտօնիօ, նրա համար պէտք է ամբողջ տարի հոգալ:

ԱՆՏՈՆԻՕ

Եւ ալդ հոգացողութիւնը նրան դարձնում է աւելի և աւելի սիրելի: Երջանիկ երիտասարդ է, որի պակասութիւններն առաքինութիւն են համարում, որին, ալդ տղալին, գեղեցիկ կերպով թօլ է տրւում ալր մարդու դեր խաղալ, որ կարող է պարծենալ իր սքանչելի թուլութիւններով: Գու պէտք է ինձ ներես, իմ գեղեցիկ բարեկամ, եթէ այս տեղ էլ փոքր ինչ դառը լինեմ: Գու ամեն բան չես ասում, չես ասում թէ նա ինչ համարձակութիւն է դործում և եթէ նա աւելի խելօք է, քան թէ կարծում են: Նա պարծենում է երկուսի սիրով, կապում և քակում է հանգուցներ և ալդպիսի ճարպիկութիւններով վաստակում է անլպիսի սրտեր: Միթէ կարելի է հաւատալ:

ԼԵՕՆՕՐԷ

Լաւ: Ալդ արդէն ապացուցանում է, որ ալդ միայն մի բարեկամութիւն է, որ մեզ կենդանութիւն է տալիս: Եւ եթէ մենք սէրը սիրով ենք փոխարինում, արդարացի չենք վարձատրում այն գեղեցիկ սիրտը, որ ինքն իրեն բոլորովին մոռանալով և անձնատուր լինելով, սքանչելապէս երազելով ապրում է իր բարեկամների համար:

ԱՆՏՈՆԻՕ

Փչացրէք նրան, միայն աւելի և աւելի, նրա եսականութիւնը սիրով տեղ ընդունեցէք, վիրաւորեցէք ձեր այն բոլոր բարեկամներին, որոնք ձեզ հաւատարիմ հոգով են նուիրուած, կամատր հարկ տուէք հպարտին, բոլորովին քանդեցէք վստահութեան գեղեցիկ ընկերական շրջանը:

ԼԷՕՆՕՐԷ

Մենք անպէս կողմնապահ չենք, ինչպէս դու կարծում ես: Սինք մի քանի դէպքերում համոզում ենք մեր բարեկամին. մենք կամենում ենք նրան անպէս կրթել, որ նա ինքն իրեն աւելի վաւելի, կարողանալ տալ իրեն ուրիշներին աւելի վաւելելու: Ինչ որ նրանում պախարակելի է, ալդ մեզ համար ծածուկ չէ մնում:

ԱՆՏՕՆԻՕ

Այնուամենայնիւ շատ բան գովաբանում էք, որ պախարակելի է. Նս նրան վաղուց եմ ճանաչում, նրան ճանաչելը շատ հեշտ է. Եւ նա չափազանց հպարտ է թագնուելու համար. Եւրեմն ընկղմում է ինքն իր մէջ, կարծես թէ ամբողջ աշխարհը նրա կրծքումը լինէր: Իր աշխարհում ինքն իրեն բաւարար է համարում և ամեն ինչ նրա համար անհետանում է նրա շրջակայքում: Այդպէս շարունակում է, վալր է գցում, մերժում է և ինքն իր մէջ հանգչում է: Յանկարծ որպէս մի անշմարելի կալծ, վառում է ականը և սարսափելի կերպով պալթում է ուրախութիւն կամ վիշտ, բարկութիւն կամ մի ցնորք: Յետոյ կամենում է ամեն ինչ ըմբռնել, ամեն ինչ կեցընել, լետոյ պէտք է կատարուի ինչ որ մտածել կարող է, մէկ վալրկեանում, պէտք է դուրսալ ան, ինչ որ տարիներ շարունակ հարկաւոր է պատրաստել: Մէկ վալրկեանում պէտք է ոչնչացնել ան, ինչ որ երկարամեալ աշխատանքը կարող է լուծել: Նա ինքն իրենից պահանջում է անկարելին, որպէս զի ուրիշներից էլ կարողանալ պահանջել: Նրա խելքը կամենում է ըմբռնել ամեն բանի վերջին ծալրերը, որ հազարից մէկին է լաջողում, բայց ալդ նրա բանը չէ: Վերջապէս ոչինչ չը բարւոքած, ընկղմում է ինքն իր մէջ:

ԼԷՕՆՕՐԷ

Նա ուրիշներին չէ մեասում, իրեն է մեասում:

ԱՆՏՕՆԻՕ

Եւ այնուամենայնիւ ուրիշներին շատ է վիրաւորում. կարող ես հերքել, որ կրքից գրաւուած վալրկեանում, որ նրան ըսպէական ընդգրկում է, նա կը համարձակուի չարախօսել, թշնամանել իշխանին, նաև հինց իշխանուհուն կամ ուր էլ լինի, թէպէտև միայն ըսպէական: Ալդ անցնում է,

վարկեանը կրկին սկսուում է. նա չի կարողանում զսպել ոչ իր բերանը, ոչ իր կուրծքը:

ԼԵՕՆՕՐԷ

Կարծեմ, որ եթէ նա մի կարճ ժամանակով հեռանար ալս տեղից, օգտաւէտ կը լինէր թէ նրա և թէ ուրիշներու համար:

ԱՆՏՕՆԻՅՈ

Կարելի է, կարելի է, որ ոչ: Բայց ալժամ դրա մասին չը պէտք է մտածել, որովհետեւ չեմ կամենում սխալանքն իմ ուսերի վրայ բարձել: Կարող է թուել, որ ես եմ նրան աքսորում, ալն ինչ ես չեմ աքսորում նրան: Ինչ որ ինձ կը վերաբերի, նա կարող է մեր արքունիքում հանգիստ ապրել: Եւ եթէ նա կամենում է հաշտուել ինձ հետ և եթէ կարող է իմ խորհուրդներին հետեւել, ալն ժամանակ մենք կարող ենք միմեանց հետ բաւականին հաշտ ապրել:

ԼԵՕՆՕՐԷ

Ուրեմն լուս ունես ներգործել նաև մի հոգւով վրայ, որ սրանից կարճ միջոց առաջ, քեզ համար կորած էր թւում:

ԱՆՏՕՆԻՅՈ

Մենք միշտ յոյս ենք ունենում, եւ ասելի լաւ է ամեն գործում յուսով, քան թէ յուսահատուել, որովհետեւ ձվ կարող է կարելին գուշակել: Նա արժանի է մեր իշխանին: Նա պէտք է մնալ մեզ մօտ: Եւ եթէ մենք սխալուենք, նա միախալ չի լինի, որին մենք համբերում ենք:

ԼԵՕՆՕՐԷ

Ես չէի կարծում, որ դու ալիքան անկիրք, անկողմնակալ լինէիր: Դու շուտ դարձի եկար:

ԱՆՏՕՆԻՅՈ

Հասակը պէտք է մի առաւելութիւն ունենալ, որ եթէ նաև սխալանքից չի կարող ազատ մնալ, գոնէ կարող է իսկուրն զգաստանալ: Դու սկզբում աշխատում էիր հաշտեցնել ինձ քո բարեկամի հետ: Այժմ նոյնը ես եմ խնդրում քեզանից: Արև, ինչ որ կարող ես, որպէս զի ալիք մարդը կարողանալ լարմարուել և ամեն բան կրկին իր կարգով գնալ: Եւ ինքս կը գնամ նրա մօտ, երբ քեզանից իմանամ, որ նա հանգստացել է, երբ կը կարծես, որ իմ ներկայութիւնը չարիքը չի աւելացնի: Բայց ինչ որ անելու ես, ալժամ արև, որովհետեւ

հէնց այս երեկոյ Ալֆօնսը վերադառնում է և ես պէտք է ուղեկցեմ նրան: Առ ալժմ մնաս բարև:

ՀԻՆԳԵՐՈՐԿ ՏԵՍԻԼ

ԼԷՕՆՕՐԷ (միայն)

Այս անգամ, սիրելի բարեկամ, մենք համախոհ չենք: Իմ և քո շահերն այսօր ձեռք ձեռքի տուած չեն ընթանում: Ժամանակից կ'օգտուեմ և կը փորձեմ Տասսօին գրաւել: Շնորհ:

ՁՈՐՐԱՐԴ ԳՈՐԾՈՂՈՒԹԻՒՆ

Ս Ե Ն Ե Ա Կ

ՏԱՍՍՕ (միայն)

Ձարթնեցիք արդեօք երազից և միթէ գեղեցիկ ցնորքն յանկարծ թողեց քեզ: Միթէ մի գեղեցիկ օրուայ բարձրագոյն վայելքում, քունը զսպեց քեզ, արգելեց և ծանր կապանքով վախեցրեց հոգիդ: Այն, դու արթուն ես և երազում ես: Ո՛ւր են այն ժամերը, որոնք խաղում էին գլխիդ շուրջը ծաղկապսակներով հետ, այն օրերն, երբ հոգիդ ազատ տենչանքով թափանցում էր կապուտ երկնակամարը: Սև անուամենայնիւ ապրում ես և քեզ զգում ես: Դու քեզ զգում ես և չը գիտես ապրում ես թէ ոչ, Ի՞նչ մեղքն է, թէ ուրիշի, որ ալժմ գըտնւում եմ այստեղ որպէս մեղապարտ: Միթէ յանցանք եմ գործել, որ պէտք է տանջուեմ: Իմ ամբողջ սխալանքը միթէ ծառայութիւն չէր: Նրան տեսալ և իմ լօժար կամքովս սրտիս ցնորական լուսից շտապեցի, կարծելով, որ նա մարդ է, մարդի կերպարանք ունի: Բազկատարած դիմեցի նրա: և զգացի կողպէք և պարզունակ, ոչ կուրծք: Ո՛հ, ինչպէս լաւ մտածել էի, թէ ինչպէս էի կամենում ընդունել այդ մարդուն, որ ինձ հնուց կասկածելի էր թւում: Ի՞նչ էլ որ քեզ պատահած լինի, ստորգ կարծիր. ես նրան՝) տեսալ: Նա կանգնած էր իմ առջև: Նա ինձ հետ էր խօսում, ես լսեցի նրան: Հպեացքը, ձայնը,

*) Իշխանուհուն:

խօսքերի սքանչելի միտքը, դրանք միշտ իմն են, դրանց ինձնից չի կարող խել ոչ ժամանակը, ոչ ճակատագիրը, ոչ էլ վալրենի բախտը: Եթէ հոգիս լանկարծ վրդովուեց և կըրծքումս շատ շուտ օդ տուեց բոցին, որ ինձ ճարակեց, ես այդ չեմ կարող զղջալ, եթէ նաև կեանքիս ճակատագիրն ընդ միշտ խորտակուէր: Ես ինձ նրան էի նուիրել և ուրախ նետեում էի նրա ակնարկին, որ ինձ կորուստի մատնեց: Թող ալդպէս լինի: Այնուամենայնիւ ես ինձ արժանաւոր լալտնեցի ալն թանկագին վստահութեանը, որ ինձ կազդուրում էր, որ ալս ժամին էլ կազդուրում է, որ իմ համար երկար ժամանակուալ սև դուռն ուժով բացեց: Այո, ալժամ արդէն կատարուած է: Ամենագեղեցիկ հաճուքի արեղակն լանկարծ իմ համար մալր է մտնում: Իշխանը զրկում է ինձ իր սքանչելի հալեացքից և տարակուսած թողնում է ինձ ալտուղ, մութը նեղ ճանապարհի վրալ հանգչել: Տգեղ, երկդիմի թռչունը, մէջ գիշերալին զդուելի լուղարկաւորը, դուրս է եկել և չալով պտտում է գլխիս շուրջը: Դէպի սւր, սւր շարժեմ իմ քալլս, որ փախչեմ զդուանքից, որ մռնչում է շուրջս, խուսափեմ անդունդից, որ առաջս է դրած:

ԵՐԿՐԱՐԳ ՏԵՍԻԼ

ԼԷՕՆՕՐԷ, ՏԱՍՍՕ

ԼԷՕՆՕՐԷ

Ի՞նչ է պատահել: Սիրելի Տասսօ, քո եռանդը, կասկածանքդ ալդտեղ հասցրին քեզ: Այդ քնչպէս պատահեց: Մենք բոլորս շփոթուած ենք: Քո հեզութիւնը, քո հաճուարար բնաւորութիւնը, քո արագընթաց հալեացքը, քո ուղղահալեաց խելքը, որով ամեն մէկին տալիս էիր, ումը ինչ պատկանում էր, քո հանդարտութիւնը, որ ընտելանում է ինչին որ աղնիւ մարդը շուտ է ընտելանում, սակաւ նախիրը, Լեզուիդ և շըրթունքիդ խելացի տիրապետելն, սւր մնացին, իմ թանկագին բարեկամ, ես քեզ համարեա թոյրովին չեմ ճանաչում:

ՏԱՍՍՕ

Եւ եթէ ալդ բոլորը կորած լինէր, եթէ մի բարեկամ, որին դու մի ժամանակ հարուստ էիր կարծում, լանկարծ դո-

նրան աղքատ գտնէիր: Այ՛, դու իրաւացի ես. ես ալլ ես ես չեմ և անուամենայնիւ նոյնպէս բարի եմ, ինչպէս որ էի: Կարծես թէ հանելուկ լինի, բայց և հանելուկ չէ: Հանգարտ լուսինը, որ գիշեր ժամանակ քեզ ուրախացնում է, անդիմադրելի կերպով հրապուրում է իր քալլով աչքդ ու հոգիդ, ցերեկով տատանւում է որպէս մի աննշան, գունատ փոքրիկ ամպ: Լուսակոծնած եմ օրուալ փալլից: Դուք ինձ ճանաչում էք, ես ինձ ալլ ես չեմ ճանաչում:

ԼԷՕՆՕՐԷ

Ինչ որ դու ինձ ասում ես, իմ բարեկամ, չեմ հասկանում, թէ ինչ ես ասում: Բացատրիր ինձ: Կոպիտ մարդու վիրաւորանքը միթէ անպէս ցաւ պատճառեց քեզ, որ դու ինքդ քեզ և մեզ բոլորովին չես կարողանում ճանաչել: Վըստահացիր ինձ:

ՏԱՍՍՕ

Ես չեմ վիրաւորուածը, դու տեսնում ես ինձ պատճառ, որովհետեւ ես եմ վիրաւորել: Բաղմաթիւ լիօսքերի հանգուցները, սուրը հեշտութեամբ, արագութեամբ է բաց անում, միայն թէ կալանաւորուած եմ: Հազիւ գիտես—մի վախիր, իմ քնքճլ բարեկամ, դու հանդիպում ես բարեկամիդ բանտում: Իշխանը զսպում է ինձ, որպէս մի աշակերտի: Ես չեմ կամենում, չեմ կարող նրա հետ դատ վարել:

ԼԷՕՆՕՐԷ

Դու աւելի վրդովուած ես երևում քան վախել է:

ՏԱՍՍՕ.

Միթէ կարծում ես ինձ ամբան թողլ, անպիսի երեխայ, որ արպիսի մի դէպքը կարող է ինձ խկոյն տապալել: Այն որ պատահել է, ինձ ամբան էլ խոր ցաւ չի պատճառում: Միայն ինձ ցաւ է պատճառում ամբան շանակութիւնը, որ դա ունի իմ համար: Թող ինձ նախանձողներն, իմ թշնամիքը միայն զգուշ լինեն: Մարտավարն արձակ և ազատ է:

ԼԷՕՆՕՐԷ

Մի քանիսին դու սխալմամբ կասկածանքի ես ենթարկել, ես ինքս դրանում համոզուեցի: Եւ Անտօնիօն էլ քեզ չի թշնամանում, ինչպէս դու կարծում ես: Այս օրուան տհաճութիւնը...

ՏԱՍՍՕ.

Այդ ես մի կողմ եմ թողնում, ևս միայն Անտոնիօ'ին, թէ նա ինչպէս էր և ալժմ ինչպէս է: Նրա կոշտ խելքն ինձ միշտ զգուելի է եղել և որ նա միշտ միայն վարպետի դեր է խաղում: Լսողի խելքը հետազօտելու տեղ, թէ արդեօք ինքն իրեն լաւ ճանապարհի վրայ է, նա քեզ սովորցնում է ակնպիսի բաներ, որ ինքդ աւելի լաւ և աւելի խոր ես զգում և չի լսում ոչ մի խօսք, որ նրան ասում ես և երբէք քեզ չի ճանաչիլ: Չը ճանաչած լինել մի հպարտից, որ ժպտալով կտրծում է, թէ քեզ անտես է առնում: Ես ոչ այն հասակն ունեմ և ոչ այն խելքը, որ կարողանամ միայն համբերելով ժպտալ նրան: Սեր լարաբերութիւնը չէր կարող տնողական լինել, վաղ թէ ուշ պէտք է կտրուէր: Եթէ ուշ պատահէր աւելի վատ կը լինէր: Ես ընդունում եմ միայն մի տիրոջ, ան տիրոջը, որ ինձ կերակրում է: Նրան լօժարութեամբ եմ հետևում և չեմ կամենում ոչ մի ակ վարպետ ունենալ: Ես կամենում եմ ազատ մտածել և ազատ բանաստեղծել: Գործողութեանց մէջ արդէն աշխարհը բաւականաչափ սահմանափակում է սեզ:

ԼԷՕՆՕՐԷ

Նա բաւականին լաճախ, լարգանքով է խօսում քո մասին:

ՏԱՍՍՕ.

Կամենում ես ասել, խնայութեամբ, նուրբ և խելացի է: Եւ հէնց այդ է ինձ անհաճող, որովհետև նա գիտէ ակնպէս հարթ և ակնպէս պալմանաբանելով խօսել, որ նրա գովասանքը հէնց պարսաւանք է դառնում և ոչինչ, ոչինչ աւելի խոր չի վիրաւորում քեզ, քան նրա բերանի գովասանքը:

ԼԷՕՆՕՐԷ

Եթէ լսէիք, թանկագին բարեկամ, թէ նա ինչպէս էր խօսում քո և քո տաղանդի մասին, որ պարզեատու բնութիւնը շատերին թողնելով, քեզ է տուել: Ի հարկէ, նա զգում է, թէ դու ինչ ես, և ինչ ունես և ակդ էլ գնահատում է:

ՏԱՍՍՕ

Ո՛հ, հաւատաւ ինձ, մի եսամոլ հոգի չի կարող խուսափել մանր նախանձի տանջանքից: Այդպիսի մի մարդ ներում է, երբ մի ուրիշն ունի կարողութիւն, գիրք և պատիւ, որովհետև նա կարծում է, ակդ դու ինքդ ունես, դու ակդ ունես,

Եթէ ցանկանաս, եթէ դու լարատե լինես, եթէ բախտը հովանաւորի քեզ: Սակայն աչն ինչ որ միայն բնութիւնն է շնորհում, որին չի կարելի հասնել ոչ մի ջանքով և ոչ էլ մի ձգտումով, միշտ մնում է անհասանելի, որ ոչ ոսկով, ոչ սորով, ոչ խելքով, ոչ էլ լարատեութեամբ կարելի է ձեռք բերել, այդ նա երբէք չի ներիւ: Նա այդ զիջանում է ինձ: Նա, որ իր ծանրաշարժ խելքով կարծում է մուսաների բարեհաճութիւնը խրոխտանօք առնել: Նա, որ մի քանի բանաստեղծների մտքերը կարողանում է միմեանց մօտ շարել, ինքն իրեն բանաստեղծ է թւում: Նա աւելի շուտ կը զիջանի ինձ իշխանի շնորհքը, որ ի հարկէ լսժարութեամբ կը կամենար իր վրայ սահմանափակել, քան տաղանդը, որ աչն երկնալինները տուել են աղքատ, որք երիտասարդիս:

ԼԵՕՆՕՐԷ.

Ո՛հ, եթէ ալնպէս սլարդ նալէիր, ինչպէս ես եմ նալում: Դու սխալում ես նրա վերաբերմամբ, նա ալնպէս չէ:

ՏԱՍՍՈ.

Եթէ նրա վերաբերմամբ սխալում եմ, ուրախութեամբ եմ սխալում: Ես նրան համարում եմ իմ ամենաչար թշնամի, և ամբխթարական կը լինէր, եթէ ես նրան քաղցրաբարոյ կարծէի: Յիմարութիւն է ամեն բանում զիջանել, այդ կը նշանակէ իր սեպհական ինքնութիւնը կործանել: Միթէ մարդիկ մեղ շատ են զիջանում: Ո՛չ, ոչ, մարդուն նրա նեղ բնաւորութեան համար հարկաւոր են կրկնակի զգացմունքներ, սէր և ատելութիւն: Միթէ նրան հարկաւոր չէ տիւ և գիշեր, քուն և արթնութիւն: Ո՛չ, այսուհետեւ ես ալք մարդուն պէտք է իմ ամենախտոր ատելութեան առարկայ դարձնեմ: Ոչ, ինչ չի կարող զրկել ինձ ամեն ուրախութիւնից, որ ես նրա մասին վատ և շատ վատ մտածեմ:

ԼԵՕՆՕՐԷ.

Եթէ չես կամենում, թանկագին բարեկամ, կարծիքդ փոխել, չեմ հասկանում, թէ թնչպէս ես կամենում շարունակել մնալ աչս արքունիքում: Դու գիտես, թէ նա ինչ նշանակութիւն ունի և պէտք է ունենալ:

ՏԱՍՍՈ.

Ես շատ լաւ ու վաղուց գիտեմ, ով իմ գեղեցիկ բարեկամ, թէ որքան աւելորդ եմ այստեղ:

ԼԷՕՆՕՐԷ.

Ո՛հ, դու աւելորդ չես, և երբէք չես կարող աւելորդ լինել: Դու լաւ գիտես, թէ որքան բաւականութեամբ իշխանը և իշխանուհին քեզ հետ այս տեղ ապրում են: Եւ եթէ Ուրբինո քուրը զայիս է, նա համարեա զայլիս է ինչպէս քեզ համար, նոյնպէս էլ իր եղբօր և քրօջ համար: Նրանք բոլորը շատ լաւ կարծիք ունեն քո մասին և ամեն մէկն անպայման հաւատում է քեզ:

ՏԱՍՍՕ.

Ո՛հ, Լէօնօրէ, ալդ թնչ հաւատ ընծայել է: Մի անգամ խօսել է արդեօք նա ինձ հետ մի խօսք, մի ծանրակշիռ խօսք իր պետութեան մասին: Մի առանձին դէպք պատահեց, որի մասին նա նաև իմ ներկայութեամբ խորհրդակցեց իր քուրերի և ուրիշների հետ, ինձ երբէք բան չի հարցրել: Մենք միշտ միասն լսում ենք. Անտօնիօն գալիս է: Պէտք է Անտօնիօնին գրել: Հարցրէք Անտօնիօնին:

ԼԷՕՆՕՐԷ.

Շնորհակալութեան տեղ, դու զանգատում ես: Եթէ նա քեզ անպայման ազատութիւն է տալիս, դրանով նա քեզ լարգում է, որքան որ կարող է քեզ լարիկել:

ՏԱՍՍՕ.

Նա հանգիստ է թողնում, որովհետև առպէտք է համարում:

ԼԷՕՆՕՐԷ.

Դու անպէտք չես աչն պատճառով, որ հանգչում ես: Արդէն երկար միջոց է, որ կրօքիդ վրալ գուրգուրում ես զղուանք և հոգս, որպէս մի սիրելի երեխայի: Ես լաճախ եմ մտածել և կարող եմ ևս խորհել ինչպէս կամենամ, այս գեղեցիկ տեղում, ուր թւում է բախտդ քեզ փոխադրել է, դու չես ատելու: Ո՛վ, Տասսօ: Տնւմ արդեօք քեզ մի խորհուրդ: Մթթէ ասեմ: Դու պէտք է հեռանաս:

ՏԱՍՍՕ.

Սիրելի բժիշկ, մի խնայիր հիւանդին: Տնւր նրան դեղը և մի մտածիր, դառն է թէ: Ոչ, Միալն լաւ խորհիր, ով խելացի, բարի բարեկամ, կարող է արդեօք բժշկել: Ես ինքս բոլորը տեսնում եմ, եղածն անցած է: Ես կարող եմ ներել նրան, բայց ոչ նա ինձ: Նա հարկաւոր է, իսկ ես տարաբախտա-

բնոր ոչ, նա կարողամիտ է և ես դժբախտաբանոր ոչ, նա աշխատում է ինձ վնասել և ես չեմ կարող, չեմ կամենալ ընդդիմադործել: Իմ բարեկամներն անուշադիր են, ուրիշ կերպ են նայում գործի վրայ, հաղիւ ընդդիմանում են, ալն ինչ պէտք է պատերազմէին: Դու կարծում ես, որ պէտք է հեռանամ, ես էլ եմ ալդպէս կարծում: Ուրեմն մնա՞ք բարեւ: Նա ալդ էլ կը տանեմ: Դուք ինձանից բաժանումս էք: Նա էլ կ'ունենամ ալնքան ոլթ և քաջութիւն, որ կը կարողանամ ձեզանից բաժանուել:

ԼԵՕՆՕՐԷ.

Հեռումն էլ ամեն ինչ աւելի պարզ է երևում, որ ներկայում մեզ միայն շփոթեցնում է: Կարելի է կ'զգաս, թէ թնչ սէր էր չըջապատում քեզ և թնչ արժէք ունի սրտակից բարեկամների հաւատարմութիւնը և ինչպէս լալնատարած աշխարհը չի կարող մերձաւորներին փոխարինել:

ՏԱՍՍՈ.

Այդ կը տեսնենք: Նամանկութիւնիցս ճանաչում եմ աշխարհը, գիտեմ, թէ նա ինչպէս թողնում է անօգնական, միայնակ և իր ճանապարհով գնում է, որպէս արեգակը, լուսինը և այլ աստուածները:

ԼԵՕՆՕՐԷ.

Եթէ լսես ինձ, բարեկամ, երբէք չը պէտք է կրկնես նոյն տխուր փորձը: Եթէ խորհուրդս տամ, նախ պէտք է զընոս ֆլօրէնցա և մի բարեկամ մեծ սիրով կը հոգալ քո մասին: Անհոգ կաց: Այդ բարեկամն ես ինքս եմ: Մի քանի օրից լետով գնալու եմ ալնտեղ ամուսնոյս մօտ, չեմ կարող նրա և իմ համար աւելի մեծ ուրախութիւն պատրաստել քան հրաւիրել քեզ մեր շրջանի մէջ: Աւելի ոչ մի խօսք չեմ ասում քեզ, դու ինքդ գիտես, թէ որպիսի իշխանի կը մօտենաս դու և ալդ գեղեցիկ քաղաքն ինչպիսի մարդիկ ու կանալք է փափալում իր կրծքի վրայ: Դու լռում ես: Լմա մտածիր: Վճռիր:

ՏԱՍՍՈ.

Ուսածդ հրապուրել է, բաւորովին համապատասխան ցանկութեանս, որի մասին ծածուկ մտածում եմ: Սակայն ալդ ինձ համար շատ նոր բան է, խնդրեմ, թող տուր մտածել, ես շուտ կը վճռեմ:

ԼԼՕՆՕՐԷ.

Ես գնում եմ ամենագեղեցիկ լուսերով, քո և մեզ համար,
 նոյնպէս և այս տան համար: Մտածիր միայն և եթէ լաւ մը-
 տածես, դժուար թէ կարողանաս մի աւելի լաւ բան մտածել:

ՏԱՍՍՕ.

Մէկ բան էլ հարցնեմ, սիրելի բարեկամ, աստ ինձ, իշ-
 խանուհին թնչպէս է տրամադրուած դէպի ինձ: Բարկացած է
 ինձ վրայ: Ի՞նչ էր ասում: Ինձ շատ պարսաւեց: Ա՛ղաւ խօսիր:

ԼԷՕՆՕՐԷ.

Որովհետեւ նա քեզ ճանաչում է, քեզ հեշտութեամբ ներեց:

ՏԱՍՍՕ.

Շատ կորցրեցի նրա աչքում: Մի փաղաքշիր:

ԼԷՕՆՕՐԷ.

Կանանց շնորհքի հետ չի կարելի հեշտութեամբ կատակ
 անել:

ՏԱՍՍՕ.

Սոժարութեամբ կը թողնի, երբ գնամ:

ԼԷՕՆՕՐԷ.

Ի հարկէ, և թէ քո յարօրութեան համար լինի:

ՏԱՍՍՕ.

Չեմ գրկուի արդեօք իշխանի ողորմածութիւնից:

ԼԷՕՆՕՐԷ.

Վստահութեամբ կարող ես հանգչիլ նրա մեծահոգու-
 թեան վրայ:

ՏԱՍՍՕ.

Եւ միթէ պէտք է իշխանուհուն բռնորովին միայն թող-
 նենք: Դու գնում ես: Թէեւ ես նրա համար առանձին նշանա-
 կութիւն չ'ունիմ, ախուրամնայնիւ գիտեմ, որ նրա համար
 էլի մի չնչին բան էի:

ԼԷՕՆՕՐԷ.

Մի հեռաւոր բարեկամ մեր հասարակութեան ցանկալի
 անդամ կը համարուի, եթէ գիտենանք, որ նա բախտաւոր է:
 Եւ այդ բախտած է, ես քեզ բախտաւոր եմ տեսնում: Դու
 անբաւական չես հեռանալ այս տեղից: Իշխանը հրամայեց,
 որ Անտօնիօն տեսնուի քեզ հետ: Նա ինքն իրեն մեղադրում
 է դառնութեան համար, որով նա վիրաւորեց քեզ: Նրբ նա
 գալ, խնդրեմ սիրով ընդունես նրան:

ՏԱՍՍՕ.

Յամենայն դէպս պէտք է վարուեմ նրա հետ:

ԼԷՕՆՕՐԷ.

Թող երկինքն ինձ ուժ տալ, սիրելի բարեկամ, որ դեռ գնալուցդ առաջ կարողանամ աչքդ բանալ, որ ամբողջ հալ-րենիքում քեզ ոչ ոք չը հալածի և չ'ատի և գաղտնաբար չը ճնշի և չը ծաղրի: Դու անշուշտ սխալուում ես և ինչպէս սո-վորաբար ուրիշների ուրախութեան համար բանաստեղծում ես, տարաբախտաբար այս դէպքումն էլ բանաստեղծում ես մի հաղուագիւտ ոստայն, ինքդ քեզ վիրաւորելու համար: Ես կամենում եմ ամեն ինչ անել խոչնդոտներն անհետացնելու համար, որպէս զի դու աղատ քալել կարողանաս կեանքի դեղեցիկ ճանապարհի վրայ: Մնաս բարև: Յոյս ունիմ շուտով լսել մի նպաստաւոր խօսք:

ԵՐՐՈՐԳ ՏԵՍԻԼ

ՏԱՍՍՕ (միայն)

Ես պէտք է ընդունեմ, որ ինձ ոչ ոք չի ատում, որ ոչ ոք ինձ չի հալածում, որ բոլոր խորամանկութիւնը և բոլոր գաղտնի ոստայնները միայն իմ գլխումն են մանւում և հիւսւում: Պէտք է խոստովանեմ, որ ես անարդար եմ և մէկի հետ անարդար եմ վարուել, որ չի արժանացել իմ վերաբերմամբ: Եւ այդ ան ժամանակ, երբ արեգակի զիմացը, պարզ դրած է իմ ամբողջ իրաւունքը և նրա խարդախութիւնը: Ես պէտք է խոր զգամ, որ իշխանը սրտանց լատնում է ինձ իր շը-նորհքն, առատութեամբ պարգևում է ինձ, ան ինչ, այս բո-պէիս նա անքան թող է, որ թողնում է իմ թշնամիքին պղտորել նրա աչքը և ի հարկէ չղթալել նրա ձեռքը: Նա չի կարող տեսնել, չեմ կարող ցոյց տալ, որ խաբուած է, որ նրանք խաբեբաներ են: Եւ որպէս զի նա իրեն հանդարտ խաբի, որպէս զի նրանք կարողանան նրան հանգստութեամբ խաբել, ես պէտք է ինձ հանգիստ պահեմ, նաև խուսափեմ: Եւ ո՞վ է ինձ խորհուրդ տալու: Ո՞վ է զիմում ինձ կորովա-միտ, հաւատարիմ, սիրելի կարծիքով: Լէօնօրէն թնքը, Լէօ-նօրէ Սանվիտալէն, քնքով բարեկամը: Այո՛, այժմ քեզ ճա-նաչում եմ: Ո՛հ, ինչո՞ւ մինչև այժմ հաւատում էի նրա շըր-

թունքին, Նա անկեղծ չէր, թէպէտև շատ քաղցրահնչիւն խօսքերով ինձ ցոյց էր տալիս իր շնորհքը, քնքշութիւնը: Ո՛չ, նա էր և մնում է մի խորամանկ սիրտ: Նա թեթև ու խելացի քալլերով թեքում է դէպի հաճութիւն: Փանիցս անգամ ես ինքս ինձ կամաւ խաբել եմ նրա վերաբերմամբ: Եւ իսկապէս ինձ խաբել է միայն սնոտիքը: Լաւ, ես նրան ճանաչում էի և ինքս ինձ փաղաքշում էի: Ես ինքս ինձ ասացի, նա ուրիշների հետ է ալդպէս, իսկ քո վերաբերմամբ նրա կարծիքն անկեղծ, ճշմարիտ է: Ես այժմ լաւ եմ տեսնում, միայն շատ ուշ եմ տեսնում: Ես շնորհք էի վալելում և նա քնքշութեամբ լարմարում էր բախտաւորիս: Այժմ ես ընկալ, նա թիկունքն է ինձ դարձնում, ինչպէս բախտը: Այժմ գալիս է որպէս իմ թշնամու միջործիք, սպրդում է դէպի ինձ և ալդ փոքրիկ օձը սուլում է իր կոկ լեզուով կախարդիչ հնչիւններ: Ո՛րքան սիրալիր էր երևում, աւելի սիրալիր, քան մի որեւէ անգամ: Որքան բարեբեր էր նրա շրթունքի ամեն մի խօսքը: Բալց շողաքորթութիւնը չէր կարող երկար ծածկել ինձանից նրա կեղծ միտքը: Զակատի վրալ պարզ գրուած էր բոլոր ասածի հակառակը: Ես հեշտութեամբ եմ զգում, երբ սրտիս ճանապարհն են պտռում և սրտանց չեն մտածում: Ես պէտք է գնամ: Պէտք է որքան կարելի է շուտ գնամ Ֆլորէնցա: Եւ ինչու դէպի Ֆլորէնցա: Լաւ եմ հասկանում, այն տեղ իշխում է Մէդիչիների տան նոր ճիւղը: Թէպէտև ակներև թշնամութեամբ չեն վերաբերում դէպի Ֆէրրարան, սակայն ծածուկ նախանձը սառը ձեռքով հեռացնում է միմեանցից ամենաազնիւ սրտերը: Եթէ արժանանամ այն ազնիւ իշխանների շնորհքի բարձրագոյն նշաններին, որ և անկասկած պէտք է սպասեմ, դրանիկը հեշտութեամբ կը լաշոդեյնի կասկածելի դարձնել իմ հաւատարմութիւնը և շնորհակալութիւնը: Ալդ նրան հեշտութեամբ կը լաշոդի: Այո՛, ես կամենում եմ գնալ, միայն ո՛չ այնպէս, ինչպէս դուք էք ցանկանում: Ես կամենում եմ գնալ և աւելի հեռու քան դուք կարծում էք: Ինչ պէտք է անեմ այս տեղ: Ո՛վ է ինձ այս տեղ պահում: Ո՛հ, ես այնպէս լաւ հասկացալ Լէօնօրէի խօսքերը, որ ես նրա շրթունքից դուրս քաշեցի: Հազիւ կարողացալ բառ առ բառ դուրս քաշել և պարզ գիտեմ, թէ իշխանունին ինչ է մտածում: Այո՛, այո՛, ալդ էլ ճշմարիտ է: Եւ ի՞նչ լուսահատուիր «նա լօծարու-

թեամբ ինձ թող կը տալ գնալ, եթէ գնամ, որովհետեւ այդ իմ բարօրութեան համար էս: Ո՛ր, եթէ նա իր սրտում մի կիրք ըզգար, որ կարողանար կործանել իմ բարօրութիւնն էլ, ինձ էլ Աւելի լաւ կը լինէր, որ մահը տանէր ինձ, քան թէ ալն ձեռքն՝ ընդարմացած սառնութեամբ հեռացնէր ինձ իրենից: Ես գնում եմ: Այժմ շղգոյշ եղիր և թող չը խաբէ քեզ բարեկամութեան կամ բարութեան, ոչ մի պատրուակով: Ո՛ր որ չի խաբիլ քեզ, եթէ դու ինքդ քեզ չը խաբես:

ԳՈՐԴՈՐԴ ՏԵՍԻԼ

ԱՆՏՕՆԻՕ, ՏԱՍՍՕ.

ԱՆՏՕՆԻՕ

Ես եկել եմ, Տանսօ, քեզ մի խօսք ասելու, եթէ կը ցանկատ և կարող ես լսել:

ՏԱՍՍՕ

Դու գիտես, որ ինձ արգելուած է գործելն, ինձ վալե է միայն զսպել և լսել:

ԱՆՏՕՆԻՕ.

Ես քեզ տեսնում եմ խաղաղ, ինչպէս ես ցանկանում էի և լսեալութեամբ կը խօսեմ քեզ հետ ազատ կրթից: Նախ լանուն իշխանի արձակում եմ թող կապը, որ թւում էր քեզ շղթայում է:

ՏԱՍՍՕ.

Կամալականութիւնն ինձ արձակում է, ինչպէս որ ինձ կապել էր: Ես ընդունում եմ և ոչ մի դատ չեմ պահանջում:

ԱՆՏՕՆԻՕ

Այժմ ես իմ կողմից քեզ ասում եմ, թւում է, որ ես զանազան կրքերից շարժուած, խօսքերով քեզ խիստ և աւելի եմ վշտացրել, քան ինքս կարող էի զգալ: Սակայն շրթունքիցս անզգոյշ չեմ թուցրել ոչ մի հաճութանք: Որպէս ազնուական, կարեւորութիւն չունես ու հանելու և որպէս մարդ ներողութիւնը չես մերժիլ:

ՏԱՍՍՕ

Ես չեմ կամենում քննութեան ենթարկել, թէ որն է աւելի ծանր, վշտացումը, թէ հալոյանքը: Առաջինը խոր

Թախանցում է ուղեղի մէջ, իսկ երկրորդը կեղեքում է մորթը: Հայհոյանքի սլաքը դառնում է այն մարդու վրայ, որ կարծում է վիրաւորել: Շատերի կարծիքով լաջողութեամբ մերկացրած սուրը հեշտութեամբ է բաւականութիւն տալիս: Սակայն մի վշտացրած սիրտ դժուարութեամբ է հանգստանում:

ԱՆՏՈՆԻՍ.

Այժմ հերթն իմն է, որ քեզ թախանձանօք ասեմ. մի հրաժարուի՛ր, կատարի՛ր իմ ցանկութիւնն, իշխանի ցանկութիւնը, որ ինձ ուղարկեց քեզ մօտ:

ՏԱՍՍՕ.

Եւ ճանաչում եմ իմ պարտաւորութիւնները և համաձայնում եմ. թող ներուած լինի, որքան կարելի է: Բանաստեղծները խօսում են մի տեսակ նիզակի մասին, որ աչն վէրքը, որ ինքն է պատճառել, կարողանում էր իր սիրալիր շօշափմամբ բժշկել: Մարդու լեզուն էլ ունի այդ ուժը: Ես չեմ կամենում դրան թշնամական հակառակութիւն ցոյց տալ:

ԱՆՏՈՆԻՍ.

Ենորհակալ եմ քեզանից և ցանկանում եմ, ինձ և իմ կամքս քեզ ծառայեցնելու համար մտերմութեամբ փորձես: Ասա ինձ, կարո՞ղ եմ քեզ օգտաւէտ լինել: Ես լօժարութեամբ ցոյց կը տամ:

ՏԱՍՍՕ.

Դու առաջարկում ես այն, ինչ որ ես միայն ցանկալ կարող էի: Դու վերադարձրի՛ր ինձ ազատութիւնն, այժմ խնդրեմ հոգաս, որ կարողանամ գործադրել:

ԱՆՏՈՆԻՍ

Ի՞նչ կարող ես կարծել, պարզ խօսի՛ր:

ՏԱՍՍՕ.

Դու գիտես, որ ես վերջացրել եմ իմ երկասիրութիւնը: Դեռ շատ բան պակաս է, որ բոլորովին աւարտած լինի: Այսօր մատուցի իշխանին, միենոյն ժամանակ լուս ունէի մի խնդիրք ներկայացնել նրան: Այժմ բարեկամներիցս շատերին ժողովուած եմ գտնում Հռովմում: Նրանցից ամեն մէկն արդէն առանձին նամակով լալտնել է ինձ իր կարծիքը զանազան տեղերի մասին: Շատից կարողացալ օգտուել, շատ բանի մասին էլ պէտք է մտածեմ և լօժարութեամբ չէի կամենալ զանազան տեղերը փոփոխել, եթէ ինձ աւելի չը համոզեն:

քան կատարուել է: Այդ բաւորը չի կարելի նամակներով կատարել: Ներկայութիւնը շուտ կը բանալ այդ հանգուցները: Այսօր մտածում էի, իշխանից ինքս խնդրեմ, տեղ չը գտալ, այժմ չեմ համարձակուի և լոյս ունեմ այդ թուլութիւնը քմիջնորդութեամբ ստանալ:

ԱՆՏՕՆԻՕ.

Ինձ թւում է, խորհրդաբեր չի լինի, որ դու այժմ հեռանաս, որովհետեւ վերջացրած աշխատութիւնդ քեզ առաջադրում է իշխանին և իշխանուհուն: Մէկ օրուայ շնորհքը հաւասար է մէկ օրուան հոլմծքի: Պէտք է զործել հենց որ նա հասնի: Եթէ հեռանաս, ոչինչ չես վաստակի, կարելի է կորցնես, ինչ որ արդէն վաստակել ես: Ներկայութիւնը մի ուժեղ աստուածուհի է, ճանաչիր նրա ազդեցութիւնը, մեմ:

ՏԱՍՍՕ.

Վախենալու ոչինչ բան չունեմ: Ալֆօնսն ազնիւ է, իմ վերաբերմամբ իրեն միշտ մեծահոգի է ցոյց տուել: Եւ ինչ լոյս որ ունեմ, պէտք է միայն բարեսրտութիւնից սպասեմ, ոչ թէ ողորմածութիւն: Որսամ իմ համար: Ես չեմ կամենում նրանից ոչինչ ընդունել, որ սալով կարող է նրան զղջացնել:

ԱՆՏՕՆԻՕ

Ուրեմն մի պահանջիր նրանից, որ նա այժմ արձակուրդ տալ քեզ: Նա այդ տհաճութեամբ կը կատարի և համարեա վախենում եմ, որ նաև չը կատարի:

ՏԱՍՍՕ.

Նա լօժարութեամբ կը կատարի, եթէ լաւ խնդրեն և դու լաւ կարող ես, եթէ կամենաս:

ԱՆՏՕՆԻՕ

Բայց ասան ինձ, թնչ պատճառներ պէտք է առաջ բերեմ:

ՏԱՍՍՕ

Թող իմ երկասիրութեան ամեն մի տողն ինքը խօսի: Ինչ որ ես ցանկացել եմ, գովելի է, եթէ նաև նպատակն իմ ուժերի համար անհասանելի է մնում: Խնամքի և ջանքի պակասութիւն չի եղել: Շատ օրերի ուրախալի ընթացքը, մութ գիշերների հանդարտութիւնը նուիրած էին միայն այդ բարեպաշտ երկին: Յոյս ունեմ համեստութեամբ մօտենալ հնադարեան մեծ վարպետներին, անվեհերութեամբ զինուած, զարթեցնել մեր ժամանակակիցներին երկարատե քնից, կոչել:

ազնիւ քաջագործութիւններ կատարելու, չետոյ կարելի է քրիստոնէից ազնիւ զօրքերի հետ մասնակցեմ կրօնական պատերազմի վտանգին ու փառքին: Եւ եթէ իմ երկը պէտք է զարթեցնի ամենաարժանաւոր մարդկանց, պէտք է որ ամենալաւերին արժանի լինի: Ալֆօնսին եմ պարտաւոր, ինչ որ կատարեցի: Այժմ կը ցանկալի վերջացնելու համար էլ նրան պարտաւոր լինեմ:

ԱՆՏՈՆԻՑ

Եւ ալս իշխանն ալստեղ միւսների հետ կարող է առաջնորդել քեզ նոյնպէս լաւ ինչպէս Հռովմայեցիք: Ալստեղ վերջացրու երկասիրութիւնդ, ակս է տեղն, իսկ գործելու համար շտապիր Հռովմ:

ՏԱՍՍՕ

Ալֆօնսն առաջինը ոգևորեց ինձ, կը լինի անշուշտ վերջինը, որ ինձ կուսուցանի: Միենտոն ժամանակ քո խորհուրդը, խելացի մարդկանց խորհուրդը, որոնք ժողովուած կան մեր արքունիքում, բարձր եմ դասում: Գուք պէտք է որոշէք, եթէ բարեկամներս Հռովմում չը կարողանան ինձ բողոքովին համոզել: Սակայն պէտք է դրանց տեսնեմ: Գօնցագա՛ն ժողովել է իմ համար մի ատենան, որին ես պէտք է ներկայանամ: Հաղիւ կարող էի ալդ սպասել: Ֆլամինիօ դէ Նօբիլի, Անջէլիօ դա Բարդա, Անտօնիանօ և Սպէրօն Ապէրօնի, դու դրանց ճանաչում կը լինես: Ի՛նչ անուշներ են: Դրանք հաւատք ու հոգս են ներշնչում հոգուս մէջ, որ լօժարութեամբ խոնարհում է:

ԱՆՏՈՆԻՑ.

Դու միայն քո մասին ես մտածում, իսկ իշխանի մասին ոչ: Ես քեզ ասում եմ, որ նա քեզ չի արձակի: Եւ եթէ կատարի, նա լօժար կամքով քեզ չի թողնի: Դու չես պահանջիլ արդէ, ինչ որ նա լօժարութեամբ չէր կամենալ տալ: Եւ պէտք է արդեօք բարեխօսեմ արդ գործում, որ ես ինքս գովել չեմ կարող:

ՏԱՍՍՕ.

Մթթէ մերժում ես իմ առաջին խնդիրքն, երբ կամենում եմ փորձել առաջարկած բարեկամութիւնդ:

ԱՆՏՈՆԻՑ

Ճշմարիտ բարեկամութիւնն երևում է մերժման մէջ

պատեհ ժամին և սէրն լաճախ տալիս է մի վնասակար ինչք, երբ խնդրողի ցանկութեան մասին աւելի է մտածում, քան նրա բախտի մասին: Այս վարկեանում լաւ ես համարում, ինչ որ եռանդով ցանկանում ես և այս վարկեանում կամենում ես, ինչ որ պահանջում ես: Մոլորուողը դիւրաբորբոքմամբ լրացնում է ալն, ինչ որ ճշմարտութիւնը և ուժերը չեն կարողանում տալ: Իմ պարտաւորութիւնը պահանջում է, որքան կարող եմ, մեղմացնել աճապարանքը, որ քեզ տանում է դէպի չարը:

ՏԱՍՍՕ.

Ես արդէն վաղուց եմ ճանաչում բարեկամութեան ալդ թռնութիւնը, որ իմ համար բոլոր թռնութիւններից ամենաանտանելին է թւում: Դու ալլ կերպ ես մտածում և ալդ պատճառով էլ կարծում ես, որ ուղիղ ես մտածում: Ես լսեալութեամբ եմ ընդունում, որ դու իմ լաւն ես կամենում, միայն մի պահանջիր, որ զրան քո ճանապարհի վրալ պէտք է դնեմ:

ԱՆՏՕՆԻՕ

Եւ միթէ պէտք է իսկոյն սառն արիւնով կատարեմ և պարզ համոզմունքով վնասեմ քեզ:

ՏԱՍՍՕ

Ես ցանկանում եմ քեզ ազատ պահել ալդ հոգսից: Ալդ խօսքերով դու ինձ չես կարող լետ կանգնեցնել: Դու ինձ ազատ լալտեցիր և այս դուռն ինձ համար ալժմ բաց է, որ տանում է դէպի իշխանը: Ընտրութիւնը թողնում եմ քո կամքին: Դու, կամ ես: Իշխանը գնում է: Ոչ մի բոպէ չը պէտք է սպասել: Շուտ ընտրիր: Եթէ դու չը գնաս, ես կը գնամ, և թող լինի ինչ որ լինելու է:

ԱՆՏՕՆԻՕ

Մի փոքր միջոց տուր ինձ և սպասիր մինչև իշխանը վերադառնալ: Միայն ոչ ալսօր:

ՏԱՍՍՕ

Ո՛չ, եթէ կարելի է հէնց ալժմ: Ոտներս ալրում են այս մարմարիոնի լատակի վրալ: Խելքս չի կարող հանդարտութիւն դտնել, մինչև որ արձակ ճանապարհի փոշին, ինձ շտապողիս, չը շրջապատի: Խնդրում եմ քեզ: Դու տեսնում ես թէ այս բոպէիս, որքան անկարող եմ, իմ տիրոջ հետ խօսել:

Տեսնում ես, ինչպէս կարող եմ ես ալդ թագցնել, որ ալս բո-
ւայելիս ես ինքս, ոչ էլ մի որ և է ութ չի կարող հրամայել
ինձ: Միայն շղթաները կարող են ինձ պահել: Ալֆօնսը բռ-
նակալ չէ, նա ինձ ազատ լալտնեց: Ո՛րքան լօծարութեամբ
միշտ հնազանդել եմ նրա խօսքերին: Այսօր չեմ կարող հնա-
զանդել: Միայն ալսօր ազատութիւն տուէք ինձ, որ հոգիս
խաղաղութիւն վայելի: Ես շուտով կը վերադառնամ պարտա-
ւորութիւններս կատարելու համար:

ԱՆՏՕՆԻՅՈ

Դու ինձ երկմիտ ես դարձնում: Ի՞նչ պէտք է անեմ: Եւ
լաւ նկատում եմ, որ ալստեղ մի սխալանք կալ:

ՏԱՅՍՈ.

Եթէ պէտք է հաւատ ընծայեմ քեզ, եթէ իմ բարին ես
ցանկանում, աշխատիր որքան կարող ես մաղթանքս կատա-
րելու: Այն ժամանակ իշխանը կը թողնի ինձ գնալ, և ես
չեմ կորցնի նրա ողորմածութիւնը, նրա օգնութիւնը: Դրա
համար քեզնից շնորհակալ կը լինեմ և լօծարութեամբ քեզ
պարտաւորուած կը լինեմ: Բայց եթէ դու կրծքումդ մի հին
քէն ես փալփալում, կամենում ես աքսորել ինձ ալս արքու-
նիքից, ցանկանում ես լաւիտեան բախտս ծռել, առանց մի-
օգնութեան աքսորել ինձ դէպի լալնատարած աշխարհը, կար-
ծիքիդ վրայ հաստատ կաց և ընդդիմացիր:

ԱՆՏՕՆԻՅՈ

Որովհետեւ ես քեզ պէտք է գնահատեմ, ո՞վ Տասսօ, ընտ-
րում եմ ասն ճանապարհը, որ դու ես ընտրել: Թող վախճանը
որոշի, թէ ո՞վ է սխալուել: Դու կամենում ես գնալ: Ես քեզ
առաջուց ասում եմ, թիկունքդ հաղիւ դէպի ալս տունը դարձ-
րած լինես, սիրտդ կը պահանջի վերադառնալ, քո կամակո-
րութիւնը կը մղէ քեզ դէպի առաջ: Ցաւը, լուգքը, տխրու-
թիւնը կը ծանրանան: Լռութեամբ քեզ վրայ և դու ալստեղ էլ,
ալստեղ էլ նպատակիդ չես հասնիլ: Սակայն քեզ խորհուրդ
տալու համար, ալդ ալ ևս չեմ ասիլ: Առաջուց միայն ասում
եմ, ինչ որ շուտով պէտք է պատահի և առաջուց հրաւիրում
եմ քեզ, ամենավատ դէպքումն էլ հաւատալ ինձ: Ինչպէս դու
պահանջում ես, ես կը խօսեմ իշխանի հետ:

ՀԻՆԳԵՐՈՐԳ ՏԵՍԻԼ

ՏԱՄՍՕ (միայն)։

Այո՛, գնահ միայն և հաստատ գնահ, որ դու համոզեա ինձ,
ինչպէս կամենում էիր։ Եւ կեղծել եմ սովորում։ Որովհետեւ
դու մեծ վարպետ ես և ես հեշտութեամբ եմ հասկանում։
Կեանքն արդպէս ստիպում է մեզ կեղծել, այո՛, լինել նրանց
նման, որոնց մենք կարող ենք քաջութեամբ և հպարտու-
թեամբ արհամարհել։ Այժմ պարզ տեսնում եմ, արքունեաց
ոստալնի ամբողջ արուեստը։ Անտօնիօն կամենում է ինձ
ալստեղից աքսորել և չի կամենում ցոյց տալ, որ նա ինքն է
ինձ աքսորում։ Նա իրեն ձևացնում է որպէս խնայող, խելօք,
որ ինձ խիստ տկար գտնեն և ինքս ինձ անկարող զգամ, ի-
րեն ձևացնում է խնամակալ, որ մինչև երեսպալի դրութեանը
ստորացնի ինձ, որին չը կարողացաւ ստրկութեան ենթար-
կել։ Նա ակոյ կերպով է միզապատում իշխանի ճակատը և իշ-
խանուհու աչքերը։ Նա կարծում է, որ պէտք է ինձ պահել,
չէ՞ որ բնութիւնն ինձ պարգևել է մի գեղեցիկ արժանիք, բայց
տարաբախտաբար այդ բարձր շնորհքը վատ է ուղևորել, շատ
թուլութիւններով, անզուսպ հպարտութիւնով, չափազանց
ղիւրադրգութիւնով և սեփական տիրալի զգացութեամբ։
Ուրիշ կերպ չի կարող լինել, եթէ բնութիւնը մի մարդու ճա-
կատագիրն արդպէս է տնօրինել։ Պէտք է այդ մարդուն ըն-
դունել ինչպէս որ նա կալ, համբերել, տանել նրան և կարե-
լի է մի լաջող օր վալելել նրանից անսպասելի վաստակ,
որով նա կարող է ուրախութիւն պատճառել։ Սակայն ինչպէս
որ նա ծնունել է, պէտք է նրան թող տալ այնպէս ապրել
այնպէս էլ մեռնել։ Միթէ չեմ ճանաչում Ալֆօնսի հաստատ
խելքը, որ ղիմադրում է թշնամիներին և հաւատարմու-
թեամբ պաշտպանում է բարեկամներին։ Հասկանալ արդեօք
նրան, թէ նա ինչպէս հանդիպեց ինձ։ Այո՛, ես այժմ հասկա-
նում եմ իմ անբախտութիւնը։ Այդ է իմ ճակատագիրը, որ ամեն-
ոք միայն իմ վերաբերմամբ է փոփոխուում, ամենաթեթեւ քա-
մուց մէկ րոպէում շեղում է, իսկ ուրիշների համար միշտ
հաւատարիմ և անփոփոխ է մնում։ Միթէ միայն այդ մարդու
գալը մէկ ժամում չը քանդեց իմ բախտը։ Նա չէր, որ իմ
բախտի շէնքը հիմքի խորքից տակն ու վրայ արեց։ Ո՛հ,

պէտք է ալդ տեսնէի, հէնց ան օր: Այո՛, ինչպէս ամեն մէկը գիմում էր դէպի ինձ: Այժմ բոլորն ինձ թողել են: Ի՞նչպէս ամեն մէկն աշխատում էր ձգել ինձ դէպի իրեն, հասկանալ ինձ: Այժմ բոլորն էլ աշխատում են ի բաց մերժել ինձ և խուսափել ինձանից: Եւ ինչու: Միթէ նա է միայն կշռում իմ արժանաւորութեան և բոլոր սիրոյ նժարը, որոնցով ես առատութեամբ պարգեւում եմ: Այո՛, այժմ բոլորը խուս են տալիս ինձանից: Դու էլ, դու էլ, սիրելի իշխանուհի, դու էլ ես հրաժարում ինձանից: Այս տխրալի միջոցին չ'ուղարկեց ինձ շնորհքի ոչ մի նշան: Միթէ դրան եմ արժանացել: Դու խեղճ սիրտ, որին այնքան բնական էր նրան լարգելը: Երբ լսում էի նրա ձայնը, ինչպիսի անասելի զրացմունք թափանցում էր կուրծքս: Երբ տեսնում էի նրան, օրուան պայծառ լոյսն ինձ խաւար էր թռում: Անդիմադրելի կերպով քաշում էր ինձ նրա աչքը, նրա շրթունքը, ծնկներս հաղիւ դիմանում էին և կանգնած մնալու համար հարկաւոր էր իմ ամբողջ հոգւոյ ոյժը, որ նրա ոտների տակ չ'ընկնէի: Հաղիւ կարողանում էի ցրուել ալդ զառանցանքը: Այժմ, սիրտ դիմացիր: Դու առողջ խելք, այժմ չը թողնես միջաւորել քեզ: Այո՛, նա էլ: Միթէ կարող եմ ալդ ասել և հաղիւ հաւատում եմ: Լաւ հաւատում եմ և կը ցանկալի լռել: Նա էլ, նա էլ: Բոլորովին ներքի նրան, միայն ինքդ քեզնից մի թագցնի: Նա էլ, նա էլ: Ո՛հ, ալդ խօսքը դէպի որը ես պէտք է կասկածանքով վերաբերուէի մինչև ապրում է իմ մէջ հաւատքի մի աւելն, այո՛, ալդ խօսքը փորագրւում է ինչպէս ճակատագրի մի վերջաբան տանջաղիւսակի, լիապէս գրուած, պղնձեալ եղերքի վրայ: Այժմ թշնամիներս ոյժեղ են, այժմ լաւտեան խլուած է ինձնից ամեն մի ոյժ, ինչպէս պատերազմեմ, երբ որ նա դիմացի զօրքի մէջն է: Ի՞նչպէս պէտք է համբերութեամբ տանեմ, եթէ նա իր ձեռքը հեռուից չի մեկնում ինձ: Եթէ նրա հալեացքը չի հանդիպում աղերսողիս: Դու համարձակուեցիր ալդ մտածել, խօսել և ալդ ուղիղ է առաջ քան վախենալ կարող էիր: Եւ առաջ քան լուսահատութիւնն իր երկաթի ճանկերով զգալարանքդ քրքրեց, լսո՛, դանդատուի՛ր դառը ճակատագրից և կրկնիր միայն, նա էլ, նա էլ:

ՀԻՆԳԵՐՈՐԴ ԳՈՐԾՈՂԱԴԻՓԻՒՆ

ՍԻՆՁԻՆ ՅԵՍԻԼ

ՊԱՐՏԷՂ

ԱԼՖՕՆՍ, ԱՆՏՕՆԻՕ

ԱՆՏՕՆԻՕ.

Քս ակնարկութեամբ երկրորդ անգամ գնացի Տասսօի մօտ, ալօմ նրա մօտիցն եմ գալիս։ Ես համոզում էի, նաև ստիպում էի, միայն նա իր միտքը չի փոխում և անձկալից խնդրում է, որ դու նրան թուլ տաս կարճ ժամանակով գնալ Հռովմ։

ԱԼՖՕՆՍ

Ես դժգոհ եմ, որ և խոստովանում եմ քեզ. և աւելի լաւ է ալդ ասեմ քեզ, որ ես ալդպէս եմ, քան թէ դժկամութիւնս ծածկեմ և աւելացնեմ։ Նա կամենում է գնալ, Լաւ։ Ես չեմ արգելում։ Նա ցանկանում է գնալ, կամենում է Հռովմ գնալ։ Ի՞նչ, ալդպէս լինի։ Միայն թէ Սցիպիօ Գօնցազան, ախ խելօք Մէդիլին նրան ճանապարհից չը հանի։ Իտալիային մեծ դարձրեց ախ, որ ամեն մի դրացի միւսի հետ վիճում է, արժանաւորագոյններին տիրել, օգտուել։ Մի զօրավար առանց զօրքի նունում է մի իշխանի, որ տաղանդները չի ժողովում իր շուրջը։ Եւ ո՞վ որ բանաստեղծութեան ձայնը չի լսում—մի բարբարոս է, ո՞վ էլ կուզի լինի։ Ես գտել և ընտրել եմ դրան, ես հպարտ եմ, որ նրա նման մի ծառայ ունեմ։ Եւ որովհետեւ ես նրա համար շատ բան եմ արել, չէի էլ կամենալ առանց կարիքի կորցնել նրան։

ԱՆՏՕՆԻՕ.

Ես շփոթուած եմ, որովհետեւ ես այնուամենայնիւ քո առջև կրում եմ ախ լանցանքը, որ ալսօր պատահեց։ Ես լօժարութեամբ եմ խոստովանում սխալանքս և մնում է, որ քո ողորմածութիւնը ներողութիւն շնորհի։ Սակայն եթէ կարող ես կարծել, որ ես ամենայն միջոց չեմ գործ դրել նրան հաշտեցնելու համար, ես բոլորովին անմխիթար կը մնամ։ Ո՛հ, խօսիք ինձ հետ քո սքանչելի հալեացքով, որ ես կարողանամ կրկին ըմբռնել և ինքս ինձ հաւատ ընծայել։

ԱԼՖՅՈՆՍ

Ո՛չ, Անտօնիօ, ալդ կողմից հանգիստ եղիր: Ես ոչ մի կերպով ալդ չեմ վերագրում քեզ: Ալդ մարդու զգալութիւնը շատ լաւ եմ ճանաչում և գիտեմ, թէ ի՞նչ եմ արել և որքան խնայել եմ նրան և որքան մոռացել եմ, թէ ի՞նչ պէտք է նրանից պահանջէի: Մարդ շատ բանում կարող է իրեն զրուպել, բայց նրա զգալութիւնը չի կարող զսպել ոչ կարիքը և ոչ էլ երկար միջոցը:

ԱՆՏՈՆԻՕ.

Եթէ բոլորը շատ բան են անում մէկի համար, արդարացի կը լինէր, եթէ ալդ մէկն իրեն լաւ հարցնէր, թէ ուրիշներին ի՞նչ է օգտաւէտ: Ով որ իր խելքն ահաբան զարգացրել է, ով ժողովում է ամեն մի գիտութիւն, և մեզ թուլ է տրուած ամեն մի գիտութիւն, որ մեզ գրաւում է, միթէ նա երկպառակ մեղաւոր չէ, եթէ չը գիտէ իրեն զսպել: Մտածում է նա արդեօք դրա մասին:

ԱԼՖՅՈՆՍ

Մենք ալժամ չը պէտք է հանգիստ մնանք, Երբ կամենում ենք վայելել, իսկոյն մեր քաջութիւնը վարժելու համար երևան է գալիս մի որ և է թշնամի, մեր համբերութիւնը փորձելու համար տրւում է մի բարեկամ:

ԱՆՏՈՆԻՕ.

Մարդու տռաջին պարտաւորութիւնն է ընտրել իր համար կերակուր և ըմպելիք, որովհետեւ բնութիւնը նրան անասունների նման չի սահմանափակել, նա կատարում է արդեօք իր պարտաւորութիւնը: Եւ երեխայի նման թո՛ւլ է տալիս արդեօք իրեն ամեն բանից գրգռուել, ինչ որ քմքին փաղաքշում է: Նորբ է գինու հետ ջուր խմում: Շուտափոյթ մէկը միւսի հետեից կլանում է համեմունք, քաղցրեղէններ, թունդ խմիչքներ և լետով զանգատում է թէ իր միտքը պղտորում է, իր տաք արիւնն եռում է, իր բնաւորութիւնը տաքանում է և լետով մեղադրում է բնութիւնը և ճակատագիրը: Փանիցս անգամ տեսել եմ որպիսի զառնութեամբ և լիմաբարար վիճել է իր բժշկի հետ, ծիծաղելի է համարեալ, եթէ կարելի լինէր ծիծաղել, որ մէկին տանջում է և միւսին ձանձրացնում: «Ես զգում եմ այս ի՞նչ ցաւ» ասում էր նա վախենալով և տհաճութեամբ, «էլ ի՞նչ էք գովում ձեր ա-

քուեստը, բժշկութիւն գտէք ինձ համար: «Լաւ» ասում էր բժիշկը, «ուրեմն խուսափէք ալս և ալն բանից»: «Այդ ես չեմ կարող»: «Ուրեմն ընդունեցէք ալս ինչ դեղը»: «Ո՛, ճշ, զգուշի համ ունի, վրդովում է բնութիւնս»: «Ուրեմն ջուր խմէ՛ք»: «Ձևւր, Ո՛չ երբէք: Ջրից ալնպէս եմ լախենում, որպէս թէ կատաղածը կծած լինէր»: Ուրեմն ձեզ չի կարելի օգնել: «Ի՞նչու»: «Այդ ցաւի վրայ կաւելանան ուրիշ ցաւեր և եթէ չի կարող ձեզ մահացնել, ամեն օր աւելի և աւելի կը տանջի ձեզ»: «Լաւ, ուրեմն թնչու համար էք բժիշկ: Դուք ճանաչում էք իմ ցաւը, դուք պէտք է մի հնարք էլ գիտենաք դեղը համեղացնելու համար, որ ես դեռ ցաւից չը փրկուած, չը տանջուեմ բժշկուելու համար»: Դու ինքդ ես ծիծաղում, քալց ալդ ճիշտ է, չէ՞ որ ինքդ նրա բերանիցն էլ ես լսել:

ԱԼՖՅՆՍ

Եւ ալդ լաճախ եմ լսել և լաճախ ներել եմ:

ԱՆՏՕՆԻՕ.

Ի հարկէ անչափաւոր կեանքը, որի պատճառով մենք ծանր, վարքենի երազներ ենք տեսնում, վերջապէս մեզ ստիպում է օրը ցերեկով երազել: Ի՞նչ է նրա կասկածանքն, եթէ ոչ երազ: Ուր դնում է, կարծում է, որ թշնամիներով է շրջապատուած: Նրա տաղանդը ոչ ոք չի կարող ճանաչել, որ նրան չի նախանձում, ոչ ոք չի կարող նախանձել նրան, որ նրան չի ատում և խտաբար չի հալածում: Որպէս շատ անգամ քեզ դանդաղանքով ձանձրացրել է. կողպէքները կոտրել են, նամակները բռնել են, և թոյն և դաշույն, թնչեր չի երևակայում նա: Դու քննութեան ենթարկել տուիր, քննեցիր և մի բան գտար արդեօք: Հազիւ թէ մի նշույլ: Ոչ մի իշխանի հովանաւորութիւն չի կարող նրան ապահովել, ոչ մի քարեկամի կուրծք չի կարող նրան սփոփել: Եւ դու կամենում ես մի արդպէսին հանգստութիւն, բնիտ տալ, կամենում ես նրանից ուրախութիւն խոստանալ քեզ:

ԱԼՖՅՆՍ

Դու իրաւացի կը լինէիր, Անտօնիօ, եթէ կամենալի նրբանից անձնական օգուտ տեսնել: Թէպէտեւ իմ համար արդէն առաւելութիւն է, որ նրանից անմիջապէս և անպայման օգուտ չեմ սպասում: Ամեն ինչ չի կարող մեզ միակերպ ծառայել: Ով որ կամենում է շատ բան գործադրել, պէտք է ա-

մեն ինչ գործադրի իր ձեռով, այն ժամանակ նա ամեն ինչ իրեն լաւ ծառայեցրած կը լինի։ Այդ մեզ սովորեցրել են Մէդիչիներն, այդ ապացուցել են Պապերն իրենք։ Ո՛րպիսի զգուշութեամբ, որպիսի իշխանական համբերութեամբ և երկայնամտութեամբ դիմացել են այդ մարդիկ մի քանի մեծ տաղանդի, որ թուում էր թէ նրանց մեծ ողորմածութեանը հարկաւոր չէր և այնուամենայնիւ հարկաւոր էր։

ԱՆՏՕՆԻՕ.

Ո՛վ չը գիտէ, իմ իշխան, միայն կեանքի նեղութիւնը մեզ սովորեցնում է գնահատել կեանքի բարիքը։ Այդպէս երիտասարդ հասակում նա արդէն շատի է արժանացել, որ կարողանար չափաւորութեամբ վայելել։ Ո՛հ, եթէ նա առաջ աշխատէր, ինչ որ նրան առատ ձեռքերով են առաջարկել, եթէ նա իր ոլոժերը տղամարդի նման լարէր և քալլ առ քալլ բաւականութիւն զգար։ Մի խեղճ ազնուական արդէն հասած է լինում իր ամենամեծ նպատակին, երբ մի ազնիւ իշխան ցանկանում է ընտրել նրան իր պալատի մլաքան և մեղմ ձեռքով փրկել նրան չափաւորութիւնից։ Եթէ պարզեւում է նրան հաւատարմութիւն և ողորմածութիւն և ցանկանում է բարձրացնել նրան իր մօտ միւսններից, լինի այդ պատերազմում թէ գործերում կամ խօսակցութեանց ժամանակ, կարծում եմ, որ համեստ մարդը լամբ շնորհակալութեամբ կը լարդի իր բախտաւորութիւնը։ Եւ Տասսօն դեռ ալդ բոլորի հետ ունի երիտասարդի ամենագեղեցիկ բախտը, որ հալբենիքն արդէն ճանաչում է նրան և լոյս է դնում նրա վրայ։ Ո՛հ, հաւատաւ ինձ, նրա քմահաճ տոնածութիւնը հանգչում է նրա բախտի, լայն բարձի վրայ։ Նա գալիս է, ողորմածութեամբ թոյլ տուր նրան գնալ, տուր նրան ժամանակ Հռովմում և Նապօլում, որտեղ կամենում է որոնել ախ, ինչ որ նա այս տեղ չի գտնում և ինչ որ միայն այս տեղ կը գտնուի։

ԱԼՖՕՆՍ

Կամենում է առաջ Ֆէրրանա վեյադառնալ։

ԱՆՏՕՆԻՕ

Նա ցանկանում է Բէլլիգոնարդօ մնալ և կամենում է մի բարեկամի միջնորդութեամբ իր համար ուղարկել տալ ինչ որ ճանապարհորդութեան համար հարկաւոր է։

ԱԼՖՅՈՆՍ.

Եւ բաւական եմ: Գուրս իր բարեկամի հետ խփոյն կը վերադառնայ և ես ձիով նրանից առաջ տանը կը լինիմ: Դու շուտով կը հետևես մեզ, երբ նրա համար հոգած լինիս: Հրամայիր տնարարին, ինչ որ հարկաւոր է, որ նա կարող է ալս տես, ամրոցում մնալ, որքան կամենում է, մինչև որ նրա բարեկամն իրեն ուղարկի, մինչև որ մենք նամակներ ուղարկած լինինք նրան, որ ես ցանկանում եմ նրան տալ դէպի Հռոմ: Նա գալիս է: Գնաս բարեւ:

ՆՐԱՐԱՐԻ ՏԵՍԻԼ

ԱԼՖՅՈՆՍ, ՏԱՍՍՕ.

ՏԱՍՍՕ (շգոյշ)

Այն ողորմածութիւնը, որ դու ինձ արդքան լաճախ ապացուցել ես, ալս օր լալտնում է ինձ ամբողջ փալլով: Դու ներեցիր, ինչ որ ես քո մօտ անդգոյշ և լանդուզն կերպով կատարեցի: Դու հաշտեցրիր ինձ հակառակորդիս հետ, դու ցանկանում ես թող տալ ինձ առ ժամանակ հեռանալ քեզնից, ցանկանում ես մեծահոգութեամբ վերապահել իմ համար քո շնորհքը: Այժմ ես լիակատար վստահութեամբ եմ հեռանում քեզանից և դադարի լուսում եմ, կարճ միջոցը պէտք է բժշկէ ինձ ամեն բանից, ինչ որ ալժմ ինձ ճնշում է: Հոգիս լլկեք է նորից ամբառնալ և այն ասպարէզը, որի վրալ քո ակնարկով, ուրախութեամբ և քաջութեամբ խրախուսուած, առաջին անգամ ոտք դրեցի, քո շնորհքին նորից ալժանի լինի:

ԱԼՖՅՈՆՍ.

Ճանապարհորդութեանդ ժամանակ ցանկանում եմ քեզ լաջողութիւն և լուս ունիմ, որ ուրախ և բոլորովին առողջացած կրկին կը վերադառնաս ինձ մօտ: Այն ժամանակ դու կը վերադարձնես մեզ կրկնապատիկ վստակ ամեն մի ժամի համար, որ դու մեզնից խլում ես: Եւ քեզ նամակներ կը տամ Հռոմ իմ կողմնակիցների և բարեկամների վրալ և ինձ յատ ցանկալի է, որ դու իմոնց հետ ամեն տեղ հաւատարմութեամբ վերաբերուես, քանի որ ես քեզ 'ի հարկէ իմն եմ համարում, թէպէտև հեռու կը լինես:

ՏԱՍՍՈ

Դու շնորհալից ես անում, սով իշխան, այն մարդուն, որ իրեն անարժան է զգում և այս թողելիս անկարող է նա և իր շնորհակալութիւնը լստենել։ Շնորհակալութեան փոխարէն մի խնդիրք եմ ներկայացնում։ Իմ երկասիրութիւնն ամենից մօտ եմ համարում իմ սրտիս։ Ես շատ աշխատեցի և չեմ խընայել ոչ ջանք և ոչ էլ խնամք, միայն դեռ շատ բան է մնում կատարելու։ Ես ցանկանում եմ այն տեղ, ուր դեռ մեծահանճար մարդկանց ոգիներն են երերում և ուժգնութեամբ են երերում, այն տեղ կը կամենայի նորից ուսումնարան դնալ, այն ժամանակ իմ երկն աւելի կ'արժանանալ քո հաճոյին։ Ո՛հ, վերադարձրու ինձ այն թերթերը, որոնց սասին ամաչելով եմ մտածում, որ քեզ եմ լանձնել։

ԱԼՖՅՆՍ

Դու այս օր չեմ վերցնի ինձանից, ինչ որ հէնց այս օր տուեցիր։ Թող տուր, որ միջնորդ լինիմ քո և բանաստեղծութեանդ մէջ։ Զգուշ եղիւր, որ անաչառ ջանքովդ չը վիրաւորես մեղմ բնււորութիւնը, որ կենդանի է քո լանգբերի մէջ և մի լսիր զանազան խորհուրդների։ Զանազան մարդկանց հաղար տեսակ մտքերը, որոնք կեանքում և մտածմունքի ժամանակ միմեանց հակառակ են, բանաստեղծը խելացի կերպով միացնում է և չի վախենում մի քանիսին տհաճ լինելու, որ նա ոմանց ես առաւել հաւանելի լինի։ Սակայն ես չեմ ասում, որ դու չը պէտք է համեստութեամբ գործադրես այս ու այն տեղ քո խալտոցը, միենուն ժամանակ խոստանում եմ քեզ, որ կարճ միջոցում բանաստեղծութիւնդ արտագրած կը ստանաս։ Քո ձեռքով գրածը կը մնալ իմ ձեռքերում, որպէս զի կարողանամ քորերիս հետ մրասին լիովին վալելել։ Եթէ աւելի կատարելագործուած լիտ բերես, աւելի մեծ վալելքով կ'ուրախանանք և որպէս բարեկամներ կը զգուշացնենք քեզ միայն մի քանի տեղերում։

ՏԱՍՍՈ.

Ես ամաչելով կրկնում եմ խնդիրքս։ շուտ տուր ինձ արտագրածը։ Իմ հոգին ամբողջովին հանգչում է այդ գործի վրայ։ Դա պէտք է դառնալ ինչ որ դառնալու է։

ԱԼՖՅՆՍ

Ես հաւանում եմ ձգտումն, որ քեզ ողևորում է, սակայն

սիրելի Տասսօ, եթէ կարելի է պէտք է մի կարճ միջոց ազատ աշխարհը վախելէիր, զուարճանալիր, բժշկութեամբ արիւնդ մաքրէիր: Այն ժամանակ քեզ շնորհուած կը լինէր վերականգնած զգացման քիչ գեղեցիկ ներդաշնակութիւնը, որ դու պղտորուած եռանդովդ ի զուր ես որոնում:

ՏԱՍՍՕ.

Այդպէս թուում է, իմ իշխան, բայց ես առողջ եմ: Եթէ կարողանամ աշխատասիրութեանս նուիրուել, աշխատասիրութիւնն ինձ կրկին կ'առողջացնի: Դու ինձ երկար ժամանակ ես ճանաչում, ես ինձ լաւ չեմ զգում ազատ շքեղութեան մէջ: Հանգստութիւնն ինձ ամենից քիչ է հանգստացնում: Տարաբախտաբար զգում եմ, որ այս հոգուս համար բնութիւնը չի որոշել լողալ ժամանակի լայնատարած ծովում, առօրեայ փափուկ տարրերի վրայ:

ԱԼՖՅՆՍ

Ինչ որ մտածում, գործում ես, այդ բոլորը խոր ընկդմում է քեզ քո մէջ: Ճակատագիրը մեր շուրջը զանազան անդունդներ է փորել: Սակայն այստեղ, մեր սրտում դռնում է ամենախոր անդունդը, որի մէջ ընկնելն սքանչելի է: Խընդրեմ ինքդ քեզ ազատես քեզնից: Ինչ որ մարդը վաստակում է, այն կորցնում է բանաստեղծը:

ՏԱՍՍՕ.

Ի զուր եմ զսպում իմ մէջ այս ձգտումը, որ օր ու գիշեր կրծքումս ալլալւում է: Եթէ ես չը մտածեմ, կամ չը բանաստեղծեմ, կեանքս ալլ ես ինձ համար կեանք չէ: Արգելիչ չեյամին մանելու, երբ նա մանելով մօտենում է իր վախճանին: Նա իր կազմուածքից արտադրում է թանկագին հիւսուածք և չի դադարում մինչև որ ինքն իրեն չի ամփոփում իր դագաղի մէջ: Ո՛հ, եթէ մի բարի աստուած մի ժամանակ մեզ տար նախանձելի ուղի ճակատագիրը, որ արագութեամբ և ուրախութեամբ տարածէինք թևերն արեգակի նոր հովիտում:

ԱԼՖՅՆՍ

Լսիր ինձ: Դու շատերի կեանքի վախելչութիւնը կըրկնապատկում ես, խնդրեմ, սովորի՛ր կեանքի արժէքը ճանաչել, որ դու տասնապատիկ լիութեամբ ունես: Գնձս բարեւ:

Ուրքան շուտ վերադառնաս մեզ մօտ, ալնքան աւելի գեղեցիկ
կը լինի գալուստդ մեզ համար:

ԵՐՐՈՐԴ ՏԵՍԻԼ

ՏԱՍՍՕ (միայն)

Սիրտ իմ, ալդպէս հաստատ եղիր, հէնց ալդպէս լաւ էր:
Քեզ համար դժուար է, ալս առաջին անգամն է, որ դու ցան-
կանում ես ե կարողանում ես կեղծել: Լաւ լսեցիր, ալդ նրա
խօսքերը չէին: Ինձ թւում էր, որպէս թէ միայն Անտօնիօ'ի
ձայնի արձագանքն էր: Ո՛հ, զգոյշ եղիր միայն: Դու ալդ իս-
կոյն ամեն կողմից կը լսես: Հաստատ, միայն հաստատ: Դեռ
մէկ րոպէի բան կալ անելու: Ով որ կեանքում կեղծելն ուշ է
սովորում, նա կանխաւ ունի պատուաւորութեան տեսքն,
արդէն կը լաջողի, միայն փորձուի՛ր դրանց հետ

(Փոքր դադարից լետու)

Դու շատ շուտ ես լաղթանակում, ահա նա ալս կոճմն է
զալիս: Գալիս է սքանչելի իշխանուհին: Ո՛հ, ինչ զգացմունք:
Նա ներս է մտնում: Դժկամակութիւնը և անվստահութիւնը
կրծքումս լուծւում են ցաւերի:

ՉՐՐՈՐԴ ՏԵՍԻԼ

ԻՇԽԱՆՈՒՀԻ, ՏԱՍՍՕ.

(Տեսիլի վերջում միւսները)

ԻՇԽԱՆՈՒՀԻ.

Դու մտադիր ես հեռանալ մեզնից, կամ թէ աւելի ու-
ղիղն ասած, ցանկանում ես դեռ միալ Բէլլիգուարդօ'ում և
լետով կամենում ես հեռանալ մեզնից, Տասսօ: Ոյս ունիմ, որ
միայն մի կարճ միջոցով: Դու գնում ես Հռօվմ:

ՏԱՍՍՕ

Առաջ ուղևորուելու եմ ալդտեղ և բարեկամներս ինձ
լաւ կ'ընդունեն ինչպէս ես վստահանում եմ լուսալ, ալստեղ
կարելի է, որ վերջին անգամ խնամքով և համբերութեամբ
վերջին անգամ ձեռք տամ երկասիրութեանս: Սա ալս-
տեղ ժողովուած կը գտնեմ շատ անձանց, որոնք իրենց

կարող են ամեն տեսակի վարպետներ անուանել. և մթթէ աշխարհի ալդ առաջնակարգ քաղաքում ամեն մի վայր, ամեն մի քար չի դիմում մեղ խօսքով. Գանի, քանի հաղարաւոր լուռ վարպետներ ծանր վեհափառութեամբ մեղ սիրով են ակնարկում. Եթէ երկասիրութիւնս աչտեղ չը վերջացնեմ, երբէք չեմ կարող աւարտել. Ա'ի, տարաբախտաբար զգում եմ արդէն, ճշ մի ձեռնարկութեան մէջ բախտ չունիմ. Երկասիրութիւնս կը փոփոխեմ, բայց երբէք չեմ վերջացնի. Ես զգում եմ, լաւ եմ զգում բարձր արուեստը, որ ամենքին սնունդում է, որ զօրացնում, կազդուրում է առողջ հոգուն, ինձ կը գլորի անդունդը, կ'աքսորի ինձ. Ես շտապում եմ գնակ, ճանկանում եմ շուտ Նապօլ հասնել.

ԻՇԽԱՆՈՒՀԻ

Կը համարձակուես արդեօք. Դեռ խիստ աքսորը չի վերջացած, որ սխաժամ հանդիպեց քեզ և հօդք.

ՏԱՍՍՈ

Դու իրաւացի ես զգուշացնում, ես արդէն նրա մասին մտածել եմ. Մպտուած կը գնամ ահա տեղ, կը հագնեմ աղքատ պանդխտի կամ հովուի շորեր. Ես կը սպրդեմ քաղաքի միջով, ուր հաղարաւորների երթեկեկութիւնը կարող է մէկին հեշտութեամբ թաղցնել. Կ'շտապեմ դէպի ծովի ափն, աչտեղ իսկոյն կը գտնեմ մի նաւակ, որ պատկանում է բարի մարդկանց, գիւղացւոց, որոնք եկել են վաճառանոց և ցանկանում են տուն վերադառնալ. Սօրէնտի բնակիչներին, որովհետեւ ես Սօրէնտ պէտք է անցնեմ. Այնտեղ բնակւում է քույրս, որ ինձ հետ միասին ծնողներիս ուրախութեան ցաւ է պատճառել. Նաւակում հանդարտ կը մնամ, նույնպէս լուռ կ'իջնեմ ցամաք. ձանապարհով զգուշութեամբ կը բարձրանամ և մօտենալով դրանը, կը հարցնեմ. Որտեղ է բնակւում Կօրնէլիան. Ցոյց տուէք ինձ. Կօրնէլիա Սէրզալէ. Մի մանող կին ինձ սիրով ցոյց կը տալ փողոցը և տունը. Կը բարձրանամ վերեւ. Երեխաները շուրջս կը վաղվզեն և կը նալեն անկարգ մազերիս, տխուր օտարականիս վրայ. Այդպէս կը մօտենամ սեամքին. Դուռը բաց կը տեսնեմ և ներս կը մտնեմ.

ԻՇԽԱՆՈՒՀԻ

Եթէ կարելի է, լաւ նալիր, Տասսօ. Ձանաչիւր վտանգը, որի մէջ երևում ես. Ես քեզ խնայում եմ, հակառակ դէպ-

քում քեզ կ'ասէի, միթէ ազնիւ է ալդպէս խօսելն, ինչպէս որ դու ես խօսում: Միթէ ազնիւ է, միայն իր մասին մտածելը, կարծես թէ չես վիրաւորում բարեկամներիդ սիրտը: Միթէ ծածուկ է քեզնից թէ եղբայրս ինչպէս է մտածում: Միթէ չը գիտես, թէ մենք երկու քուրերս որքան ենք քեզ գնահատում: Միթէ ալդ բոլորը չես զգացել, չես տեսել: Միթէ ամեն ինչ մի քանի բոպէում փոխուեց: Տասսօ: Եթէ կամենում ես հեռանալ, մեզ ցաւ ու հոգսերի մէջ մի գցիր:

(Տասսօն երեսը մի կողմ է դարձնում)

Որքան մխիթարական է կարճ միջոցով հեռացող բարեկամին տալ մի որ և է փոքրիկ ընծալ—մի նոր վերարկու կամ դէնք: Քեզ աւելի ոչինչ չի կարելի ընծալել, որովհետեւ ըլլոր ունեցածդ ակամալ դէն ես գցում: Դու ընտրում ես քեզ համար պանդխտութեան պարկն ու սև վերարկուն, երկար ձեռափալտը և լոժար կամքովդ գնում ես որպէս աղքատ և մեզ զրկում ես ալն բանից, որ կարող էիր մեզ հետ միասին վալելել:

ՏԱՍՍՕ.

Ուրեմն դու չես կամենում ինձ բոլորովին մերժել: Ո՛հ, ինչ քաղցր խօսք, ճի գեղեցիկ, թանկագին մխիթարութիւն: Պաշտպանի՛ր ինձ: Ա՛ռ ինձ քո հովանաւորութեան տակ: Թող ինձ ալտեղ, Բէլլիզուարդօ՞ում, տեղափոխիր ինձ Քօնստանդօ֊լի, ճիւր որ կամենում ես: Իշխանն ունի շատ և գեղեցիկ ամրոցներ, պարտէզներ, որոնք ամբողջ տարի պահպանում են և դուք հազիւ գնում էք ալդ տեղերը մէկ օրով, երբեմն մէկ ժամով: Այո՛, ընտրեցէք ամենահեռաւորը, ուր ամբողջ տարի չէք գնում, որ կարելի է ալժմ անհոգ է մնացել: Այնտեղ ուղարկեցէք ինձ: Թողէք այնտեղ ձերը լինիմ: Որքան կը կամենալի հոգալ քո ծառերի համար, աշնանը կիտրոնների ծառերը ծածկել տախտակներով, աղիւսներով և կապած եղէգներով լաւ պահպանել: Գեղեցիկ ծաղիկները պէտք է մարգերում տարածեն իրինց արմատները: Ամեն մի ճանապարհ, ամեն մի անկիւն մաքուր պէտք է լինի: Թող պալատի մասին էլ հոգամ: Ժամանակին բաց կ'անեմ լուսամուտները, որ խոնաւութիւնը չը ֆեռասի՝ պատկերներին: Պատերի գեղեցիկ ձեփը կը մաքրեմ մի թեթև հովհարով: Յատակը մաքրութեամբ պէտք է փալլի, տեղից չը պէտք է շարժուի ոչ մի քար, ոչ մի աղիւս, ոչ մի ճեղքից խոտ չի ծլի:

ԻՇԽԱՆՈՒՀԻ.

Կրժքումս չեմ գտնում ոչ մի խորհուրդ, ոչ մի մխիթարութիւն, քեզ և մեզ համար: Աշքս գցում եմ շուրջս, չի տա մեզ արդեօք մի աստուած օգնութիւն, երանի լալտնէր ինձ: մի փրկարար բոլս, մի խմիչք, որ կարողանար հոգուդ և մեզ խաղաղութիւն տալ: Անկեղծ խօսքը, որ թռչում է շրթունքից, ալդ գեղեցիկ բուժիչ միջոցն ալ ևս չի ներգործում: Պէտք է քեզ թող տամ գնալ, բաց սիրտս երբէք չի կարող քեզանից հրաժարուել:

ՏԱՍԱՍՕ.

Ո՛վ աստուածներ, միթէ սա նա է, որ քեզ հետ խօսում է և քեզ խղճում է: Եւ ինչպէս կարող էիր չը ճանաչել ալդ աղնիւ սիրտը: Միթէ կարելի էր, որ սրա ներկայութեամբ փոքրոգութիւնը գրաւէր քեզ և լաղթահարէր: Ո՛չ, ո՛չ, ալդ դու ես և ահա ալս էլ ես եմ: Ո՛հ, շարունակիր և թող որ աման մի մխիթարութիւն քո բերանից լսեմ: Մի զրկիր ինձ քո խորհրդից: Ո՛հ, խօսիր, ինչ պէտք է անեմ, որ եղբայրդ կարողանալ ինձ ներել, որ դու ինքդ լօժարութեամբ կարողանաս ինձ ներել, որ դուք կրկին ինձ ուրախութեամբ կարողանաք ձերը համարել: Ասա ինձ:

ԻՇԽԱՆՈՒՀԻ.

Մենք քեզնից շատ քիչ բան ենք պահանջում, և այնուամենայնիւ, կարծես թէ շատ լինի: Դու ինքդ պէտք է մեզ սիրով անձնատուր լինես: Մենք քեզնից չենք պահանջում ալն, որ դու չ'ունես, միայն թէ դու ինքդ քեզ հաւանէիր: Դու մեզ ուրախութիւն ես պատճառում, երբ ինքդ ուրախ ես և երբ ուրախութիւնից փախչում ես, միայն տխրեցնում ես մեզ: Երբ դու մեզ անհամբեր ես դարձնում, ալն ժամանակ մենք կը ցանկալինք օգնել քեզ և տարաբախտաբար տեսնում ենք, որ չի կարելի օգնել, երբ դու բարեկամիդ ձեռքն ինքդ չես բռնում, որ անձկալից տարածուած, քեզ չի հասնում:

ՏԱՍԱՍՕ.

Այդ դու ինքդ ես, ալն սուրբ հրեշտակն ես, որ առաջին անգամ հանդիպեցիր ինձ: Ներիր մահկանացուիս շփոթուած հալեացքին, եթէ մի բոպէ չը ճանաչեց քեզ: Նա քեզ կրկին ճանաչում է: Հոգիս ամբողջովին բացում է միայն քեզ պաշտելու համար: Սիրտս բոլորովին լցում է քնքշու-

Թեամբ, Հէնց նա է, նա իմ առջև է կանգնած, Ի՞նչ զգացմունք: Միթէ այս մի շփոթումն է, որ ինձ ձգում է դէպի քեզ, Միթէ այս մի կատաղութիւն է: Միթէ մի բարձրագոյն զգացողութիւն է, որ առաջին անգամ ըմբռնում է ամենաբարձր և ամենամաքուր ճշմարտութիւնը: Այո՛, այս զգացմունքն է, որ միայն կարող է ինձ երջանիկ դարձնել այս աշխարհում, որ ինձ այսչափ անբախտ դարձրեց, երբ ես դիմադրում էի նրան և կամենում էի սրտիցս աքսորել: Կամենում էի այս կրքի դէմ պատերազմել: Կռուեցի, երկար կռուեցի իմ խորին էութեանս հետ, անպատկառութեամբ եղծեցի իմ սեփական ինքնութիւնս, որին դու ալգպէս ամբողջովին պատկանում ես:

ԻՇԽԱՆՈՒՀԻ

Եթէ կամենում ես, որ աւելի երկար լսեմ քեզ, Տնասո, մեղմացրու լուզքդ, որ ինձ սարսափեցնում է:

ՏԱՍՍՕ

Միթէ բաժակի եզերքը կարող են չափաւորել գինուն, որ փրփրալով եռում է և խշշալով բարձրանում: Ամեն մի խօսքովդ վերացնում ես բախտս, ամեն մի խօսքից լետու աչքդ աւելի պարզ է փալւում: Զգում եմ, որ ներքուստ փոխուած եմ, ազատ եմ, որպէս մի աստուած և ալդ բոլորի համար քեզ պէտք է շնորհակալ լինեմ: Մի անասելի ուժ, որ ինձ տիրապետում է, քո շրթունքից է բղխում: Այո՛, դու ինձ բոլորովին սեպականացնում ես: Իմ ամբողջ եսից ապաղալում ինձ ոչինչ չի պատկանում: Աչքս պղտորում է բախտի և լուսի մէջ, հոգիս երերւում է: Ոտներս ալլ ես չեմ դիմանում: Անդիմադրելի կերպով քաշում ես ինձ դէպի քեզ և սիրտս անխափան ձգտում է դէպի քեզ: Դու ինձ լաւութեան գրաւեցիր քեզ համար, ուրեմն մա՛ն նույնպէս իմ ամբողջ էութիւնս:

(Գրկում է և սեղմում է):

ԻՇԽԱՆՈՒՀԻ.

(Հրում է նրան իրենից և փախչելով)

Հեռացիր:

ԻԵՐՆՈՒԷ

(որ բեմի լետկում մի փոքր երեւելով, շտապում է առաջ)

Ի՞նչ պատահեց: Տնասո, Տնասո:

(Հետևում է իշխանուհուն):

ՏԱՍՍՕ

(ցանկանալով հետեւ նրանց)

Ո՛հ Աստուած.

ԱԼՖՕՆՍ

(որ Անտոնիօի հետ մօտեցել էր)

Նա խելագարուել է, բռնեցէք նրան ամուր.

(Գնում է)

ՀԻՆՔԵՐՈՐՔ ՏԵՍԻԼ

ՏԱՍՍՕ, ԱՆՏՕՆԻՕ

ԱՆՏՕՆԻՕ.

Ո՛հ, եթէ ալժմ ալնպէս լինէր, ինչպէս դու միշտ մտածել ես, որ դու թշնամիներով ես շրջապատուած, եթէ թշնամիներից մէկն ալստեղ լինէր, որքան կը լաղթանակէր: Անբախտ, հաղիւ եմ կարողանում զգաստանալ. Երբ մի անսպասելի դէպք է պատահում, երբ մեր հալեացքը մի սոսկալի գործ է տեսնում, մեր խելքը մի վալրկեան կանգ է առնում: Այդ ամեն ոչինչի հետ չենք կարող համեմատել:

ՏԱՍՍՕ (երկար միջոցից լետով)

Կատարի միայն պաշտօնդ: Տեսնում եմ, որ դու ես: Այո, դու վալելում ես իշխանի հաւատարմութիւնը: Կատարի միայն քո պաշտօնը և հանդարտութեամբ տանջիւ ինձ, մինչ ցման, որովհետեւ նեցուկս կոտրուել է: Հանիր, հանիր նետը, որ կարթերի պատառոտումս սոսկալի կերպով զգամ: Բռնակալի համար դու մի թանկագին գործիք ես: Եղիւ բանտապետ, եղիւ դահիճ, որքան գեղեցիկ է երկուսն էլ, որքան վալել են քեզ:

(Դառնալով դէպի բեմը)

Այո, դէ՛հ գնա բռնակալ: Դու չէիր կարող մինչև վերջը ձևանալ, տնր լաղթանակդ: Ստրկին լաւ շղթալիւր, նրան լաւ պահեցիր հնարած տանջանքների համար: Վնա, ես քեզ ասում եմ, պարզ զգում եմ զզուանքը, որ առաջ է բերում մեծագոյն զօրութիւնը, որ չարամտութեամբ և անարդարութեամբ ձերբակալում է:

(Մի փոքր դադարից լետով)

Վերջապէս տեսնում եմ, որ աքսորուած, մերժուած եմ և աքսորուած եմ որպէս աղքատ: Գլխիս պսակ դրեցին, որ որ:

պէս զոհաբերութեան համար զարդարած անասունն զոհարանի առաջ տանեն. Վերջին օրերում փաղաքական խօսքերով իրենց ձեռքը գցեցին իմ միական սեպականութիւնն — իմ երկասիրութիւնը և պահեցին. Այժմ իմ միակ ինչքը, որ ինձ ամեն տեղ կը լանձնարարէր, ձեր ձեռքումն է, որ մնում էր ինձ սովից փրկելու համար. Այժմ լաւ եմ տեսնում, թէ ինչու պէտք է անգործ մնալիս. Այդ մի դաւաճանութիւն է, որի առաջնորդը դու ես: Որպէս զի իմ երկն աւելի կատարեալ չը լինի, որ միայն անունս չը հռչակուի, որ ինձ նախանձողներն իմ մէջ հազարաւոր թուութիւններ գտնեն, որ վերջապէս ինձ բոլորովին մոռանան, ալդ պատճառով էլ պէտք է անբանութեան ընտելանամ, ալդ պատճառով էլ պէտք է խնայեմ ինձ և մտաւոր զգալութիւնները: Ո՛հ արժանաւոր բարեկամութիւն, թանկագին հոգացողութիւն: Դաւաճանութիւնն ինձ զգուելի էի ներկայացնում, որ անտեսանելի և անդուլ թակարդներով պատեց ինձ, միայն աւելի զգուելի դարձաւ: Եւ դու, լուսկապարիկ, դու, որ ալդքան քնքշութեամբ երկնայնաբար հրապուրեցիր ինձ, այժմ ես լանկարծ տեսնում եմ քեզ: Ո՛չ, Աստուած, ինչու ալդքան ուշ: Մենք մեզ յօժարութեամբ ենք խաբում եւ պատում ենք մերժումներին, որոնք մեզ են պատում: Մարդիկ միմեանց չեն ճանաչում: Միմեանց ճանաչում են միայն դատապարտութիւնները, որոնք մերկ նստարանի մօտ շթղալակապ տնջում են, ուր ոչ ոք պահպանելու, ոչ ոք կորցնելու բան չ'ունի, նրանք միմեանց ճանաչում են, ուր ամեն մէկը խաբեբայ է ներկայանում և իր նմանին էլ խաբեբայ է ընդունում: Բայց մենք քաղաքավարութեան պատճառով չենք կամենում մի քանիսին ճանաչել, որպէս զի նրանք էլ մեզ չը ճանաչեն: Որքան ժամանակ քո սուրբ պատկերը թագցնում էր ինձնից, անառակին, որ փոքրիկ ճարպիկութիւններով էր գործում: Դիմակդ վալը ընկաւ, այժմ տեսնում եմ Արսիտային իր բոլոր հրապուրելից մերկացած: Այ՛, ալդ դու ես, Գո մասին էր երգում իր խորհրդալից երգը: Եւ արեւ փոքրիկ, նենգաւոր միջնորդը: Որքան ստորացած եմ տեսնում նրան իմ առջև: Եւ լսում եմ նրա թեթեւ քալելի ձայնը, ես ճանաչում եմ արեւը, որի շուրջը նա սպրդում էր: Ձեզ բոլորիդ էլ ճանաչում եմ: Թող ալդ իմ համար բաւական լինի: Եւ եթէ թըշուառութիւնն ինձնից ամեն բան էլ լափշտակած լինի, ես ալնուամենախիւ կը գնահատեմ դրան: Ալդ է սովորցնում ինձ ճշմարտութիւնը:

ԱՆՏՕՆԻՕ.

Զարմանքով եմ լսում քեզ, Տասսո, թէպէտեւ լաւ գիտեմ,
թէ քո արագաշարժ խելքը որպիսի թեթևութեամբ մի սահ-
մանից դէպի միւսն է ճշտում: Զգաստացիր: Զսպիր ալդ կատաղու-
թիւնդ: Դու չարախօսում ես, դու անպիսի խօսքեր ես ար-
տասանում, որոնք ներքեւ են միայն ցաւերիդ պատճառով,
բայց ինքդ քեզ երբէք չես կարող ներել:

ՏԱՍՍՕ

Ո՛հ, մի մխիթարիւ ինձ ալդ մեղմ շրթունքովդ, թող չը
լսեմ քեզնից ո՛չ մի խելացի խօսք: Թող իմ համար միայ իմ
ընկճած բախտաւորութիւնը, որ ես չզգաստանամ և լետու
ցնորուեմ: Զգում եմ ներքին ոսկերքս փշրուած և ես ապրում
եմ, որ ալդ զգամ Յուսահատութիւնն իր ամբողջ կատաղու-
թեամբ ընդգրկում է ինձ և դժոխալին տանջանքում, որ ինձ
շրջապատում է, չարախօսութիւնն ինձ կը թուի ցաւի մի
թեթեւ նշույլ: Եւ կամենում եմ հեռանալ և եթէ դու անկեղծ
ես, ապացուցիր ինձ և թող որ իսկոյն գնամ:

ԱՆՏՕՆԻՕ .

Ես չեմ կարող քեզ թողնել ալդ տառապանքի մէջ: Եւ
եթէ ըմբռնելուդ ոլժը բոլորովին պակասում է, ի հարկէ իմ
համբերութիւնը չի պակասի:

ՏԱՍՍՕ.

Ուրեմն պէտք է որպէս կալանաւոր քեզ անձնատուր
լինիմ: Անձնատուր եմ լինում և գործը վերջացրած է: Ես
չեմ ընդդիմադրում, ալսպէս իմ համար լաւ է: Եւ թող տուր
ցաւելով կրկնեմ որ գեղեցիկ էր ինչպէս ես ինքս ինձ հետ
կատակ արեցի: Նրանք գնում են: Ո՛վ Աստուած, անտեղ
արդէն տեսնում եմ փոշին, որ կառքերը բարձրացնում են:
Զիւսուրներն առաջ են ընկած: Գնում են կառքով անտեղ-
Գնում են դէպի անտեղ: Միթէ ես էլ ան տեղից չեկալ:
Նրանք անցան, իրանք բարկացած են ինձ վրայ: Ո՛հ, եթէ
միայն մէկ անգամ էլ համբուրէի իշխանի ձեռքը: Ո՛հ, եթէ
կարողանալի միայն հրաժեշտ տալ: Ի իսկ մէկ անգամ ասել,
ո՛հ, ներքի, միայն լսել ես, գնա քեզ ներուած է: Ես ալդ չեմ
լսո մ, երբէք չեմ լսի: Չէ որ կամենում եմ գնալ: Թող տուր
միայն հրաժեշտ տամ, միայն հրաժեշտ տամ: Ո՛հ, տո՛ւէ՛ք, ո՛հ
լետ տուէ՛ք ինձ միայն մէկ բռնակով ներկայութիւնը: Կարելի
է որ կրկին առողջանամ: Ո՛չ, ես հրաժարուած եմ, աքսո-
րուած եմ, ես ինքս ինձ աքսորեցի: Ես ալ ես չեմ լսի ան-
ձայնն, ան հալեացքին չեմ հանդիպելու:

ԱՆՏՕՆԻՕ

Թող տուր մի մարդու ձայնը քեզ մտաբերի, որ անվր-
դով չի կանգնած քեզ մօտ: Դու անպէս թշուառ չես, ինչպէս
որ դու կարծում ես: Այրացիր: Դու շատ ես յուսահատում:

ՏԱՍՍՈ.

Մթթէ արնքան թշուառ եմ, ինչպէս որ երևում եմ: Մթթէ արնքան թող եմ, ինչպէս որ ինձ քո առջև ցոյց եմ տալիս: Մթթէ կորցրած եմ բոլորը: Մթթէ ցաւը, որպէս թէ գետինը շարժէր, շինուածքը դարձրեց աւերակի մի սարսափելի կոյտ Մթթէ բաւարար տաղանդ չի գտնուի, որ ինձ հազար ու մի բանով դբողեցնի, պահի: Մթթէ բոլոր ոլժը սպառուել է, որ շարժուում էր իմ կրծքում: Մթթէ ոչինչ եմ, բոլորովին ոչնչացել եմ: Ո՛չ, ամեն ինչ իր տեղումն է և ես ոչինչ եմ դարձել: Ես ինքս ինձ ինձնից գողացալ, նրան ինձնից գողացան:

ԱՆՏՈՆԻՕ.

Եւ եթէ քեզ թւում է, որ բոլորովին կորած ես, համեմատիր քեզ ձանաչիւր, թէ ինչ ես դու:

ՏԱՍՍՈ.

Այո, պատեհ ժամին ես ինձ մտաբերում: Զ՛ի կարող արդեօք ոչ մի պատմական օրինակ ալլ ես օգնել: Մթթէ չի կարող ներկայանալ իմ աչքերիս մի աղնիւ մարդ, որ ինձնից մի որեւէ անգամ աւելի տանջուած լինէր, որպէս զի ինձ նրա հետ համեմատելով կարողանալի հանդարտուել: Ո՛չ, ամեն ինչ կորած է: Միայն մէկ բան է մնում. բնութիւնը տուել է մեզ արտասուք, ցաւի աղաղակ, երբ մարդ ալլ ես չի կարողանում դիմանալ: Եւ բացի այդ բոլորից ցաւի ժամանակ տուել է ինձ նուազ, խօսք, տառապանքիս խիստ լիութեան մասին գանգատուելու համար: Եւ եթէ մարդ իր տանջանքում լամբանում է, մի աստուած ինձ տուել է շնորհք ասելու, թէ որքան վշտալից եմ:

(Անտօնիօն մօտենալով բռնում է նրա ձեռքը)

Ո՛վ աղնիւ մարդ: Դու հաստատ և հանդարտ կանգնած ես, իսկ ես միայն նմանում եմ հողմաշարժ ալիքին: Մտածիր միայն և մի բարձրացնիր քեզ ոլժերիցդ վեր: Հզօր բնութիւնը, որ հաստատել է ալս ժալուր, ալիքին էլ տուել է դիւրաշարժութիւն: Բնութիւնն ուղարկում է իր փոթորիկն, ալիքը փախչում է, երբուում է, և փքւում է և փրփրալով թեքում, անցնում է ջրովը: Այդ ալիքի մէջ որքան գեղեցիկ ցոլանում էր արեգակն, աստղերը հանգչում էին ալդ կրծքի վրայ, որ մեղմութեամբ շարժւում էր: Անհետացել է պայծառութիւնը, թաւ է հանգստութիւնը: Վտանգի ժամանակ ես ինձ ալլ ես չեմ ճանաչում և ալլ ես չեմ ամաչում ալդ խոստովանել: Ղեկը փշրուած է և ծառն ամեն կողմից ճալթում է: Գետինը տրաքելով պատուում է ոտներին տակ: Եւ երկու ձեռքովս քեզանից եմ բռնում: Այսպէս հաստատ ապաստանում է նաւագ Վարջ վերջ՝ ի վերջոյ արն ժալուին, որին ղիպչելով նա պէտք է ջարդուի:

ԹԱՐԳ. ԲԺ. ԼԵՒՈՆ ՏՌԴԲԱՆԵԱՆԵ